

CEĻŠ

LAIKRAKSTS
RELIGIJAI
UN
GARA DZĪVEI

5.

SEPTEMBRIS/OKTOBRIS

1938.

S a t u r a.

	Lpp.
Prof. L. Bērziņš — Pļaujamos svētkos	285
Doc. Edg. Rumba — Sarunas ar Anglijas baznīcas pārstāvjiem	288
Prof. J. Rezevskis — Triju jaundērbieku piemīņai	295
Stud. theol. J. Bērziņš — Fricis Bārda reliģiskā skatījumā	303
A. Veinbergs — Vidzemes sinodes darbs latviešu dziesmu grāmatas jautājumā 19. gadsimtenī	309
Stud. theol. V. Grāvītis — Aizkapa dzīve latviešu tautas tradīcijās	314

Skola un pedagoģija:

Prof. E. Zicāns — Rokas grāmata ticības mācības skolotājiem	328
---	-----

Grāmatu apskats:

Degsme (Alb. Freijs) 336. J. Auškāps — Zinātnei un Tēvijai (R. Skrābāns) 337. Fr. Bārda — Kopoti raksti I (Alb. Freijs) 338. Iss pārskats par jauniznākušām grāmatām (Br. J.; E. F.; A. F.) 340. Divas grāmatas reliģijas filozofijā (H. Biezais) 344. Valther Köhler — Dogmengeschichte (E. Kīploks) 347. The Hibbert Journal (K. Kundziņš) 347. Grāmatas par ekumenis- kajām sanāksmēm (E. Rumba)	349
---	-----

Kronika:

Latvija	351
Ārzemes	354

» C E Ļ Š «

Lalkraksts reliģijai un gara dzīvei.

Atbildīgais redaktors: doc. Dr. Alb. Freijs.

Redakcijas koleģija: prof. Dr. K. Kundziņš, prof. Dr. V. Maldonis,
prof. Dr. L. Bērziņš, māc. G. Šaurums,
māc. P. Detlava.

Redakcijas adrese: Rīgā, Cēsu ielā 12, dz. 1. Tālr. 95248.

Ekspedīcija: Rīgā, Valņu ielā 27. Tālr. 32885.

Abonēšanas maksa:

Par 1 gadu ar piesūtišanu Ls 4,—

Atsevišķa burtnīca „ 0,80

Abonēšanas maksa iemaksājama Ēv.-Lut. Baznīcas grāmatnīcas tek.
rēķinā 867.

Abonēšanu pieņem visās pasta nodaļās un arī draudžu mācītāji.

CELŠ

L A I K R A K S T S
R E L I Ģ I J A I U N G A R A D Z Ī V E I

№ 5

Septembris / Oktobris

1938. g.

Prof. L. Bērziņš

Ļaujamos svētkos

Lauki ir apģērbti ar ganamiem pulkiem, un
lejas ar labību aplātas, ka gaviļē un dzied.

Ps. 65, 14.

Starp dažādiem svētkiem, ko savās draudzēs svinam, ir ļaujamiem svētkiem sava īpaša vieta. Citos svētkos par izejas punktu ir pestīšanas vēsts vienā vai otrā veidā, te centralu vietu ieņem mūsu konkrētā apkārtnē un dzīve. Protams, arī pestīšanas vēsts ir jāattiecinā uz mūsu apstākļiem un vajadzībām, kā arī, no otras puses, ļaujas prieks ir nostādams dievišķā gaismā. Bet ar visu to ļaujamiem svētkiem paliek raksturīgā īpašība, ka tie mūs it sevišķi skubina raudzīties mūsu apkārtņē: mūsu dabā un mūsu darbā. Nevarētu būt nekādu šaubu, ka šādā kārtā mūsu dievkalpošanas tiek kuplinātas un dievlūdzejēm top organiski tuvākas, kas jāatzīst par vērtīgu ieguvumu, jo parastie dievkalpošanas akti bieži ar dzīvi tik cieši nesaistas, kālab var drīzāk palikt izolēti un mazāk auglīgi. Piemēra dēļ te varētu minēt kapu svētkus, kas Vidzemē sen bija uzplaukuši, bet Kurzemē nevarēja lēti ieviesties, jo mācītāju aprindās uz tiem dažkārt skatījās kā uz mazāk cienīgu dievkalpošanas veidu. Bet kur šādus svētkus iekārtoja, tur tie draudzē atrada lielu atsaucību. Un kālab arī nē! Dievs taču nemājo roku darinātās celtnēs, tā tad varam viņu pielūgt arī smilšu pakalnos, kur priežu ēnā dus senču trūdi. Svētuma izjūta te var būt sevišķi stipra, godbijība sevišķi kāpināta.

Kaut ko līdzīgu varētu attiecināt uz dievkalpošanām

brīvā dabā vispār. Pestītājs savās līdzībās taču arī ir aicinājis skatīties uz lilijām laukā un putniem apakš debesīm. Varam te arī iecerēties Vecās derības dziesminieku, kas dabā apbrīno Dieva darbus:

„Tu izvadi avotu pa lejām, ka tie tek starp kalniem. Tie dzirdina visus lauka zvērus, tur atdzeras meža ēzeļi. Pie tiem mīt debess putni, zaros tie dzied. Tu slapini kalnus no augšienes; ar augļiem, ko tu radi, zeme top piepildīta“ (Ps. 104, 10—13).

Šai mīlīgai dabas gleznai var, kā viegli protams, pievienot vēl dažu krāsu klāt, gan no bibeles, gan arī mūsu pašu dziesmām. Vai tad nu nav jauki, kad mācamies savu apkārtnes dabu kā Dieva gudrības atspulgu aplūkot, apbrīnot, saudzēt un kopt? Man no mūža piedzīvojumiem atmiņā palikuši kā vērtīgi brīži kādi gadījumi, kur, ar skolniekiem ekskursijā dodoties, jaukā rīta stundā papriekš nolasījām 104. psalmu kā slavas dziesmu Dieva godībai dabā, — vai arī kā pavasara svētki, ko puķu pušķiem apspraudušies, noturējām Limbažu dievnamā. Domāju, ka svētku dalībniekiem bija it ievērojams reliģisks pārdzīvojums!

Plaujamie svētki no savas puses arī mūs ved Dieva dabā un māca tur Dieva darbus apbrīnot. Bet tie māca arī ko citu, un proti, tie griež mūsu uzmanību uz cilvēkiem, ko Dievs ir savu radījumu pulkā nolīcis par saimnieku. „Tu viņu esi iecēlis par valdnieku pār tavu roku darbiem, visu tu esi licis apakš viņa kājām. Avis un vēšus visnotal, ir laukā zvērus, putnus apakš debess, zivis jūrā, kas jūras ceļus pārstaigā“ (Ps. 8, 7—9). Plaujami svētki nu ir zināmā mērā norēķināšanās diena, kur nākas pārbaudīt, vai esam pratuši šinī Dieva mums ierādītajā laukā saimniekot. Jo to jau arī it labi zinam, ka bez saimnieka talanta visbagātākā daba neko nepalīdz, kurpretim rūpīgs saimnieks arī skopai dabai izvilina kuplas dāvanas. Cimze esot labprāt lietojis teicienu:

Lauks mazākais var augļus dot,

Ja viņu kopt pareizi prot.

To pašu uzskatu pauž mūsu tautas dziesma, apgalvodama, ka

Daža laba rudzu klēts

Gudra vīra galviņā.

Plaujami svētki tad nu prasa, vai esam savu dzīves uzdevumu pildījuši ar gudru galvu un čaklu roku. Es gribētu te atgādināt, ka saimniecības līmeņa celšana nav izdevīga tikai cēlējam pašam, bet ka tai ir nozīme visas tautas un valsts mērogā, ar ko top arī par svarīgu faktoru etiskā izpratnē. Lai tad plaujamie svētki veicina mūsu centību dabas saudzēšanā un veidošanā (kā, piem., mežu dienās) un saimnieciskās dzīves kāpināšanā ar čaklumu un labām darba metodēm! Tas būs nevien darītājiem un apkārtnei par realu svētību, bet ar to tie būs ievirzījušies goda lomā kā Dieva līdzstrādnieki.

Bet plaujamie svētki nav tikai šādi dabas vai ražas svētki. Viņu raksturīgākais saturs, kas izpaužas uz dabas fona, ir pateicības jūtas pret Dievu. Pateicība jau tai ziņā, ka viss, kas mēs esam un kas mums ir, nav mūsu nopelns, bet Dieva mums novēlēta dāvana. Ne velti apustulis prasa: Kas tev ir, ko tu nebūtu dabūjis? Tāpat arī mums, Dieva priekšā zemojoties, tās jāatzīst, ka mūsu tēvzemes auglīgie lauki, arī mūsu tautas fiziskie un garīgie spēki ir mantas, kurās mēs, tā sakot, esam iedzimuši iekšā, jo starp citu mums par labu nāk mūsu čaklo priekšgājēju pūlīnš. „Citi tur strādājuši, un jūs esat nākuši viņu darbā“ (Jāņa ev. 4, 38.). Bet nevien tā uz pagātni atpakaļ skatoties, plaujamie svētki modina pateicības jūtas; uz tām mūs skubina arī tie piedzīvojumi, kas ir mūsu darba gadu pavadījuši, un tie ir bijuši pilni svētības! Svētību esam pieredzējuši nevien tādā ziņā, ka Dievs deva siltu vasaras gaisu, bet svētību it īpaši arī tādā kārtā, ka mūsu zemes robežas ir bijušas pasargātas no ārējā ienaidnieka, un arī ka mūsu zemes iekšienē ir valdījis netraucēts miers. Šīs svētības paši sev piešķirt nevaram. Bet cik tās ir lielas, to īsti tikai tad noprotam, kad iedomājamies par uguns dzirksteli, kas drīz vien var iededzināt tautu karus un to citās malās jau ir iededzinājusi. Mēs šinī ziņā tad varam Dievu teikt par viņa īpašu palīgu un sargāšanu, ar kuru vien sējas asni ir varējuši pārvērsties graudu pilnās vārpās. Tiešām, šim gadam Dieva svētības nav trūcis. Kad mūsu arķibiskaps savā vizitācijas ceļojumā šovasar un šoruden apbraukāja Latvijas krastus, tad

visā garajā ceļā, kur vien gadijās būt lauku vidū, varēja atkārtot veco līgsmības dziesmu:

Lejas ir ar labību apklātas, ka gaviļē un dzied.

Ļaujamo svētku dienā gan druvas būs novāktas, bet nebūs prieks par ļaujas svētību izzudis pateicīgajās sirdīs. Ar vārpu kūļiem un zaļiem dārzājiem savus altarus pušķodami, dziedāsim tad pateicību ļaujas kungam arī par savu iekšējo ražu:

Viņš pie dvēseles mūs svētijs,
Šķistijs, vētijs,
Mums bij skaidriem graudiem būt:
Zaļot, augt, uz augšu cerēt,
Lieti derēt,
Augļus nest un svētiem kļūt.

Doc. Edg. Rumba

Sarunas ar Anglijas baznīcas pārstāvjiem.

(Beigas)

Bez oficialajām apspriedēm un apmeklējumiem sanāksmju dienas kārtībā bija paredzēti kopīgi svinīgi dievkalpojumi un dažādi citi sarīkojumi, kas angļu viesiem sagādāja iespēju ieskatīties tautas dzīvē un kulturā abās valstīs. Svētdien, 19. jūnijā notika dievkalpojums Arķibiskapa katedrālē, Rīgā. Liturģiju vadīja un sv. mielastu izdalīja arķibiskapa tēvs kopā ar Igaunijas bīskapu. Dievgaldnieku vidū bija Baznīcas virsvaldes locekļi, klātesošie prāvesti un mācītāji. Angļu delegācijas vadītājs, Glosteras bīskaps Hedlems sacīja sekojošu svētrunu par Jāņa atkl. gr. 21, 23—26 ar tematu „Nacionalisms un kristīgais starptautiskums“:

„Jāņa atklāsmes grāmatā daudzi ir centušies pamatot maldīgas un fantastiskas mācības, īpaši tie, kas tur ir meklējuši apmierinājumu savai ziņkārei par nākotni. Bet ja šo grāmatu iztulko tās īstajā garā, tikumiski un garīgi, tad tur atveras vesela garīgu patiesību bagātība; viņas simboli iepazīstina mūs ar debešķīgo īstenību. — Autors, neatkarīgi no

tā, kas viņš bijis, savu mācību ir ietērpis vienā no sava laikmeta parastajiem rakstniecības veidiem. Bet viņa domas sniedzas pāri laikmetīgiem ierobežojumiem. Vai nav zīmīgi, ka atstumtas un vajātās sektes loceklis, piederēdams sabiedrībai, par kuru visā tā laika pasaulē runāja tikai ļaunu, ir attēlojis spilgti uzskatamos simbolos atjaunotās debesis un zemi, jauno Jeruzalemi, un redzējis, ka visas pasaules valdnieki tur ienes tautu godu un slavu?

„Tautu gods un slava“, cilvēces lielie sasniegumi, ir daudzu tautu darbs, kur katra piedalījusies ar savām gara dāvanām. Pilnīgā cilvēcība nekad nav sasniegta vai realizējusies atsevišķu cilvēku vai grupu dzīvē. Cilvēces sasniegumi ir izauguši no daudzu tautu un cilšu kopīgajām pūlēm. Seno laiku vēsture mums stāsta, ko Ēģipte un Palestīna, Grieķija un Roma ir devušas cilvēcei. Vēlākos laikos Itālija ar saviem nepārspējamiem sasniegumiem mākslā, Spānija un Francija. Anglija un Vācija ir bagātīgi apveltījušas pasauli. Un kad kāda jauna tauta izceļ savas tradīcijas, iegūst savu brīvību, kuras labā tā ar īstu patriotismu un disciplīnu ir spējīga nest upurus, mūsos mostas cieņa un labvēlība. Mēs atceramies, ka daži no cilvēces augstākajiem sasniegumiem ir nākuši no mazākajām valstīm. Veltīgi būtu jautāt un prāt, ko nākotne atnesīs pasaulei un mūsu civilizācijai. Bet mēs zinām, ka visi krietnie un godīgie centieni reiz nesīs savus augļus. Tādēļ mēs veltījam savas lūgšanas un labvēlību, draudzību un vajadzības gadījumā arī tiešu palīdzību, ikvienam, kas no savas puses ir gatavs nest nepieciešamos upurus.

Kāds rakstnieks un domātājs rāda mums nacionalisma vērtību: „Ja cilvēki grib attīstīt un izveidot savas labākās dabiskās spējas, tad viņiem jābūt organizētās politikas vienības locēkļiem un jāatzīst pār sevi kāda valdība. Cilvēks ir izkļuvis no mežoņa stāvokļa, piedalīdamies organizētas politiskas sabiedrības dzīvē, kur pastāv senas, stingri iesakņojušās etiskas un politiskas tradīcijas, un vienīgi tad, ja viņa etiskās tradīcijas un politiskie iestādījumi turpina izveidoties, viņš var cerēt pacelties augstāk par jau sasniegto mēreno līmeni. Cilvēks ir sabiedriska būtne. Viņš nevar dzīvot par sevi vien. Iespēju strādāt savu tuvāko labā, saskanīgi ar tiem sadarbo-

joties, viņš rod vienīgi piedalīdamies kādas ilgstoši pastāvošas organizetas grupas dzīvē, proti tādā grupā, par kuras vēsturisko pagātņi viņš var būt lepns un ar kuras nebeidzamo nākotni viņš var saistīt savas augstākās cerības. Vairums cilvēku tikai tad spēj noturēties līdzcietības un apgarotības kopdarbības plāksnē, ja tie kā indivīdi iekļaujas tādā sabiedriskā grupā, ievēro sabiedriskās pieklājības prasības, bez kuru izpildīšanas neviena cilvēku kopība nevar uzplaukt, attīstīt un izkopt tādu kulturu, kas būtu vērtā, lai to sauktu par civilizāciju. — Tikai pilnīgi individualizēta un sevī nosvērtā grupa spēj ar panākumiem savaldīt cilvēku vispārīgās patmilīgās tieksmes, nodarbinot tās augstāku sabiedriskās dzīves mērķu labā. Vienīgi tāda grupa spēj ierādīt vietu un darbu katra cilvēka tieksmēm un spējām, kas viņā piedzimst, padarot katru atsevišķo cilvēku par savas dzīvās organizācijas locekli. Tikai tāda grupa spēj stimulēt un pavērt izredzes visu potenciālo spēju attīstībai katrā viņas locekļī.“

Es domāju, ka mēs angļi, visi spējam novērtēt nacionālās dzīves, tradīciju un rakstura lielo nozīmi, jo mēs tai esam visu parādā. Mēs esam lepmi uz savu zemi, tās vēsturi un sasniegumiem, uz savu literatūru. Mēs zinām, ka mūsu audzināšanā ir sadarbojušies daudzi dažādi spēki, kas no turienes nākdami mūs ietekmēja. Un mēs zinām arī, ka nekāda prātnieku sniegta dzīves teorija neatstāj to veselīgo iespaidu, ko izdara tradicionālā dzīve, kur iemiesojas daudzu paaudžu domas un atklājumi.

Bet cik augsti mēs arī nevērtētu paši savas nacionālās tradīcijas, tās nedrīkstētu padarīt mūs neredzīgus citu tautu sasniegumu priekšā. Ja pasaulē dzīvotu angļi vien, tad tā būtu ļoti vienmuļa pasaule. Mēs esam ļoti daudz parādā citām tautām. Pievestais rakstnieks turpina: „Nacionalisms ir liels spēks, varenākais spēks mūsu laiku pasaulē, un līdzīgi citiem lieliem spēkiem, tas var pastrādāt daudz laba vai ļauna, atkarībā no tā, vai šo spēku vada sapratīgi vai ne. Cilvēkam, kas mīl savu dzimteni, nav nepieciešami jābūt šovīnistam, kas ienīst citas tautas, lai gan bieži šīs divas pilnīgi nevienādās jūtas tiek sajauktas tādēļ, ka domas pašas vai izteiksmes veids nav gluži precīzs. Nevar noliegt, ka tagadnes nacionalismā

daudz kas ir izaudzis no šovinisma tāpat kā no patriotisma. — Ja kosmopoliti un anarchisti vispārīgās cilvēcības vārdā nosoda nacionalismu, tad viņi bez šaubām vēršas pret tāda veida nacionalismu, kur ir daudz šovinisma, bet viņu krusta gājiens pret nacionalismu vispārīgi ir neprātīgs, nevien aiz tā iemesla, ka nacionalisms, kas izaug no patriotisma, ir lielākais spēks cilvēku pacelšanā pāri pūļa stāvoklim, bet arī tādēļ, ka visa vēsture rāda, ka šādam kara gājenam nav ne mazākās izredzes gūt panākumus. Ievērojot nacionalisma milzīgo un visā pasaulē nomanamo tikumisko varu, prātīgiem cilvēkiem nav jāmēģina šai varai pretoties vai to iznīcināt, bet to vadīt pretim cēlākiem mērķiem un labvēlīgi izprotošā garā šķīstīt patriotisma jūtas, kas ir īsta nacionalisma saknes un celms.“

Tā tad nacionalisms un patriotisms pieder svētīgākajiem spēkiem, kas darbojas pasaulē. Bet līdzīgi visām labajām lietām, tie var sabojāties. No tiem var izveidoties šovinizms, kas liedzas atzīt citu tautu tiesības un sasniegumus. Nevis tautu savstarpējās cīņas, bet kopdarbība ved cilvēci progresa ceļā. Tādēļ vienmēr ir vajadzīga kāda starptautiska rakstura ietekme, kas izlabotu nacionalisma vienpusības.

Kur gan tādu varētu atrast? Es gribu sacīt, ka īstais starptautiskums nav atrodams filozofiskā humanismā vai nenoiteiktā kosmopolitismā, bet kristīgajā ticībā. Mūsu laika lielākais trūkums ir tādas vienotas kristīgas baznīcas trūkums, kas garīgi apvienotu visas pasaules tautas un izlīdzinātu dabisko pretestību asumu. Tā ir arī kristīgās ticības dziļākā jēga un nozīme. Mācība par iemiesošanos stāsta mums kā Dieva Dēls ir nācis zemes virsū, pieņēmis cilvēka dabu un kļuvis cilvēks. Viņš nekļuva pievienots kādas īpašas nācijas, rases vai tautas cilvēkiem. Šādu mācību baznīca dibināti ir noraidījusi kā maldus, jo tā būtu atņēmusi iemiesošanās īsto jēgu. Baznīca māca, kā Irenējs to ir pateicis, proti, ka Kristus, kļūdams par otru, ideālo Ādamu ir apvienojis jeb uzņēmis sevi visu cilvēci. Tā viņš kļuva pilnīgais cilvēks un pasniedza mums pilnību, pēc kuras mēs labprāt tiektos un ko vēlētos sasniegt, kā Pāvils raksta: „Līdz kamēr mēs visi sasniegsim vienību Dieva Dēla ticībā un atziņā; īsto vīra briedumu, Kristus diženuma pilnības mēru.“

Kristīgā ticība tādēļ iet pāri visiem rasu un tautību ierobežojumiem. „Jo jūs visi, kas esat kristīti Kristus vārdā, esat tērpušies Kristū. Tur nav ne jūda, ne grieķa, nav ne kalpa, nedz svabadā, tur nav ne vīrieša, nedz sievietes, jo jūs visi esat viens Kristū Jēzū.“ — „Novelciet veco cilvēku un viņa darbus un apgērbiet jauno cilvēku, kas atjaunojas atziņā par sava radītāja attēlu. Tur vairs nav ne grieķa, ne jūda, ne bauslības cilvēka, ne pagāna, ne barbara, ne skīta, ne verga, ne brīvā, bet viss un visos — Kristus. Tad nu kā Dieva izredzētie, svētie un mīlotie, tērpaties sirsnīgā līdzjūtībā, laipnībā, pazemībā, lēnībā, pacietībā. Un pāri visam tam lai ir mīlestība, kas ir pilnības saite. Bet Dieva miers lai valda jūsu sirdīs.“

Iedama pāri rasu un tautību robežām, kristīgā ticība ir vienaldzīga pret dažādajiem laicīgās valdības veidiem; tā atzīst pienākumu paklausīt laicīgajām varām, izņemot gadījumus, kad šo varu rīkojumi ir pretēji Kristus likumam.

„Ikvienš lai ir paklausīgs varām, kas valda. Jo nav valsts varas, kā vien no Dieva un tās, kas ir, ir Dieva iestādītas.“ Mums jāatceras, ka šie vārdi ir uzrakstīti laikā, kad valdīja Romas ķeizars Nerons. Tie uzliek katram kristīgam cilvēkam pienākumu paklausīt valsts varai, vienalga, vai viņš atzīst tās veidu par labu vai ne. Kristīgā ticība neizvirza nekādu īpašu politiskās filozofijas domu. Angļu augstās baznīcas virziena pārstāvju kļūda 17. gadsimtā bija tā, ka tie kristīgo ticību darija atkarīgu no valdnieku dievišķajām tiesībām. Daudzi kristīgi sludinātāji mūsu dienās maldas, domādami, ka kristīgā mācība paredz vienīgi demokrātisku valdības iekārtu un saļaujdamī evaņģeliju ar sabiedrisku reformu programām. Visa vēsture māca, ka kristīgajai ticībai saduroties ar laicīgajām varām vai laicīgajām varām ar kristīgo ticību, vienmēr ir izcēlušies ticības kari vai pilsoņu nemieri.

Ko gan kristīgā ticība īsti nozīmē? Tai nav tiešu sakaru ar šīs dzīves mantām. Tā māca pamatatziņas par Dievu un tikumisko dzīvi. Viņas vēsts runā par patiesību un skaistumu, par taisnību, tiesu un mīlestību. „Svētā pilsēta ir kā savam vīram sagatavota līgava... Dzenaties papriekšu pēc Dieva valstības un pēc viņa taisnības... Es esmu ceļš, patiesība un

dzīvība... Patiesība jūs darīs brīvus... Taisnība un tiesa tam Kungam patik labāki nekā upuris... Staigājiet mīlestībā, kā arī Kristus mūs ir milējis.“

Nav vajadzīgs pievest citas sv. rakstu vietas. Mēs zinām, kādas ir evāņģēlija augstās tikūmiskās pamatmācības. Cilvēki ir kautrējušies tās pielietot dzīvē, bet neviens nav apšaubījis viņu īstenības raksturu. Un mēs zinām, ka šīs tikūmiskās mācības tieši un nepieciešami izriet no kristīgās ticības dogmām.

Bet es gribētu sevišķi uzsvērt, ka valstīm tāpat kā atsevišķiem cilvēkiem, ja viņi grib dzīvot un pastāvēt ir cieši jāturas pie šīm mācībām. Grieķu traģediju autori neatlaidīgi uzsver domu, ka tas, „kas nonicina taisnības altari, dabūs sodu.“ Visa vēsture mums māca, ka valstis, kuru pamatā nav bijis taisnības un vienlīdzības, nav varējušas pastāvēt. Es nepazīstu nekādu Dieva likumu, kas nosodītu īstu, sirsnīgu patriotismu un tēvijas mīlestību. Svētā pilsēta tiks uzcelta tautu godā un slavā, bet nekāds spēks vai vara nākotnē neizglābs tos, kas dara netaisnību.

Noslēdzot mūsu pārdomas es gribētu izvirzīt apgalvojumu, ka veselīgs nacionalisms ir labas dzīves pamats, bet nacionalisms nedrīkst izvērsties šovinismā. Pasaules tautu vienībai jābūt garīgai un kristīgai baznīcai kā vienības saitei ir jāklūst par īsto starptautisko vienojošo spēku. Bet ja kristīgajai baznīcai jāveic šāds uzdevums, tad viņa nedrīkst ilgāki būt sadalīta, tad viņai patiesi jāklūst, kā sv. raksti māca, vienai miesai.

„Viena miesa un viens gars, tā kā jūs arī esat aicināti uz vienu cerību.“ Mans uzdevums nav šeit apskatīt ticības un iekārtas pamatus, uz kuriem šai baznīcai būtu jābalstas. Tai ir jābūt baznīcai, kas tēlota bibelē, uzceltai uz apustuļu un praviešu pamatiem, kur Jēzus Kristus pats ir galvenais stūra akmens, baznīcai, kāda pastāvēja tad, kad kristīgie vēl nebija sašķēlušies. Mums jāuzceļ viena svētā katoliskā un apostoliskā baznīca, brīva katolicitāte, baznīca, kas nekad nevēlētos valdīt par tautām, kuras metode nebūtu vara, bet mīlestība. Tā būs baznīca, kur visas tautas, ciltis un valodas vienosies

augstajā slavas dziesmā, ka pestīšana pieder mūsu Dievam, kas sēd uz goda krēsla, un tam Jēram.“

Svinīgi dievkalpojumi notika arī Tallinā, Doma baznīcā, 23. jūnijā un Sv. Jāņa baznīcā, Jāņu dienā. Pēdējais bija savienots ar jaunatnes iesvēti. Par šiem dievkalpojumiem Glosteras biskaps raksta sava iecirkņa mēnešrakstā, ka tie uz viņu atstājuši neizdzēšamu iespaidu, un izsaka pārliecību, ka daudzi angļu baznīcas garīdznieki grozītu savus uzskatus par sakramentalo dzīvi luterismā, ja tie būtu piedalījušies vienā šādā dievkalpojumā.

Sanāksmes iekrita dziesmu svētku laikā. Kā Rīgā, tā Tallinā pulcējās kori un klausītāji no visiem zemes novadiem. Abās vietās bija paredzēts, ka apspriežu dalībnieki apmeklēs arī dziesmu svētkus. Reti kāds gadījums sagādā tik labu izdevību ieskatīties un ieklausīties tautas dvēselē kā šie svētki. Zīmējoties uz reliģisko pusi jāsaka, ka īgauni to izcēla spilgtāki. Jau svētku priekšvakarā tika sniegts augstvērtīgs Kappa oratorijas „Ijabs“ izpildījums skaistajā, lielajā Kārļa baznīcā, kuru noklausījās arī vairāki valdības locekļi. Pašā svētku programā bija ierādīta jo redzama vieta īgaunu komponistu kristīgi reliģiskajiem darbiem, kas dziļi atbalsojās reliģiski noskaņotajos klausītājos.

Bez tiešā darba un svētkiem galvas pilsētās angļu viesiem tika dota iespēja redzēt arī dzīvi laukos un skaisto vasaras dabu abās zemēs. Viņi daudzkārt bija pārsteigti vērojot, cik strauji ir noritējusi dzīves atjaunošanās kara piemeklētajos un izpostītajos apgabalos.

Personīgā satiksmē un sarunās cilvēki viens otru iepazīst vislabāki. Ar pazišanu mēdz pieaugt arī interese. Ir jāvēlas, lai saites un tiešie garīgie sakari, kas nodibinājās jūnija sarunās, uz priekšu nostiprinātos un kļūtu jo dzīvi abām pusēm par svētību.

Prof. J. Rezevskis

Triju jauderībnieku piemiņai.

Šinī gadā ievērojamā vecumā šķīrušies no šīs pasaules un sava darba trīs ievērojami Jaunās Derības pētnieki. Katrs piederēja savam virzienam, bet viņu darbi veicinājuši Jaunās Derības zinātnei. Jāaizrāda vēl, ka katrs no viņiem strādājis arī vēl citās nozarēs. Apskatīsim īsi viņu personas, darbību un ko viņi snieguši zinātnei.

1.

10. martā š. g. mira Francijā franču katoļu pētnieks Alberts Lagranžs (Lagrange), dzimis 7. martā 1855. g. Viņa tēvs bija notars kādā Dienvidfrancijas pilsētīnā, māte stingri reliģioza un arī Alberts bij jau no bērnības stipri reliģiozi noskaņots. Vidusskolā viņš interesejās sevišķi par valodām, iemācījās pamatīgi vācu, angļu, itaļu valodas, tā ka esot varējis tanīs arī rakstīt, un ieguva labas zināšanas grieķu valodā, saprotams, arī latīņu. Pēc vidusskolas beigšanas viņš gribēja iestāties dominikaņu klosterī un nodoties pilnīgi reliģiskai dzīvei un teoloģijas studijām, bet tēvs viņu pierunāja vispirms absolvēt juridiskās fakultātes kursu un tad tikai realizēt savu nodomu, ja viņš pie tā palikšot. Tā viņš studēja no 1873.—78. gadam Parizē jurisprudenci, nododamies blakus arī literatūrvēsturiskām interesēm. Danti, Ģēti, grieķu un romiešu klasiskus viņš esot lasījis oriģinalvalodās. Pēc studiju beigšanas Langranžs, kaut gan ierakstījās uz īsu laiku advokatu saimē, un pāri reizes uzstājās arī pie tiesām, izpildīja savu agrāko nodomu, iestājās vispirms kādā garīgā seminarā un 1879. g. dominikaņu klosterī, kur pieņēma vārdu „Marie-Jozefs“ un nodarbojās blakus klostera pienākumiem ar teoloģiskām studijām. Uz laiku klosteri pārcēla uz Spāniju — Salamanku, kur Lagranžs mācījās hebreju un spāņu valodas. Še nu klosterim atgriežoties atkal Francijā — Tulūzā — viņš jau sāka darboties kā teoloģijas mācības spēks dažos arodos, bet sevišķi viņa interese piegriezās svētiem rakstiem. Klosteris viņu sūtīja uz Vīni, kur viņš studēja semitu valodas — arābu, asīriešu, foinīkiešu, arāmiešu u. c. Pēc tam 1890. gadā viņš saņēma no

savas priekšniecības rīkojumu doties uz Jeruzalemi un tur organizēt bibeles zinātņu mācības iestādi (Ecole biblique) dominikaņu Sv. Stefana klosterī. Sākdams ar maz līdzekļiem viņš to noorganizēja, palika par tās vadītāju līdz 1936. gadam. Mācību starpbrīžos notika ekskursijas uz bibliskām, svētām vietām. Iestāde ieguva slavu un tāpat arī Lagranža zinātniskā darbība; ap viņu pulcējās arī citi diezgan ievērojami spēki. (Pasaules kara laikā no 1914.—19. g. turku valdība skolu slēdza un Lagranžs dzīvoja Francijā). Blakus mācības iestādei Lagranžs nodibināja žurnālu „Revue biblique“ bibeles zinātnēm. Žurnāls iznāk vēl tagad un ir ievērojamākais katoļu laikraksts šinīs zinātnēs.

Lagranžs, būdams savas baznīcas padevīgs dēls un pārliecināts par svēto rakstu transcendentu, dievišķīgo raksturu, stādīja sev no paša sākuma par uzdevumu to aizstāvēt pret protestantu racionalistisko, liberalo bibeles kritiku, kura viņam likās noārdot dievišķīgo rakstu pamatus un reliģiju pārvēršot subjektivismā. Šādai cīņai viņš ir veltījis savu mūža darbu. Viņš gribēja ienaidnieku uzvarēt ar viņa paša ieročiem — vēsturisko kritiku, arheoloģiju, bibeles filoloģiju, antiko vēsturi, ģeografiju. Līdzekļus, ko sniedz šīs zinātnes, viņš ar visu sparū ir izlietojis, lai aizstāvētu savas pozīcijas. Aparats, ar kuru viņš rīkojās, stāv zinātnes augstumos. Kritisko teologu rakstus un uzskatus viņš sīki pārzin un pārrunā. Dažā ziņā viņš arī piekāpjās kritikas priekšā. Svētie raksti ir dievišķi un cilvēcīgi un ne viss ir vienādi vērtējams. Sākumā viņš nodarbojās ar Veco Derību, rakstīja komentārus par Ģenezīsi. Te viņš, piemēram, stāstus par grēku plūdiem, par Zodomu un Gomoru atzīst par leģendām, bet stāstu par grēkos krišanu par faktu, jo tā noliegšana satricinātu dogmatu. Viņš ir rakstījis arī par Mozus grāmatu avotiem, par praviešiem, par semītu reliģijām un savus principus izteica rakstā par vēsturisko metodi. Sākumā pāvests (Leons XIII) atzina viņa darbu un tā principus, aicināja to uz Romu. Bet vēlāk stingri konservatīvie katoļu teologi viņam pārmeta piekāpšanos modernisma priekšā un pāvesta konsistorija noliedza dažus viņa rakstus lietot seminaros. Lagranžs izsacīja padošanās pāvestam, piebilzdams, ka viņš neesot gribējis neko rak-

stīt, kas būtu pret baznīcas tradīciju. Uz laiku 1912. gadā viņam bij jāatstāj sava vieta Palestīnā, bet drīz viņš atkal ar dominikaņu priekšniecības gādību varēja atgriezties. Tagad viņš piegriezās Jaunās Derības izskaidrošanai, ko viņam ieteica priekšniecība un ir šinī laukā darbojies sevišķi pēc pasaules kara, kad varēja atgriezties uz pastāvīgu dzīvi Jeruzalemē. Viņš ir sarakstījis plašus komentarus par evaņģēlijiem, par romiešu un galatiešu vēstulēm, Jaunās Derības kanoņa vēsturi, rakstījis par teksta kritiku un par daudziem Jaunās Derības jautājumiem. Visur viņš seko jauniem atradumiem un viņa teksta kritikas un valodnieciskie novērojumi ir vērtīgi. Tāpat dažus vērā ņemamus paskaidrojumus satur viņa komentāri. Zināms, viņš ir arī atkarīgs no katoļu dogmatiem, piem., vietās par Pēteri, par Jēzus brāļiem. Konservatīvajai protestantu eksegezei viņa komentāri daudzā ziņā ir atbalsts. Ar Cānu u. c. viņam, piem., ir kopīgs tas, ka viņš noraida sevišķu Jēzus runu avotu un pieņem, ka Matejs rakstījis pirmatnēji aramiešu (hebreju) valodā, bet grieķu tulkojumus izmantojis arī Marka evaņģēliju un tanī atrodošos Pētera nostāstus. Lagranžs sniedzis savā žurnālā arvien recenzijas par citu rakstnieku darbiem Jaunās Derības pētniecībā. Kā labs antikās pasaules pazinējs, viņš arī rakstījis par grieķu gara dzīves un tās reliģiju attiecībām ar kristietību, tā par pitagorismu (*Revue biblique*, 1936.) un savā pēdējā darbā par misterijām, sevišķi orfismu. Še viņš aizstāv kristietības oriģinalitāti un savdabību un atrod viņā maz atkarības no grieķu gara pasaules jeb sinkretisma. Pēdējos darbus paters Lagranžs rakstījis, kad viņš 1935. g. beigās savas vājās veselības dēļ bij atstājis savu vietu Jeruzalemē un nometies uz dzīvi Dienvidfrancijā, savā pirmajā klosterī. Tur viņš arī mira.

2.

Šī gada 19. maijā mira Tibingā emeritetais prof. Adolfs Šlaters. Viņš ir šveicietis, dzimis St. Gallenā, 1852. g., piederēja pie reformātu draudzes. Tomēr viņu ir ietekmējis, kā viņš atzīstas savā pašraksturojumā (*Die Religionswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen*, 1925.) viņa tēva

religiskais virziens. Tas nebij atradis apmierinājumu oficialajā reformatu baznīcā, tāpēc ka tā neatbilstot dzīvajai Jaunās Derības draudzei, šķīries no tās un turējās pie atsevišķa kopības pulciņa. Šlaters izceļ dievbijības un kristīgo garu vecāku mācībās un saka, ka tādu neesot sastapis skolā. Lai gan Šlatera studiju laikā valdīja liberalais kritiskais virziens teoloģijā, viņš tomēr palika konservatīvs, viņu ietekmēja pietists Tob. Beks (Tibingā) un katoļu reliģijas filozofs Bādērs (miris 1841. g.). Viņš darbojās savā dzimtenē Šveicē papriekšu kā mācītājs, bet vēlāk viņu konservatisma piekritēji aicināja uz Bernas teoloģijas fakultāti par mācības spēku, lai dotu pret svaru tur toreiz valdošajam liberalajam virzienam. Vēlāk viņš bij profesors Greifvaldā. Pēc strīda par apustuļu ticības apliecību viņu kā konservatīvu dogmatiski aicināja uz Berlīni 1893. g. Ad. Harnaks izsakas pie šī gadījuma savā pārskatā par Berlīnes universitātes 100 gadu darbību (1910.): „Wir bekamen den originellen und tief sinnigen Schlatter“ (mēs dabūjām oriģinālo un dziļdomīgo Šlateru). 1898. g. viņš pieņēma aicinājumu uz Tibingu, kur lasīja galvenā kārtā par Jauno Derību, blakus arī par dogmatiku un etiku. Še, kur bij darbojušies kritiski teologi kā F. Chr. Bauris un Veicekers, viņam bij sākumā grūts stāvoklis, viņa lekcijas maz apmeklēja, bet ar laiku viņš ieguva piekrišanu un atzišanu, blakus viņam nostājās līdzīga virziena teologi kā Heims, G. Kitels u. c. Jāaizrāda, ka bez Harnaka no kritiskajiem teologiem viņam atzinības vārdus ir veltījis arī R. Bultmans, ko Jaunās Derības kritikas laukā var uzskatīt par Šlatera antipodu. Viņš piekrizdams norāda uz to, ka Šlaters uzsverot gribu kā galveno dievišķā un cilvēcīgā gara principu. Šlaters palicis Tibingā līdz savai emeritešanai 1922. un pēc tam darbojies tur kā rakstnieks līdz savai nāvei. Šlaters rakstījis vairāk par Jauno Derību un jūdu reliģisko dzīvi Kristus laikā. Viņš bij viens no labākajiem rabinu literatūras pazinējiem. Viņš centies apvienot jaunderībnieka un sistematika darbību. Viņš sarakstījis kristīgo dogmatiku un etiku. Viņš pats saka: Visas kristīgās dzīves un atziņas pamats un norma ir Jaunā Derība. Sistematikim jādibinas uz tās, viņam tā jāizprot, Jaunajai Derībai jābūt arvienu sistematikas korektīvam. Tomēr būtu atkal nepareizi, ja Jauno De-

rību viņas vēsturiskajā formā gribētu uzstādīt par normu mūsu laiku dzīvei. Tamdēļ vajadzīgs sistematīka darbs, kas Jaunās Derības saturu attiecina uz tagadni.

Šlaters ir arvienu daudz rakstījis. Viņa pirmais lielākais darbs bija: *Der Glaube im Neuen Testament* (Ticība Jaunajā Derībā, 1885., 4. izd. 1927.). Te viņš apskata arī ticību pie jūdiem. Tad viņš sarakstījis jūdu vēsturi no Aleksandra Lielā laikiem līdz Hadrianam (3. izd., 1925.), kur tēlo sevišķi jūdu gara dzīvi un virzienus no oriģināla viedokļa. Tad sarakstīja Jaunās Derības teoloģiju 2 sējumos — par Jēzu un apustuļiem 1909. un 10. g., pirmais sējums pēc tam grāmatā: *Die Geschichte des Christus* (1921.), un kristietības vēsturi: *Die Geschichte der ersten Christenheit* (1926.).

Tāpat rakstīja arī par daudz sīkākiem jautājumiem, kā par martira jēdziena izcelšanos (1915.), par kristīgo draudzi, kā tā atspoguļojas Mateja evaņģelijā (*Die Kirche des Matthaeus*, 1929.). Jau agrāk nekā daži angļu teologi viņš uzskatīja Jāņa evaņģeliju par semitu stilā un garā sarakstītu (*Die Sprache und Heimat des vierten Evangelisten*, 1902.), par Jaunās Derības vēstulēm, vairāk homiletikas vajadzībām, kas saturēja tomēr arī pastāvīgus zinātniskus novērojumus. — Jāsaka, ka sevišķi produktīvs Šlaters ir bijis savās vecuma dienās, pēdējos 10 gados (viņš mira 85 g. vecumā). Te parādījās viņa raksts par Jūdu teoloģiju pēc Flavija Jozefa, viņa plašie komentāri par visiem četriem evaņģelijiem (Mateja 1929., Jāņa 1930., Lūkas 1931., Marka 1935.), par romiešu vēstuli (*Gerechtigkeit Gottes*, 1935.), par korintiešu vēstulēm (*Paulus der Bote Jesu Christi*, 1934.), par Jēkaba vēstuli.

Par Šlatera Jaunās Derības literarkritiskajiem uzskatiem var būt dažādās domās. Sinoptiskajos evaņģelijos viņš noraida runu (loģiju, Q) avotu, viņš neatzīst Mateja atkarību no Marka (T. Cāns, Lagranžs to pieņem zināmā mērā). Abi rakstījuši pēc tradīcijas. Te viņiem pretojas tagad pārsvarā esošais virziens. Lūku Šlaters domā pa daļai atkarīgu no Mateja, tomēr līdz ar citiem viņš atzīst Lūkas atkarību no Marka. Lūkas īpatnējo vielu viņš piešķir „jaunajam stāstītājam“. Evaņģeliju viela par Jēzu ir autentiska un uzticama, tomēr Šlaters atzīst zināmā ziņā tās veidošanu pēc draudzes apstāk-

liem. Jāņa evaņģelija autors ir Jēzus mācekļis un apustulis Jānis. — Šlatera eksegeze ir dažkārt savdabīga un oriģināla; viņš bieži novēršas no parastās konservatīvās interpretācijas. Atzīti ir viņa valodnieciskie novērojumi, viņš visur sniedz paralelas no rabiņu rakstiem un Jozefa.

Dziļi pārdomāta ir viņa Pāvila rakstu, sevišķi Romiešu vēstules eksegeze. Te Šlaters izsakas, ka viņš iet atpakaļ uz īsto Luteru un novēršas no vēlākā protestantismā ieviesušās uztveres, kas dibinājas uz Melanchtona un taisnību uzskata vienīgi kā Dieva attaisnojošu spriedumu un šķir to no dzīves atjaunošanas un svētīšanas. Dievs ievē cilvēku ar šo aktu arī jaunā dzīvē un jaunā stāvoklī pret sevi, dod viņam jaunus dzīves spēkus. Tomēr arī Lutera vēl neesot pilnīgi atsvabinājies no antikā tikumības jēdziena, antikā silogisma un retorikas. To Šlaters uzsver arī savā dogmatikā. Šlatera viedoklis ir vēsturiskais. Ar Jēzu Kristu un pirmkristietību vēsturē un pasaulē ienākusi no Dieva puses jauna dzīve, kas lemta pārveidot dievišķīgā dzīvē cilvēcīgo, savienojoties ar cilvēku personīgo dzīvi un veidojot viņu kopdzīvi. Jēzus un Jaunās Derības rakstnieki negrib sniegt jaunas idejas vai jaunu mācību, bet sniedz jauno Dieva atklāsmi, kas grib aizņemt visu cilvēku un kurā ir vēsturiski jāiekļaujas. Šlaters grib pārvarēt racionalismu, kas valdot teoloģiskajā domāšanā un kam viņš pieskaita arī idealismu. Senie grieķi esot gribējuši satvert dievību ar prātu un nodibināt etiku ar sava prāta un gribas spēku. Šlaters atzīst šo centienu relatīvo nozīmi, arī tiem gars grib pacelties pār pasauli un valdīt par pasauli. Bet tie neved pie mērķa, rāda tikai cilvēka nespēku, nerada harmoniju, bet noved iekšējā nesaskaņā un pesimismā. Harmoniju un spēku dod vienīgi pakļaušanās Jēzum, pie kām krit svarā visa viņa persona ar mācību, nāvi un augšamcelšanos.

Zinātniskā un praktiskā plāksnē ir nostādami Šlatera centieni, par kuriem viņš runā savā augšā minētajā pašapcerē, — radīt pamatus īstai, dzīvai, Jaunās Derības garam atbilstošai kristīgai draudzei. Tā vēl neesot radusies reformācijas laikos. Šos centienus viņš mantojis no sava tēva uzskatiem. Viņš pats nešķīrās no reformatu draudzes, bet cenšanās pēc īstās draudzes viņu pavadījusi visā dzīves laikā. Sevišķos

rakstos viņš to izteicis nav, bet tā atspoguļojas viņa eksegetiskajos un dogmatiskajos darbos un viņš šinī ziņā lūkojis ietekmēt savus klausītājus.

Augšā pievestie raksti neizsmel vēl visus Šlatera darbus. — Viņā mēs redzam oriģinālu, dziļu domātāju, kas cenšas pēc avotiem iespiesties kristietības būtībā.

3.

Šī gada augusta mēnesī šķīrās no šīs pasaules savā ilggadējā darba vietā Marburgā Adolfs Jilichers (Jülicher). Viņš ir dzimis 26. janvārī 1857. g. Berlīnes tuvumā, kur viņa tēvs bij tikumīgi apdraudētu bērnu audzinātājs, stingri reliģiozs konservatīvā garā. Savu ģimnazijas izglītību Jilichers baudījis Berlīnē un turpat arī visu laiku studējis. Še mācīja pa daļai kompromisa teologi, kā J. A. Dorners, Dilmans, bet arī noteikti liberali progresīvais Pfleiderers. Jilichers pieslējās liberalajam virzienam, nākdams uz laiku konfliktā ar savu tēvu. Vecajā Derībā, ar ko viņš sākumā intensīvi nodarbojās, viņu aizrāva Kīnens un Velhauzens. Viņa pirmais raksts bija par 2. Mozus grāmatas avotiem. 1882. g. viņš pieņēma nelielu mācītāja vietu pie kādas bāriņu nama baznīcas Berlīnē, kas viņam atļāva blakus nodarboties ar zinātni. Viņš piegriezās Jaunai Derībai, jo viņa raksts nebija atradis viņa skolotāja Dilmāņa aprobāciju. Viņš sāka nodarboties ar Jēzus līdzībām. Ar kādu rakstu par tām viņš 1886. gadā ieguva pie Berlīnes teol. fakultātes licenciāta gradu. 1887. g. viņam tur atļāva darboties kā privatdocentam veco laiku baznīcas vēsturē, bet jau 1888. g. viņš saņēma aicinājumu uz Marburgu, kur viņam bij jālasa par Jauno Derību un veco baznīcas vēsturi. Še viņš ir darbojies līdz dzīves beigām, emeritets 1923. g.

1888. un 1899. gados viņš publicēja savu lielo darbu par Jēzus līdzībām (Die Gleichnisreden Jesu). Pirmā daļa bija teoretiska, par līdzību būtību, raksturu, nozīmi un grupām, otrā saturēja Jēzus atsevišķo līdzību izskaidrošanu. Abas daļas iznāca otrreiz kopā 1910. gadā. Ar šo darbu Jilichers ieguva ievērību, slavu, bet arī diezgan daudz opozīcijas. Vispār piekrita viņa grupējumam: istas līdzības, parabolas un

piemēru stāsti. Jāatzīst arī, ka Jilichers ar savu vēsturisko metodi izbeidzis līdzību patvarīgo alegorizešanu, ar ko gribēja katrā līdzības sīkumā atrast kādas apslēptas augstākas domas, attiecināja tās arī uz mūsu laikiem. Līdzībās ir bieži tikai viens salīdzināšanas punkts. Jau paši evaņģelisti Jēzus līdzības esot pārveidojuši alegorizešanas nolūkā. Bet Jilichera pretinieki — Fībigs, Buge u. c. — gan ir pareizi aizrādījuši, ka Jilichers pārspilē un visas līdzības nav iekļaujamas vienos rāmjos, viņš nav ievērojis, kā „parabolē“ ir jūdu vārda „māšāl“ tulkojums un tam ir dažāda nozīme. Alegorija no Jēzus līdzībām nav gluži izslēdzama. — Jilichers uzsvēra to, ka Jēzus ar savām līdzībām no dzīves grib savas domas ilustrēt, tautai darīt saprotamas. Par to ir arī daudz rakstīts un spriests. Kaut gan doma ir par sevi pareiza, jāaizrāda tomēr, ka tāpat kā citur Jēzus arī savās līdzībās runā par Dieva valstības noslēpumiem, kas atklājas tikai ticīgi noskaņotam prātam. Arī savos izskaidrojumos, kas ir ļoti plaši un sīki, Jilichers ne vienmēr atrod līdzībām skaidru un noteiktu izpratni. Bet darbam ir nenoliedzama vērtība.

Otrs ievērojams Jilichera darbs ir viņa „Ievads Jaunajā Derībā“ (Einleitung in das Neue Testament, 1. izd. 1894. g., pēdējais Fašera izdots 1931. g.), par tās rakstu izcelšanos. Te arī citāda virziena teologi atzīst viņa apdomību un nosvērtību spriedumos. Piem., pie Mateja evaņģelija viņš īsti negrib noliegt tā sakaru ar ap. Mateju (aramiešu valodā), tāpat Efeziešu vēstuli varētu būt rakstījis ap. Pāvils (jautājumu viņš galīgi neizšķir). — Jilichers pats atzīstas, ka viņš bez šiem plašākus darbus neesot rakstījis. Tomēr viņš ir bijis arvien uzcītīgs pētniecībā, sevišķi savā otrajā darba laukā, vecajā baznīcas vēsturē. Viņš ir rakstījis par dažiem veciem baznīcas rakstniekiem, izdevis dažus darbus. Vēsturnieka Momsena uzaicināts viņš centās sastādīt visu baznīcas dzīvē minēto personu sarakstu Romas valsts pēdējos laikos (prozopografiju). Darbs gan nav pabeigts, bet viņš savācis plašus materialus. Tāpat viņš strādājis veclatiņu (Itālijas) bībeles tulkojumu, tekstu salīdzināšanā. Šinī gadā iznācis šo tekstu izdevums par Mateja evaņģeliju. Viņa cītība vēl jo ievērojama tamdēļ, ka viņš 1925. g. bij zaudējis acu gaismu.

No vairāk populāriem Jilichera darbiem minami: Pāvils un Jēzus, 1907. g., Vai Jēzus dzīvojis? 1910. g. Jēzus reliģija un kristietības sākumi līdz Nikajas koncilam (serijā: Die Kultur der Gegenwart, 1922.) J. Veisa Jaunās Derības rakstos Jilichers rakstījis Romiešu vēstules komentāru. Bez tam daudz recenziju un rakstu periodiskos izdevumos un enciklopedijās. Raksti gan atrodas uz gluži liberala viedokļa, tomēr tanīs sastopami, piem., šādi teikumi: Vecajā leģendā par Jēzus dzimšanu ir vairāk saprāta nekā jaunlaiku runās par indoeiropiešu rases Jēzu. Pārdomu cienīgas ir arī dažas piezīmes viņa pašapskatā. Tā par Deismani, kas visas Pāvila vēstules uzskata par gadījuma un privatvēstulēm, viņš saka: Pāvila vēstules ir gluži kas cits nekā kāda kareivja vēstule papirusos, viņām ir augsta (vornehmste) literāriska kvalitāte. Viņās nav katrs vārds tikai gadījumam domāts. Jaunās Derības valoda neiekļaujoties pilnīgi tanī koinē, ko atrodam papirusos. Varot savā ziņā runāt par bibeles grieķu valodu (Bibelgriechisch) ar semitisku niansi. — Buseta konstrukcija par Jēzus „Kyrios“ nosaukuma izcelšanos viņu neapmierinot (sal. ar to Lohmeiera u. c. rakstus). Viņš ir pret Šveicera konsekvento eschatoloģiju.

Tā arī Jilicherā pieminam uzcītīgu, apdomīgu, godprātīgu pētnieku.

Stud. theol. J. Bērziņš

Fricis Bārda reliģiskā skatījumā.

2.

Šinī vietā mums jārunā par dzīvību, kas zied sarkaniem nemiera ziediem. Dzīvība ir liela misterija, tā nav ietverama vārdos un jēdzienos. Dzīvību var vienīgi just un pārdzīvot. Katrs vecums dzīvību izjūt savādāk, atkarībā no tās intensitātes. Bērns neizjūt dzīvību tā kā jauneklis un pēdējais savukārt to pārdzīvo citādāk kā dzīves cīņā pagurušais. Dzīvības pārdzīvojums jaunībā ir svētuma caurstrāvots. Jo tad plaukst tās

brīnumainais zieds — mīlestība. Ausmas brīdī tā izteicas īpatnās gaismas un plašuma ilgās:

„Un jaunība brīnas un neziņ kurp iet,
tai liekas, ka viņu katrs mākonīts sauktu,
un naktī, kad acis aizdaras ciet,
tad ir it kā spārni pie pleciem augtu.“

Mīlestība dzejniekam ir svēta, bet ne tādā nozīmē, kādā mēs šo apzīmējumu attiecinām uz Dievu un kurā pēc Rūdolda Oto analīzes ieiet vairāki elementi-misterijas, kā tremendum, fascinans, energicum, maiestas u. c. Šinī gadījumā svētums jāsaprot kā neintegreta numinoza vērtība. Tāpēc mīlestība tāpat kā dzīvība nav prātam saprotama un jēdzienos ietverama. Tādā nozīmē svēta ir sapņotāja paža mīlestība, tāpat Zemes Dēla mīlestība, kas tiecas pēc Zvaigžņu meitas. Tāda mīla dažreiz tiek saukta par platonisku. Tā ir viegla kā ziedpārsla un dzidra kā skaidrās debesis. Ausmas stundā katra mīlestība ir romantiska, jo tai, kā jau redzējam, ir īpatnas plašuma tieksmes un šīs mīlestības objekts bieži ir neapzināts. Tamāras naktī dzejnieks rāda, kā šī romantiskā mīlestība pamazām vērsās mīlā, kas plaukst sarkaniem ziediem un kuru smarža reibina kā stiprs vīns. Šai mīlā jau ir kaut kas demonisks. Tamāras baltais sargeņģelis kļūst cilvēcīga būtne ar miesu un asinīm. Demonisko mīlas ilgu iešalkšanās rada viņas sirdī reizē it kā bailes un gaviles. Iedūcas sarkanā nemiera dziesma. Cilvēks sāk apjaust savas eksistences traģisko skaistumu. Te savijas kopā dzīvība — nāve, svētums — grēks, debesis — elle. Šīs lielās pretešķības saaužas tanī mazajā pasaulē, kuru sauc par cilvēku — apzinīgo vidutāju starp Dievu un esošo. Bet pie viņa atgriezīsimies vēlāk.

Demoniskā mīla cilvēku nostāda it kā starp debesīm un pekli:

„Vai debesu, vai pekles dziesmas
(nu divas zudušas man mājas)
es klausos — krūtīs ilgu liesmas
pēc tevis plīvot neapstājas.“

(Tamāras nakts — Zemes Dēls.)

Šī mīla ir vistuvāk pašas dzīvības būtībai. Bezgalīgais dzīvības loks ir reizē tumšs un spožs. Tajā satiekas tumsa ar gaismu, augšana ar iznīkšanu. Dzīvība — numinozs strāvojums, ko izraisa gara un materijas brīnīškā sinteze — organisks radījums. Tagad mēdz runāt par dzīvajiem organismiem — sevišķi augstākiem, kā par būtiski veselīem un viengabalainiem. Un tomēr cilvēks, kas ir pilnīgākais veidojums dzīvo būtņu pasaulē, sajūt sevī it kā divu dažādu pasaulu satikšanos un saplūšanu vienā šķietami veselā un nedalamā. To dzejniekam liek nojaust debess ilgas un zemes mīla. Pie šī principālā jautājuma mums vēl būs jāatgriežas, apcerot problemu par visa esošā pīrpamatu. Tagad skatīsimies, kā dzejnieks jūt dzīvību. Mēs redzam — viņa dzīvības pārdzīvojums traģisks (sk. Dzīvība — Dziesmas un lūgš. Dzīvības kokam). Šo traģismu izraisa nāves klātesmes sajutums. Tā sēd zem dzīvības koka un reizē to slacina un lauž. Tas ir dzīvības — nāves noslēgtais loks. Bet šī sajūta tomēr nerada dzejniekā izmisumu, bet gan dīvainas skumjas, kurās vienlaicīgi saaužas ilgas pēc zaudētās gaismas un Dzīvības valsts ar pieķeršanos šai pasaulei un cilvēka traģiski skaistajai eksistencei, kurā dzejnieks ir atradis pērli, ko viņš grib paņemt līdzi, kāpjot pāri šīs dzīves slieksnim:

„Kad mana dvēse šķirsies
no dziesmu lejas šīs,
tā mīlestības dziesmu
sev līdzi aiznesīs...“

Dzejnieks mīl šo dzīvi, bet viņu nebaida arī nāves domas, jo vērtīgāko šajā dzīvē viņš ir atradis. Tā ir mīlestība, kas asiņu ugunīs šķīstījusēs un kļuvusi svēta.

Bārda ir dualisma piekritējs. Šī doma skan cauri abāri dzeju grāmatām, to var izmantot gandrīz katrā dzejolī. Tāpēc šo apgalvojumu tuvāk neargumentēsim. To izmana katrs, kas Bārdu lasa. To ievērojot, mēs varam dzejnieka dzīvības traģismu izskaidrot no tīri ontoloģiskā viedokļa. Dzejolī — Dzīvības Kokam — autors dzīvību zīmīgi šalīdzina ar čūsku, kas kož pati savu asti. Citiem vārdiem runājot — pašas dzīvības būtībā slēpjas arī viņas traģisms. Ja šī dzīvība būtu nedalami

veselā izverdums, tad viņa nebūtu traģiska. Dzīvība ir krāšņa puķe, kas zied virs trūdiem, zied un smaržo, līdz izsmaržo un sakrīt pīšļos.

Šķietami nedalāmais cilvēks izverd dzīvību. Bet vienreiz šis izverdums apstājas — cilvēks mirst. Veselais ir zudis. Šķietami nedalāmais ir iziris. Atlikusi nedzīva vielas masa. Kur palicis brīnišķais dzīvības spēks, kur palikusi cilvēka dvēsele? Un dzejnieks atbild: atgriezusēs mūžīgās Dzīvības un Gaismas valstī.

Ja cilvēks būtu būtiski viens, tad viņš būtu mūžīgs. Jābūt vismaz diviem pamatelementiem, lai rastos spraigums, kustība un beidzot dzīvība. Tas ir jautājums par visas esamības pirm pamatiem. Šo jautājumu izšķir cilvēks, kas sevi pārdzīvo kā divu pretēju pasaulu sintezi. Tāpēc esošā pamats nav domājams monistiski; tas runātu pretī paša cilvēka strukturai. Viena absolūta substance var gan būt sevī aktīva, bet nekad radoša, jo tad jau viss esošais būtu introvertēts. Tāds stāvoklis izslēdz radīšanu. Tā ir iespējama vienīgi tad, ja mēs visa esošā pamatā liekam nedzīvo materiju un garu, kas spējīgs to darīt dzīvu. Tā mēs redzam, ka bībeles stāsts par cilvēka radīšanu no zemes pišļiem slēpj sevī dziļu patiesību.

Tādēļ arī dzejnieks zina, ka viņš ir Zemes Dēls ar zvaigžņu dvēseli. Viņā deg sarkanā asiņu liesma un ilgas ceļas kā zili dūmi pretī zvaigznēm. Šī degšana ir viņa atpestīšanās. Sarkanā liesma pamazām sadedzina Zemes Dēlu, lai viņa zvaigžņotā dvēsele varētu atgriezties savā pirmdzimtenē. Šādā uzskatā neizpaužas pesimisms, bet gan dzīves apliecināšana. Jo dzīvi viskarstāk apliecina tas, kas gaiši un vareni deg un sadeg. Tā deg Bārda, deg dzīvības nemiera liesmās:

„Mūžam mēs nemiera bērni,
mūžam mums asinīs dūc
nemiera sarkanā dziesma.
mūžam alkst nemiera krūts.“

(Skaidu spilvens — Z. D.)

Mēs esam nonākuši pie jautājuma par cilvēka būtību. Klausīsimies, ko par viņu saka dzejnieks. Viņš iziet pats no

sevis un raksta: „Es esmu tik sīks ziedu puteklītis, kas mūžības vēju nests lido un trīc.“ Un kad viņš tālāk jautā mūžības vējiem, no kurienes šis mazais puteklītis ir atšķīries, tad tie viņam atbild: „To ziedu sauc Dievs!“ (Es — Dziesmas un lūgš. Dzīv. Kokam.) Tā tad cilvēks ir Dievam līdzīga būtne, jo mūžīgais viņā ir no Dieva. Un tomēr te ir vēl viens „bet“, proti: dievišķā dzirksts ir ieslēgta nīcības veidā. Uzskatot cilvēku no šīs otrās viņa būtības puses, jāsaka: viņš arī nav līdzīgs Dievam. To jūt arī dzejnieks un tādēļ jautā pats sev dzejoīļ Rozes (Z. D.):

„Zemes Dēls, ar zvaigžņu dvēseli,
kam tu vairāk, dziļāk piederi:
mūžam baltai debess skaidrībai,
jeb vai zemes liesmai sarkanai?
Kas tavš valdnieks — Lucifers vai Dievs?“

Dzejnieks nevar nosvērties ne uz vienu, ne uz otru pusi. Viņš paliek vidū; citādi viņš nevar. Jo vienlīdz stipri viņā runā divas pretējās balsis — debess skaidrības un asiņu balss. Un tāpēc dzīves ceļš zied balts un sarkans un to ejot dzejnieks gaviļē un cieš. Bet šis ceļš nav bezgalīgs — pie kapa tas izbeidzas. Tāpēc uz mācās lielais jautājums — kas tad galā pestīšanu sniegs: miesa vai gars? Mēs jūtam, ka dzejnieks ir izšķīries par pēdējo, lai gan minētā dzejoīļ vārdos to nepasaka.

To rāda pats jautāšanas veids, kas sevī jau satur arī atbildi. Lielajā dzīvības nemierā kvēlojot tikai izliekas, ka zeme un debesis cilvēkā ir līdzsvarā. Dažbrīd pat viņam šķiet, ka tas stāvētu tuvāk zemes dzīvei nekā mūžīgajai Gaismas pasaulei. Bet apziņa par dzīvības izzūdamību pamodina kaislas mūžības ilgas:

„Dzīvības vien tomēr diezgan nav vēl —
ilgas manas lielākas daudzkārt par viņu,
mūžības tieksme kā guns viņās kvēl.“

(Lielākās ilgas — Dz. un lūgš. Dzīv. Kokam.)

Šī mūžības tieksme ir tā, kas brīžam liek ilgoties nāves kā atpestītājas. Kas ir šī nāve? Par to runāsim citā saka-

ribā. Še piezīmēsim tikai tik daudz, ka nāve dzejniekam nav kāda baismīga postītāja.

Šinī sakarībā ir jāsaika arī daži vārdi par ciešanām. Šo problēmu dzejnieks atrisina izejot no atziņas par cilvēka dualo pamatbūtību. Dzejoli Sirds viņš raksta:

„Ak, mana sirds ir vārga,
kā bērns, kas daudz raudājis,
jo smagas, tik smagas nastas
nest Dievs viņai uzlicis.

Zeme sauc un debesis aicina, un mazais cilvēks cieš... Bet no visām Bārdas dzejām mēs jūtam, ka šīs sāpes ir tās, kurās cilvēks mācās arvien dziļāk izjust un tvert savas dzīves traģisko skaistumu. Šīs sāpes var saukt par romantiskām, jo tagad mēs jau izmanām, ka Bārdas romantiskā pasaules uzskata pamatā ir dualistisks visā esošā pārdzīvojums. Kas nes sevī šīs romantiskās sāpes, labāki sakot skumjās ilgas, tas izjūt un redz arī dzīves traģisko skaistumu. Dzīvi sāpēs redzēt skaistu, nozīmē to apliecināt — ne parastā optimisma nozīmē, jo optimisms atvairā sāpes, kamēr romantisko dzīves apliecinātāju raksturo tas, ka viņu valdzina zemes svētās sāpes, runājot paša Bārdas vārdiem. Šīs sāpes nešķirami saistas ar pašu cilvēcīgo eksistenci.

Tik būtiska un līdz ar to arī vienpusīga ir Bārdas nostāšanās sāpju un ciešanu jautājumā. Nepelnīto ciešanu problēma uzpeld tikai vienā viņa dzejolī Mūžīgās mīklas (Dz. un lūgš. Dzīvības Kokam). To varam arī saprast, jo dzejnieks kā romantiķis stāv tālāk dzīves ikdienai. Bet var arī domāt, ka sāpēm un ciešanām, kuras rada sociālās dzīves nepilnības, civilizācijas trūkumi, cilvēka grēks un tamlīdzīgas lietas, viņš nav piešķīris būtisku nozīmību. Dzejnieks savos darbos tver šo problēmu eksistenciali; viņš grib rādīt sāpju primāro cēloni

A. Veinbergs

Vidzemes sinodes darbs latviešu dziesmu grāmatas jautājumā 19. gadsimtenī.

2.

Pārskats par pieminētās 1847. g. dziesmu grāmatas sagatavošanu liek mums izcelt dažus konstatejumus un ļauj atzīmēt zīmīgus secinājumus: 1) Kamēr agrāk dziesmu grāmatām bija tikai divas, resp. viena emendācijas instance: virskonsistorija ar tās radīto dz. grāmatu komisiju, tagad pienāk jauna instance, radot trīspakāpenību: sinode, komisija, virskonsistorija. 2) Ar šādu rīcību baznīca ir parādījusi gribu un spēju līdzī iet laika garam, plašākus darbus darot nedaudziem cilvēkiem, bet piesaistot arī plašāku darītāju pulku. 3) Darba faktiskā darītāja tomēr paliek īpaša komisija, resp. atsevišķie cilvēki, kamēr konsistorija paliek pārrauga lomā, bet sinode, risinot praktiskās baznīcas dzīves problēmas, nevar paiet garām arī dz. grāmatām, kas dažreiz ieņem diezgan svarīgu vietu sinodes debatēs. Par to liecina ne tikai protokolu saturs (1835. gada sinodē par vācu dz. grāmatu sešas dažādas nobalsošanas), bet arī stils, kur izpaužas sinodes dalībnieku dzīvāka līdzdalība šai lietā nekā vienā otrā citā jautājumā. Konkrētā gadījumā ar pārrunājamo dz. grāmatu sinodei pieder jaunizdevuma ierosinājums. Bez sinodes tas tik noteikti neizpaustos: virskonsistorija ar landtaga izraudzīto cienīgo un vecāko vīru sastāvu jauninājumu negribētu vai vismaz neierosinātu. 4) Ja sinodē visiem mācītājiem bija dota iespēja nākt ar priekšlikumiem tieši, bez virskonsistorijas starpniecības, tad tas bez šaubām liels atvieglinājums, tomēr uzskatu starpība un vajadzība tos saskaņot prasīja garus 12 gadus no pirmā ierosinājuma līdz gatavai grāmatai, un varbūt paietu vēl garāks laiks, ja pāriešanas kustība pareizticībā nespētu pasteigties.

Vidzemnieku polemikā ar Rīgu interesantas divas lietas: 1) pilsētnieku ciešā turēšanās pie racionalistu grāmatas un 2) opozīcija pret pārāk tālu, pēc rīdzinieku domām, aizgājušo

lauku demokrātismu, prasot arī pašām draudzēm padomu dziesmu grāmatas lietā.

Rodas dažādi jautājumi, kas prasa mums neapmierināties ar tām ziņām, ko sniedz iespiestie sinožu protokoli, bet meklēt arī citus ziņu avotus, kāds mums var būt ģenerālsuperintendenta arhīvs (tagad Valsts arhīvs). Kā sinodes lēmumi radušies? Kāda bijusi to atbalss? Arhīva materialos 1835. gads bagāts vēstulēm un priekšlikumiem īpašos rakstos, bet atkal lielā vairākumā vācu dziesmu grāmatu lietās. Par latviešu dziesmu grāmatu H. J. Šmits no Dikļiem uzsver dziesmu grāmatas nozīmi mājas dievkalpojumos. Pārejas laiks būs grūts — dziedās divējādi. Dzērbenes mācītājam Nagelam kāds pērminders teicis, ka daudzi gribot atpakaļ veco dziesmu grāmatu. Kad mācītājs jautājis pēc iemesliem, šis nezinājis atbildēt. Tā esot viņš Raunas pusē dzirdējis. Ageluts, viens no racionalistu dziesmu grāmatu līdzstrādniekiem ar veca cilvēka roku ziņo, ka viņa draudzē Mālpilī visi esot ļoti mierā ar pašreizējo dziesmu grāmatu. Viņš neesot dzirdējis, ka kādu dziesmu kritizētu.

Mums, lai arī mēs nedrīkstētu Ageluta liecību apšaubīt, tomēr šis ziņas liecina, ka tanī laikā jau briedušas tās atziņas, kas izteiktas 1836. gadā F. Valtera referatā.

No 1836. un turpmākiem gadiem ir uzglabājušies pa daļai arī iecirkņu sinožu protokoli. Dabūjam zināt, kā izaudzis 1838. g. valmieriešu priekšlikums lielajā sinodē.

Iecirkņa sinode sanākusi pēc paraduma junijā, šoreiz pie prāv. Velliga Liepupē. Pirmais punkts darba kārtībā ir Rūjienas Bergmaņa (pazīstamā racionalistu darbinieka dēla) referāts par dziesmu grāmatu. Dziesmās esot nekristīgs gars; šī grāmata ilgāk nebūtu ciešama. Bergmaņa viedoklis, ka vajaga sagatavot jaunu dziesmu grāmatu. Ar vecās labošanu nepietikšot. Lielajā sinodē vajadzētu ievēlēt īpašu komisiju.

1840. gada Cēsu iec. sinodē Ķibers (Āraižos) ziņo to pašu, ko rudenī lielajā sinodē ziņo Kēlbrants. Šim iecirknim komisijā trīs pārstāvji, pieskaitot Langevicu, pat četri. Šis apstāklis, ka komisijas locekļi nav tālu viens no otra, varēja ievērojami atvieglināt kopējo darbu. Vai izvēle notikusi ar no-

domu, vai tai nejaušības raksturs, vai lomu spēlējusi izvēlēto vīru personība, par to nav tiešu ziņu, bet šķiet, ka pēdējais apstāklis būs izšķirējs. Kēlbranta darbs vēl ilgi nebeidzas, viņš ne tikai strādā kā redaktors, bet sniedz arī pats labi izdevušos tulkojumus.

Rīgas apriņķa noraidošā izturēšanās pret jauno dziesmu grāmatu kļūst saprotama, ieskatoties iecirkņa sinodes 1840. g. protokolā. Izrādas, ka iecirknis ir jau labi izpildījis konsistorijas pavēli par draudžu viedokļa izziņu, tā ka var dot skaidru atbildi uz vēlāk rudenī izteikto ģeneralsuperintendenta tezi, kuru iepriekšējā nodaļā pasvītroja. Draudzes domas izteikuši pērminderi: vecā dziesmu grāmata esot gan pārāka par tagadējo, bet aiz ekonomiskiem iemesliem draudzes nevēlas jaunu, lai arī tā stāvētu tuvāk mīļajai vecai grāmatai. Sinodē bez iespaida nebūs bijusi arī racionalista Ageluta klātbūtne.

Kādu veco „Kurzemes grāmatu“ būs domājis K. A. Dēbners savā 1842. g. priekšlikumā? Vidzemes latvieši dažkārt arī savu racionalistisko grāmatu sauca par Kurzemes grāmatu. Tā šai gadījumā nevar būt domāta, jo pret to jau bija vērsta visa lielā ciņa. Jādomā, tā bija 1836. g. Kurzemes izdevums ar lielāko daļu vecu dziesmu. Tādā gadījumā tas būtu agri nācis un ievēribas cienīgs abu provinču apvienošanās priekšlikums, kas gan prasītu pārāk smagu Vidzemes īpatnību upuri. Dēbnera ideju varam saprast arī tāpēc, ka viņam Ādažu draudzē pie Rīgas varēja iznākt bieža sastapšanās ar kurzemniekiem. Jaunās dziesmu grāmatas veidošanos tas viss padarīja tikai neskaidrāku.

Mēs varam apbrīnot baznīcas vadības plašo vērienu dziesmu grāmatas lietā. Mums jāatzīst lielā centība, lai darbs iznāktu labs un varētu visus apmierināt. Šim plašajam vērienam un centībai ir divi liecinieki arķīva materiales. Pirmais ir kāds „Īss mācītāju priekšlikums par jauno latviešu dziesmu grāmatu. Kopsavilkums ar dažām piezīmēm malā.“ Autora vārda trūkst. Ir norādījumi uz prāv. Ģirgensonu, māc. Langevicu u. c., kā šī darba sastrādātājiem. Darbs iedalīts 14 punktos: vispārējais plans (dažādas domas, cits grib vecās dziesmas ar bijušiem Nr.Nr., lai abas grāmatas derētu, cits

grozīt, cits negrozīt vecās dziesmas, cits tikai jaunas, cits jaunas pielikumā), saturs (te interesanta piezīme: latviešu lauku ļaudis sveroties uz misticismu, mīlot Brāļu dr. dziesmas, kurām maz dzejiskās vērtības, noraidot dogmatiku). Jaunu dziesmu avotos uzskaitītas atsevišķas dziesmas un grāmatas, starp tām atkal Loskila dziesmas, kuru dēļ Brāļu draudzes locekļi jauno grāmatu labprātāk uzņemšot. Uzņemt ieteikts vēl kristības, konfirmācijas, laulību dziesmas, mājas un baznīcas katehizācijas dziesmas, slimniekiem, apbedīšanai, vecākiem, svārstīgai jaunatnei, atzīta vajadzība pēc perikopes illustrejošām dziesmām. Skaitam jābūt no 300 līdz 500. Lai grāmata neiznāktu par biezu, dziesmas var saīsināt, sacerētājus un meldijas apzīmēt ar cipariem. Daži vēlas iespiedumu lieliem burtiem, jo „dūmistabas tumsa bojā acis“. Pretēji uzskati ir par grāmatas ievēšanu apgrozībā: citi grib, lai iepriekš paziņo, ka zemnieki, kas jau tā vienmēr vaid par jaunām izdošanām, nepirktu vecās grāmatas. Citi saka, būšot tad velti sacelt baumas un uztraukumu. Priekšlikumu un vēlējumu virkni noslēdz minējumi, kā varētu izkalkulēt grāmatai zemāku cenu, ar kādiem aizņēmumiem izdarīt iespiešanu.

Šis ziņas rāda tā laika baznīcas vadības lielo rūpību nopietnajā jautājumā, kā arī tīri apbrīnojamo pūlēšanos ievērot draudžu intereses. Pēdējais apstāklis noved arī pie sadursmes ar Rīgas pilsētas mācītājiem. Par pilsētnieku viedokli runā 1841. g. pilsētas konsistorijas iecirkņa protokols. Tas un nākošais ir mūsu otrais liecinieks par vidzemnieku rūpību dziesmu grāmatas jautājumā.

Jāņa baznīcas virsmācītājs Treijs kā pārstāvis kopējā ar Vidzemi dziesmu grāmatas komisijā jautā: 1) vai dot priekšroku 1787. g. grāmatai, vai labāk neizlietot visu latviešu dziesmu pūru, lai kur tas būtu cēlies? 2) Vai nebūtu lietderīgi, lai izdevums būtu lētāks un labāks, pieaicināt arī Kurzemes pārstāvjus? 3) Lai labojumus dziesmās, kuru autori dzīvi, izdara viņi paši. Sinodāli piekrietoši uzdod Treijam šīs domas aizstāvēt komisijā.

1842. g. oktobrī Treijs tēlo dziesmu grāmatas vēsturi. Tā vienmēr bijusi baznīcas vadības dāvana draudzēm, nekad

nav prasīts draudžu padoms. Tāpat tagad mums pašiem jāzina, ko darām, ne draudzēm. Pretēja rīcība nozīmē — likt tārpju pie baznīcas saknes, pat draudzes ticības saknes, kas var rūgti vēlāk atmaksāties. Nedrīkst paļauties uz atsevišķiem spriedumiem, tie nepilnīgi. Nedrīkst pakļauties laika garam. Opozicionālo noskaņu mīkstina prāv. Girgensonā vēstule rīdziniekiem. Sinode nolemj: 1) tomēr ņemt par pamatu 1787. g. Vidzemes grāmatu; 2) lūkot izkalkulēt jaunajai grāmatai lētu cenu, vienojoties ar Kurzemi; 3) dzīvie autori paši labo savas dziesmas. Tāda Treijam dotā instrukcija un tāda garā nosūta arī atbildi prāv. Girgensonam. Latviešu draudžu lietā Rīgas viedoklis paliek negrozīts.

Visas šīs polemikas gala rezultāts mums zināms. Rīdzinieku iebildumi nāca priekš Vidzemes par vēlu un Kurzemes par agru, jo pēdējiem bija klusais starplaiks starp 1836. un 1878. g. dziesmu grāmatām, un kopības apziņa vēl nebija modusies. Ka Rīga vēlējās kopēju visas latviešu zemes baznīcas dziesmu grāmatu, tas saprotams arī no tā viedokļa, ka Rīgā sanāca kopā vidzemnieki un kurzemnieki.

Vēl ģenerālsuperintendentā arķivā glabājas divas K. K. Ulmaņa vēstules, no kurām 9. augusta vēstuli priekšsēdis Klots no 1846. gada sinodē. Baznīcai uznākuši grūti laiki. Ar dziesmu grāmatas izdošanu nedrīkst vairs kavēties. Cena būšot kā runāts — 40 kap. sudrabā, iesienot Bergs Valmierā koka vākos ar ādas pārvalku un āķiem (otrā vēstulē min vēl Sturcu Rīgā un Līški Cēsīs, un kāds Vebers pie Rīgas iesienot zeltītā sējumā par 35 kap. Misiņš Latv. rakstniecības rādītājā min grām. cenu 1 rbl.) Vēstule vēl uzskaita dažus ziedotājus — tā kāds pārvaldnieks ziedojis 25 rbl. dz. grāmatas izdošanai. Ja vēl izdotos salasīt 500 rbl., grāmatu varētu dot par 5 kap. lētāk. Citādi uz 100.000 gabaliem parakstīšanās, ar kuru vēl pieteic ziedojumus (Girgensonā Lēdurgā 5, Valters Valmierā 10, Hervagens Alojā 5 u. c.) nekā nedod.

Grāmatas varēšot dabūt pie Stefenhagena Rīgā uz pēcmaksu.

Stud. theol. V. Grāvīts

Aizkapa dzīve latviešu tautas tradīcijās.

§ 4. Nāves varā.

1. Sveši spaidi. Visiem aizkapa eksistences notikumiem piemīt īpatnēja nepieciešamības zīme: mirušā nemierīgā apkārtnējošana nav viņa paša brīvi izvēlēta, bet tā ir viņam uzlikta nepieciešamība; tas ir viņa liktenis. Tie tēlo nemierīgo klejotāju darbību vienīgi no dzīvo viedokļa kā baidīšanu, kaitēšanu un mocīšanu, kuŗa vērsta pret dzīvajiem pakalpalicējiem, un to tad atvedina atpakaļ uz mirušo tā saukto „launprātību“ (L. Šrēders, Lipperts u. c.), neievērodami, ka šī „launprātība“, tāpat kā viņu blakus novērojamā labvēlība, nemaz nepieder pie viņu būtības, un ka šie mirušie savā „baidītāju“ eksistencē paši tāpat cieš kā dzīvie. Vienīgā tiešām būtiskā un neatņemamā miroņu īpašība ir viņu dragātais dzīvības spēks, viņu „salauztais augums“; un ir nepareizi šo bezspēcīgo, nevarīgo būtņu tumšo darbību izkaidrot kā viņu it kā „brīvās gribas“ izlemtu. Mirušo darbu un likteņa cēloņi nav meklējami pašos mirušajos. Visi viņu darbi un piedzīvojumi nevar notikt tā vai arī citādi pēc viņu patstāvīgās izšķiršanās, bet tiem ir jānotiek ar nesatricinamu, stingru nepieciešamību. Ar to jau augšā esam iepazīnušies kā ar nepieciešamību, kura saista cēloni ar tā sekām. Klejotāju liktenis izriet kā nepieciešamās sekas no dzīvības veseluma ievainošanas vai arī no saistībām ar pasauli. Bet tad šī nepieciešamība it kā atraisās no saviem cēloņiem, kļūst patstāvīga un kondenzejas par īpatnējo nāves varu, kas kā smagi spaidi gulstas uz mirušajiem.

Šīs svešās nāves varas visparastākā parādīšanās forma ir priekšstats par ierobežoto „māžu laiku“. Tas ir visur pazīstams uzskats, ka šis māžu laiks ilgst tikai no pulksten divpadsmitiem naktī līdz „pirmajam gailim“. Sevišķi uzsvērts „spaidu“ moments ir šī priekšstata formulējumā: „Vecie ļaudis tic, ka nosliukušas dvēseles dzīvo ūdenī. Naktī tūliņ pēc saules rieta tās nāk ārā uz krasta kaltēties un kaltējas līdz saules lēktam. Tādēļ nekad pirms saules lēkta, kad aizguļas, nedrīkst teikt „vai, jau diena“, tad „dvēselēm tūlīt jākrīt ūdenī“

(Skaistkalnē). Vēl skaidrāki šie spaidi parādas saistīti ar ēšanas nepieciešamību pasakā par „veli — lietuvēnu“, kur lietuvēns moca lopus.

2. **Nāves sūtņi.** Jaunāko laiku priekšstats šī nāves vara pēc socialās sadzīves parauga ir personificeta pasakā par „cilvēka mirstamo laiku“. Miroņiem savs pārraugš vai kungs; tas pavēl: „Tev jāiet, tas un tas tavs rads, aicināt šurp.“ Tad viņš iet un pasaka savam radam: „Taisies, tev jābrauc līdz.“ Šis miroņa kungs nekad nesaka taisniem vārdiem: „Tev, būs to un to cilvēku mirdināt,“ bet aplinkus: „kokus cirst“, un „līdz braukt“, un „zirgi aizjūgti“, „guļas vietu taisīt“.⁹⁴) Tā tad miroņu pasivitāte, kuŗu mēs sakarā ar veļiem raksturojām negatīvi kā aktivitātes trūkumu, iedomātu pēc vecuma parauga, tā šeit parādas pozitīvi kā līdzeklis nāves varas rokās. Sevišķi mirušie noder nāves varai par rīku citu cilvēku „mirdināšanai“. No tā arī ceļas ticējumi, ka tas kam sapnī rādas mironis, ilgi nedzīvos (Dūnikā, Mazsalacā, Beļavā), un Einhorns stāsta par „signum mortis“, ja nama tēvs veļu laikā pie dvēseļu mielasta ieraugot veļus skala uguns gaismā, tad tam nākošajā gadā esot jāmirst.⁹⁵) To pašu apliecina arī tautas dziesmas:

Māmuliņa, māmuliņa, / Tavs bērniņš vairs nebūšu:
Tikko acis kopā gāja, / Tūlit veļi aicināja.

J. E. t. dz. X 4614.

IV nodaļa.

Mirušo valsts.

§ 1. Ceļš uz viņu sauli.

1. Tālais ceļš. Līdz rietošās saules gaitai ved vientuļš ceļš tālu uz vakariem.⁹⁶) Tas ir tumšais un tālais ceļš uz viņu sauli. Mirušajam, kuram bija jāstaigā šis ceļš, tādēļ līdzīva deva sveci, „lai dvēselei būtu gaišāka iešana“ (Bauskā), kājās āva pastalas, lai atvieglinātu gaitu;⁹⁷) un kapā ielika uz-

⁹⁴) Šm. pas. XIV. 196. sek. 7. var.

⁹⁵) Mh. 487. sek.

⁹⁶) Šm. p. V, 206. sek. 4. var.

⁹⁷) Bregžis, 128. lpp.

туру un apģērbu. Atvadoties no viņa tāpēc arī sacija: „Es tev pasniedzu ceļam ēdienu un dzērienu un skalus, ko ceļu apgaismot.“⁹⁸⁾

Īpatnēja šī viņsaules ceļa variācija ir priekšstats par „debesu kāpnēm“. Tanīs gadījumos, kur tradīcija iedomājas viņu sauli atrodamius debesis, tur tajā kā pa kāpnēm nokļūst pa „garas pupas zariem“. Tā pasakā „par jaunekli ellē“ puika bija izaudzējis garu pupu, tad „jis ikuopja itymā leļajā kūkā un nu turīnes jis redzēja nazkur tuoli, tuoli cytu kēnesti.“⁹⁹⁾ Arī tautas dziesma dzied:

Es pupiņu iestādīju / Sava kapa maliņā,
Lai kāpj mana dvēselīte / Pa pupiņu zariņiem.

J. E. T. dz. 4197.

Šo tradīciju jo sīki ir analizējis E. Zicāns.¹⁰⁰⁾ Citās reliģijās kā „debesu kāpnes“ „garajai pupai“ blakus nostājas vēl „brīnišķīgais koks“ un „augstais kalns“.¹⁰¹⁾ Visos trijos gadījumos šim priekšstatam ir visu simbolu pamats: attiecīgā priekšmeta „snieganās debesis“. Pupas un koka simboli bez tam vēl ietver sevī bioloģiskās dzīvības reprezentanta nozīmi,¹⁰²⁾ un vēlākos laikos, kad ieiešana viņa saulē bija mainījusies par „mūžīgās dzīvības“ ieguvumu, arī vēl „dvēseles nemirstības“ nojautas. Visas tautas pazīst šādus „dzīvības kokus“.

2. Viņsaules robežupe. Šim ceļam uz viņu sauli ir īpatnēja un pārsteidzoša nozīme: viņa galvenā pazīme ir tā garums un grūtības, un dzīvajiem tas ir pieejams tikai retos izņēmuma gadījumos. Tā tad tas ir domāts ne tik daudz ērtai satiksmei ar viņu sauli, bet vairāk kā satiksmes un sakara pārtraukums. Tādēļ šinī priekšstatā arī tik svarīgā nozīme ir „lielajiem ūdeņiem“, kas šķir viņu sauli no pasaules.

Parasti šo uzdevumu izpilda lielā robežupe. Šāda upe turklāt vēl ar plaši pazīstamo „Charonu — pārcēlēju“ — parā-

⁹⁸⁾ J. E. T. dz. X 783. lpp.

⁹⁹⁾ Šm. p. V 153. sek. 5. var.

¹⁰⁰⁾ Dr. E. Zicāns, „Latviešu tradīcija par garo pupu...“ Rīgā, 1936.

¹⁰¹⁾ Mrnr. 41. lpp.

¹⁰²⁾ Z. 6. lpp.

das pasakā par „ceļojumu uz viņu sauli“.¹⁰³) Priekšstats par upi atrodams arī latviešu mitoloģijā. Tā, piem., Bārtā pēc maizes izvilšanas no krāsns tanī iemet dažas malkas pagales, „lai pēc nāves būtu, kā tikt pāri lielam ūdenim“. Tautas dziesmās upes vietā tanī pašā nozīmē stājas arī purvs:

Vēlaniešu māmuliņa, / Kā pār purvu pārbridišu?
— Ceļ meitiņa lindraciņus, / Bried basām kājiņām.

J. E. T. dz. X 4169.

Tradīcijas jaunākos slāņos atrodam divas citādas šīs upes interpretācijas. Pirmais ir filozofiskais interpretejums, kuru mums sniedz pasaka par „cilvēka pāreju debesīs“.¹⁰⁴) Jau pašā sākumā šī pasaka dokumentējas kā samērā sekundāra ar savu aizrādījumu par cilvēka racionalo spekulatīvo „domāšanu par viņu sauli“ un „šaubīšanos par dzīvību pēc nāves“. Pirmatnīgais cilvēks nekad nav ilgi reflektejis par viņu sauli, visi viņa priekšstati par to pēkšņi, nejauši un negaidīti paspīd aiz viņa ierašām un kultiskiem paņēmieniem kā spontāna un pati par sevi saprotama pārlicība, kuras nepieciešamais pamats ir pilnīgi droša ticība pēc nāves dzīvībai. Tādēļ arī minētā „šaubīšanās“ ir jaunāko laiku „kultūras ieguvums“ — pareizāki zaudējums. Šī pasaka stāsta, ka cilvēks ceļā uz debesīm pārejot viņsaules robežupi, atstāj savas miesas, savu „mironi“ viņas krastā. Tā šī upe, kura pirmatnējā nozīmē bija robeža starp divām pasaulēm, vairāk filozofiskā interpretejumā kļūst par robežu starp diviem cilvēka eksistences veidiem.

Otrs jaunākais interpretejums ir teoloģiskās dabas un saistas ar katoļu atmaksas mācību. Pasakā par „ceļojumu uz viņu sauli“¹⁰⁵) pirmatnējā robežupe ir pārvērtusies par šausmīgu atmaksas vietu, kurā mucas „nabagu grēcnieku dvēseles.“ Līdz ar to arī nepietiek vairs ar vienu upi, bet tanī vietā stājas divas: vienā tek karsts piens, otrā kausēta darva, un šinīs upēs kaili izģērbusies cilvēki saņem savu pelnīto sodu par attiecīgiem pārkāpumiem šai saulē.

¹⁰³) Šm. pas. V. 460. sek. 1. var.

¹⁰⁴) Šm. pas. V. 167. sek. 1. var.

¹⁰⁵) Šm. pas. V. 460. sek. 4. var.

3. Avoti un vārti. Kamēr upe šķir pasauli no viņsaules, tikmēr avoti un vārti abas savieno. Beidzot minētās pasakas pirmajā variantā pasakas varonis savā dēkainā ceļojumā novēro, ka „tai muižā nebijis ūdens ne pilītes: visi turienes ūdeņi tecējuši otrādi uz apakšzemi un neburbuļojuši uz augšu kā citur“. Varbūt šī pati ideja par „saticsmes avotu“ ir pamatā diezgan nesaprotamam priekšstatam par „trīs laimiņām“ pie avota. A. Saulietis ir sakārtojis sekojošu tautas dziesmu:

„Apdziest mana uguntiņa, / Pazūd mana māmuliņa:
Ciemā dabūj uguntiņu, / Māmuliņas nedabūju.“

„Māmuliņas meklēdama, / Ietecēju niedrājā,
No niedrāja iztecēju — / Iztek zelta avotiņš.“

„Pie tā zelta avotiņa / Trīs laimiņas mazgājās.

Divas saka: „kurp tu ej?“ / Trešā līdzī aicināja.“

„Kura līdzī aicināja / Tā pasaka māmuliņu:

„Ej meitiņ, tec meitiņ, / Līdz viņam kalniņam!

Tur guļ tava māmuliņa / Zem zaļām velēnām.““

Celies augšā māmuliņa, / Es pacelšu velēniņu.“¹⁰⁶⁾

Šinī rediģējumā ir apvienotas vairākas dažādas dzies-

mas, un ar to arī izskaidrojama īpatnējā pretruna: „Zelta avotiņš“ sakarā ar mātes meklēšanu un atrašanu aizrāda uz mirušās atrašanās vietu apakšzemē, kamēr vēlāk kāda „laimiņa“ šo vietu norāda „zem zaļām velēnām“. M. Bruņinieks mums sniedz vēl papildus variantu:¹⁰⁷⁾

Pie tiem zelta avotiem / Trīs jumpravas mazgājās.

Divas prasa: kurp tu teci? / Trešā sauca: nāku šurp!

Kas man klāt aicināja, / Tā būs mana māmuliņa.

B. D. 5036. 10.

Šis variants būs uzglabājis pirmatnīgāku sakaru: mirušā māte neatrodas nekur tālu, bet tepat pie avota, t. i. pie apakšzemes izejas. Tiklab kā caur avotu zieds var nokļūt apakšzemes dziļumos, tiklab arī mirušie pa to var uzkāpt līdz pasaulei. Tikai atstāt apakšzemi pilnīgi tie nevar: viņi saistīti

¹⁰⁶⁾ A. Saulietis, „Tēvu saule“, Rīgā, 1927. 11. lpp.

¹⁰⁷⁾ Br. Laimiņa. 21. lpp.

pie avota. Tā tad līdzīgi „garajai pupai“, kura ir ceļš uz viņu sauli, kur tā ir iedomāta debesīs, avots ir ceļš uz viņu sauli, kur tā ir iedomāta apakšzemē.

Avotam šai ziņā stāv tuvu „veļu vārti“. Jau minētā pasaka par „Ceļojumu uz viņu sauli“ tēlo apakšzemes straumi vienā vietā pārtrauktu. Tur atrodas ieeja apakšzemē jeb „veļu vārti“. Šie vārti pēc Manharta pieder pie latviešu un leišu priekšstatu materiala kopējiem elementiem. Tie ir apakšzemes un tās ieejas poetiskais simbols.

Atkétk Velú vartélu, / Atdarýk Velú dureles,
Imk uz baltú rankélu, / Pasodinki i Velú suléli.¹⁰⁸⁾
Rokat mani priekšpusdienas, / Pēc pusdienas nerokat:
Pēc pusdienas veļu bērni / Veļu vārtus aizvēruši.

J. E. T. dz. X 4158.

§ 2. Viņa saule.

1. Topografijas problēma. Kurp aiziet mirušais pēc nāves? Tas ir jautājums, ko pakalpalicēji klusībā raida līdzī aizgājējam tālās gaitās; tas ir arī jautājums, uz ko zinātne grib atbildēt ar noteiktu un skaidru, no tautas priekšstatiem smeltu „šeit“. Tomēr šīs tautas tradīcijas pašas ar savu lielo priekšstatu dažādību viegli atspēko šādu viennozīmīgu lokalizēšanas mēģinājumu.

Mirušie var atrasties: aizsaulē jeb viņā saulē, debesīs, ellē, apakšzemē jeb zemzemē, pie kapa, kapsētā, pie kāda bērza, krustceļos, pie tiltiņa, grāvjos un aizsaules mežā. Šis vietu saraksts nav kārtojams — kā zinātne to ir mēģinājusi — pēc reliģisko priekšstatu attīstības pakāpēm, it kā senākos laikos mirušo atrašanās vieta būtu iedomāta gluži tuvu pie dzīvajiem, bet tad, nāves izpratnei pakāpeniski padziļinoties, šī distance būtu arvien pieaugusi, kamēr beidzot mirušie aizgājuši „tālu debesīs“. Pret to liecina vienāda vecuma tradīcijas, kas saistas ar kapsētu un atmaksu, un tomēr satur dažādus priekšstatus par viņsaules atrašanās vietu. Tā tad šie dažādie vietas apzīmējumi savā starpā neatšķiras tikai

¹⁰⁸⁾ Mh. 62. u. 63. lpp.

ģenetiskā secībā bet gan ar savu būtisko dažādību: šinī sarakstā jāizšķir starp mirušo nejaušo pagaidu atrašanās vietu un to būtisko pastāvīgo piederības vietu.

Pateicoties jau iztirzātajam uzskatam, ka mirušais dažos gadījumos neatrod mieru un ir spiests atgriezties pie dzīvajiem, varēja izveidoties priekšstats par mirušo atrašanās vietu dzīvo tuvumā. No šī uzskata ir cēlušies priekšstati, ka „veļi barojami krustceļu labajā pusē“ (Vecmuižā), ka „zem galda mielojas mirušo dvēseles — veļi; kas nokrit, to nedrīkst pacelt“ (Laudonā). Tāpat mirušie arī var parādīties „pie kāda bērza“¹⁰⁹) un veļu laikā atgriežas mājās, kur tie uzturas rijā, pirtī, istabā, „zem sliedīša“ un sevišķi pie pavarda. Visos šinīs gadījumos ir minētas tādas vietas, kas tautas apziņā aizkaut kādiem iemesliem jau pašas par sevi ir svarīgas, aizdomīgas, nedrošas. Mirušie tur uzturas tikai „pagaidām, kamēr tie savu īsto vietu ir atstājuši uz īsu laiku vai arī vispār vēl nav atraduši. Ar viņu sauli šīm pagaidu uzturēšanās vietām nav nekā kopēja. Bet ar to arī „mirušo vietu“ nepārskatamais daudzums ir ierobežots ar trim priekšstatiem: debesis, kapsēta un apakšzeme.

2. Vieta, no kurienes neatgriežas. Tikai mirušā istā piederības vieta tautas tradīcijā tiek apzīmēta par „viņu sauli“. Tā ir tā vieta, pie kuras galīgumā iegājušais velis ir saistīts uz mūžību, tā telpa, kurā raisas veļa eksistences mierīgais, neizzinamais liktenis. Tādēļ arī neizzināmība un neapprakstamība ir šīs telpas raksturīgās iezīmes. Tās atspoguļojas vēl pirmatnējo tradīciju trūcīgumā: vissenākie priekšstati klusē par šīs noslēpumainās telpas atrašanās vietu un netēlo plastiski tās iekārtu. Tādēļ arī šī telpa tajos parādas nesaistīta pie vietas apstākļiem, drīzāk netelpiski, kā mirušo likteņa dimenzija. Šai dimenzijai piemīt tikai divas īpašības, īpašības, kas arī nav tēlotas kā objektīvi drošas, pazīstamas, bet vairāk kā pazīmes, kurās izpaužas dzīvo cilvēku subjektīvās nojautas. Šīs pazīmes ir viņsaules tālums un drūmā noskaņa.

Uz tālumu norāda jau minētais garais un grūtais ceļš un

¹⁰⁹) Šm. pas. XIV. 241. sek. 81. var.

arī pats vārds „viņa saule“. „Viņš“ pirmatnējā valodas nozīmē ir vietnieka vārds, kas norāda uz attālāku priekšmetu, un „viņa saule“ tā tad ir telpa nezināmā tālumā, vieta, kuru rets sasniedz, no kuras nekad neatgriežas.

Aunat man baltas kājas, / Sedzat baltas vilainītes:
Nu es iešu tai vietā, / kur es vairāk neatiešu.¹¹⁰⁾

Tā ir veļu valsts, un kā tādai tai piemīt visas veļu ekzistences īpašības: viņa saule ir dragātās dzīvības dimenzija — tur ir drūma, „nemīlīga dzīvoša“. Kā veļi līdzīgi dzīvījiem ir dzīvības nesēji, kā viņu liktenis pielaiž pasaules dzīves „imatešanu“ zināmās robežās, tā arī viņa saule pēc savas strukturas — kur vispār uz tādu aizrāda — var būt līdzīga mūsu zemei, bet nekad tautas tradīcijas neaizmirst aizrādīt arī uz šīs dimenzijas atšķirībām no mums parastās dzīves formām: kā veļu krāsa ir sirmā pelēkums, kā viss šis liktenis ir ēnām līdzīgs un drūms, tā arī viņas saules apgaismojums ir ēnām līdzīgs un drūms, tā arī viņas saules apgaismojums ir bālgans, pelēks un velti tur meklēt veselīgās dzīvības jautrību. Asi šis noskaņojums tvirts kādā tautas dziesmiņā:

Gana laba viņa saule, / Nemīlīga dzīvošana:
Ne dziedāja sīki putni / Ne kūkoja dzeguzīte.

Tāpat kāds ticējums tēlo: „Veļu valsts esot apakšzemes valstī, kur tāpat kalni, lejas, koki, puķes un ūdeņi. Tikai saule nespīdot. Gaisma esot tāda kā saules dienā piemācies gaiss“ (Vecgulbene). Mēs visi pazīstam šo īpatnējo apgaismojumu, kurā viss liekas apklusis, nobālējis, pamiris. Viņa saule ir nāves esamības dimenzija. Šo dimenziju tad arī var lokalizēt. Šinī ticējumā mēs to novērojam lokalizētu „apakšzemē“. Lokalizējums vietas nozīmē — kā mēs redzējam — nav svarīgs senlatviešu priekšstats. Kur tas tomer parādas, tam ir īpatnēja nozīme: vietai simboliski jāizceļ šī dimenzijas būtība. Vienmēr un visur gaismas, spēka un dzīvības simbols ir gaišās debesis, tāpat kā tumsas, materijas un dažreiz arī iznīkšanas simbols ir melnā, mitrā zeme, vai „apakšzeme“. Šis iekšējais simboliskās uzskatāmības pilnais sakars liecina par šī lokalizējuma pirmatnīgumu. Ciktāl senlatvieša priekšstats

¹¹⁰⁾ Saulietis, „Tēvu saulē“. 20. lpp.

vispār par aizkapa dzīves vietu ir interesējušies, tiktāl tiem zeme piedāvājās kā „veļu valsts“, jo vairāk tādēļ, ka glabājot mirušo ievadīja šinī zemē. Šo uzskatu balsta arī analogijas ar pārējām ariešu tautām, kuras visas pazīst apakšzemi kā mirušo piederības vietu. Bet ar to zemes simboliskā nozīme senlatviešu reliģijā nostājas īpatnējā pretrunīgā apgaismojumā: tā ir dzīvības auklētāja un sargātāja, un arī mirušo glabātāja un iznīcības atgādinājums:

leslēdz mani apakšzemē / Pazūd zemes atslēdziņa
Gulēt man apakš zemes / Līdz jaunai dienīnai.

3. **A t m a k s a s v i e t a.** Divos jaunāko laiku lokalizējumos „viņa saule“ savu pirmatnējo nozīmi kā dragātās dzīvības neizzinamā dimenzija gandrīz pilnīgi ir zaudējusi. Šie lokalizējumi ir abas jau minētās vietas: kapsēta un debesis.

Pirmā gadījumā aizkapa dzīves tumšo neizzinamību atvieto kapsētas žēlais grūtsirdīgais noskaņojums. Veļi mīt kapos un kapsētās. Visā Latvijā ir pazīstams izskaidrojums, kāpēc zirgs ar liķa ratiem, tuvodamies kapsētai, sāk „grūti vilkt“. Tad „citi miroņi sanāk pretī“ (Grenčos), „sametas uz ilksīm un zārka, uz zirgiem un kur tikai var“ (Durbē). Tie nāk „saņemt miroņus“ un „vizināties“ (Talsos). Saka arī, ka „radiņi“ esot atnākuši pretim sasveicināties (Viesītē). Tādēļ arī pēc bērēm mājās mēdz apgāzt liķa ratus, „lai veļi izgāztos“ (Cesvainē). Dažos novados apgalvo, ka veļi naktī „uz kapiem dziedot“ (Mazsalacā), kapsētās jāiet uzmanīgi, „lai neuzmītu kādam mazam bērnam, kas tur starp kapiem rāpo“ (Rūjienā), un arī lai nepakristu, jo tāds tad „smirdot pēc veļiem“ (Nītaurē). Tāpat arī pasakā par „Veļiem kapsētā“ stāsta, ka veļi, ceļos nometušies, lūdzot līdzī dzīvajam, un kad tas pieceļas, esot dzirdama „čaukstēšana“, tad arī veļi pieceļas un pavada dzīvo, bet tikai „līdz tiltiņam“.¹¹¹⁾ Pēc Einhorna ziņām latvieši vēl XVII g. s. beigās savus mirušos apglabāja atsevišķās kapenēs;¹¹²⁾ glabāšana kopējās baznīcas kapsētās ir samērā jauna ieraša. Tā tad visos šeit minētos gadījumos vecie priekšstati par veļiem un to galīguma stāvokli moder-

¹¹¹⁾ Šm. pas. XIV. 213. sek. 19. var.

¹¹²⁾ Mh. 476. lpp.

najā lokalizējumā ir pārcelti no nezinamas „aizkapa“ zemes kapa un kapsētas apcirknī, dzīvo cilvēku tuvumā.

Otrs lokalizējums „debesīs“ saistas ar katoļu atmaksas mācību. Ideja par atmaksu aizkapa dzīvē — kā jau aizrādīts — zināmā mērā bija jau sagatavota senlatviešu priekšstatā par „abiem likteņiem“. Normalos gadījumos mirušais ar nāvi iemantoja kluso miera likteni, bet nemierīgais klejotāju liktenis bija dzīvības ievainošanas sekas. Šī „bioloģiskā grēka“ vietā katoļu uzskatos stājas tikumības pārkāpumu grēki, par kuriem viņa saulē pēc taisnības principa atmaksā ar sodiem, tāpat kā par labiem darbiem ar balvām. Tā viņa saule debesīs kļūst par atmaksas vietu. Tikai viena pazīme vēl atgādina tās senlatvisko pamatu: atšķirībā no īsti katoliskā uzskata latviešu tautas ticējumos labā un ļaunā atmaksas vietas no sākuma nav vēl telpiski šķirtas, bet atrodas abas debesīs. Te dokumentējas senais priekšstats, kas kā aizkapa dzīves vietu pazina tikai vienu vienīgu etiski neitrālu dimenziju — galīguma stāvokli. Tikai tā ir iespējami pasakas tēlojumi, kas debesīs ievieto pazīstamo „trešo kambari“, kur vecākais brālis par saviem grēkiem „vāras katlā“,¹¹³⁾ un kas Dieva sētā rāda vienā kambarī elles mocības, bet otrā debesu jaukumus.¹¹⁴⁾ Balstīdamies uz šiem pašiem materiāliem arī E. Zicāns nāk pie slēdziena, ka „pēc seno latviešu uzskatiem debess un elle, kā arī viņu iemītnieki nav tālu viens no otra šķirti“. ¹¹⁵⁾ Abu šo atmaksas pušu reprezentanti mitoloģiskās personifikācijās ir Dievs un eņģeļi, Velns un velni.

Bet tad arī tautas priekšstatu telpiskā viņsaules iekārta piemērojas katoļu mācībai: debesis kļūst par paradizes vietu tāpat kā elle novietojas melnajā apakšzemē. Tas sevišķi skaidri parādās pasakā par elli un debesīm, kur „zemnieks Jēzups“ savu grēku dēļ nogāžas no debesīm, un „tai jis caur zemi puorkryta un tyka slaucamā gunī, kur dzeivoj visi grēcinieki. Kod jis tagan tiks atpakaļ uz dabasīm, nikas navar zynot.“¹¹⁶⁾ Ka purgatorija tautas ticējumos viegli tiek sa-

¹¹³⁾ Šm. pas. V. 153. sek. 4. var.

¹¹⁴⁾ Šm. pas. V. 163. lpp.

¹¹⁵⁾ Z. 11. lpp.

¹¹⁶⁾ Šm. pas. V. 159. sek. 3. var.

jaukta ar elli, uz to jau augšā esam aizrādījuši. Tāpat arī kāds Cesvaines ticējums stāsta par mirušā dvēseli, ka tā aizejot „vai nu uz debesīm pie Dieva, vai arī pie velna ellē, kur nu katrs dzīvodams to iegūvis. Elles krāsa ir melna, tur uzturas velni, nepārtraukti deg uguns, tur grēcinieki cieš tik šausmīgas, riebīgas mokas, kādas varēja izgudrot tikai perverzā vulgarā fantazija, kura jau sen bija zaudējusi pirmatnējo veselīgo uzskatamību un īsti tautisko smalkjūtību. Tikpat drastiskiem līdzekļiem ir tēlotas debesis. Tur atrodas jaukais „aizsaules mežs“,¹¹⁷⁾ pilns skaistu dārzāju un augļu, tur mielojas daudz ļaužu un tas ir izgreznots jaukām ēkām un bagātīgām dzelzs pilīm.¹¹⁸⁾ Viss, protams, kalpo miesas labsajūtai. Šie priekšstati — kā jau uzsvērts — latviešu tautas tradīcijās nav pirmatnīgi, nedz savdabīgi — katoļu viduslaikos tie ir pārstaigājuši visu Eiropu.

§ 3. Dzīvības mātes.

1. *Veļu māte*. Veļu māte ir „veļu valsts“ jeb apakšzemes valdniece. Pie tās griežas ar upuri jaunais dzīves priecīgais cilvēks, lai tā „atlaistu viņa augumiņu“, pie tās griežas arī vecais nogurušais mirējs, vai arī viņa piederīgie ar upuri, lai tā aizgājēju laipni uzņemtu un ļautu tam baudīt „veļu valsts“ galīguma mierīgo likteni.

Šādi upuri ir labi pazīstami latviešu mitoloģijā.

Cep, māmiņa kukulīti, / Veļos mani vadīdama!

Ko mielošu Veļu māti / Par vārtiņu vērumiņu.

J. E. T. dz. X 4202. 3. var.

Šāda ieejas upura sīkāka interpretācija mums ir uzglabāta leišu tradīcijās. Mateuss Prētorijs ap 1703. gadu savā „Deliciae Prussiae“ min leišu upura formulu: „Einer von den nächsten Freunden betet, die Kauszel in der Hand haltend, für die Seele des Verstorbenen, gieszt dann etwas auf die Erde mit den Worten: Zemynele buk linksma ir priink sze dusele, ir gerrai kawrok: i. e. Sei fröhlich, Zemynele, und nimm diese Seele wohl auf und verwahre sie wohl.“¹¹⁹⁾ Līdzīgu novē-

¹¹⁷⁾ Šm. pas. V. 157. sek. 1. var.

¹¹⁸⁾ Turpat 4. var.

¹¹⁹⁾ Mh. 602. lpp.

lējumu pazīst arī latviešu tautas tradīcija. Glabājot mirušo, mēdza teikt: „Saņem viņu mierā, Zemesmāte“.¹²⁰⁾

2. Dzīvības dievību trijotne. Kā redzams, priekšstati par Veļu māti kā arī ieejas upuri saistas ar zemi. Veļu māte ir valdniece pār apakšzemi pirmatnīgi latviskā lokalizējumā — zemē. Tā ir zemes dieve. Kā tādai tai nostājas līdzas Zemes māte. Abas šīs zemes dieves, kaut arī latviešu mitoloģija par viņu radniecības attiecībām cieš klusu, pēc būtības ir māsas, ir cēlušās „no tām pašām miesām un asinīm“. Tādēļ arī tautas ticējumos viņu valdības iecirkņi saplūst un viņu vārdi ir lietojami sinonīmi. To apliecina arī K. Straubergs un L. Ādamovičs: „...Zemes māte ir vairāk vairs tikai zemzemes dieve, kas savā klēpī atpakaļ saņem visu, kas uz pasaules ir, sevišķi cilvēkus, ko uzglabā līdzīgi Veļu mātei.“¹²¹⁾ Zemes mātes „... darbības aplokā jau iespiešies Dievs — Debestēvs, un viņa pati zaudējusi daļu savas īpatnības, sajaukdamās ar Veļu māti.“¹²²⁾

Abas saista zeme, melnā, mitrā, noslēpumainā zeme savā reliģiskajā divkāršā nozīmē, kuras pretrunību jau augšā esam novērojuši. Zeme ir tas tumšais klēpis, no kura izlaužas un izvijas briedošā, plaukstošā dzīvība pretim saulei un gaismai, tas ir arī klēpis, kas pēc augšanas un zelšanas beigām zemes virsū atkal uzņem sevī salauzto, vītušo, dragāto dzīvību, lai to glabātu sevī. Zeme ir bioloģiskās dzīvības glabātāja. Un tā mātes glabātājas tēlā abu šo zemes dievību mitoloģiskās personifikācijās izpaužas bioloģiskās dzīvības abas nepieciešami un nešķirami kopā sasaistītās puses: Zemes mātes smaidošā tēlā — tapšanas un augšanas spēks, Veļu mātes sērojošā tēlā — iznīkšanas un miršanas skumjas.

Veļu mātei un Zemes mātei kā trešā māsa nostājas blakus Laimas māte. Kaut arī latviešu ļaudis savās lūgšanās un ar savām vēlēšanām visvairāk ir griezušies pie Laimas, tad tā tomēr ir tikai jaunākā māsa šinī trijotnē, un viņas vara ir ierobežota. Viņa ir gan cilvēka „mūža lēmēja“, bet viņa šo

¹²⁰⁾ J. E. T. dz. X. 775. lpp.

¹²¹⁾ L. K. V. XI. 21720. lpp.

¹²²⁾ L. K. V. XI. 21522. sek.

cilvēku nerada. Viņa stāv starp abām vecākām māsām, saņemdama jauno cilvēku šūpulī un atdodama to atkal pie kapa Veļu mātes rokās.

Mīļā Laime gauži raud, / Kapa virsū stāvēdama,
Redzēj manu augumiņu / Bez laiciņa pievedam.

J. E. T. dz. X 4164.

Laime mani aizmirsusi / Veļu māte iegādājse:
Vīram sievu nokāvuse, / Man vietīņu taisīdama.

J. E. T. dz. X 4150.

Tā cilvēka mūža liktenīgais pavediens slīd caur triju dzīvības glabātāju — māšu nenogurstošām rokām. No zemes noslēpumainajiem dziļumiem nākdam, īsu, laimīgu laiku turpinādamies zemes virsū saules gaismā un nozuzdam atkal kapa zemē, tas iezīmē bioloģiskās dzīvības traukšanos nesalaužamā lokā, kamēr šis loks slēdzas, sākums un gals saplūst kopā senlatvieša aramā zemē.

3. **Mīrušo nespēks un vara.** Šāda zemes simbola izpratne spēj dot arī atbildi uz citādi visai nepieejamu problēmu. Tautā ir izplatīts uzskats — un tas pa daļai arī ir pamatā veļu mielošanas un apbedīšanas rītiem — ka labvēlīgi noskaņotie veļi dzīvajiem varot palīdzēt, bet ļaunie kaitēt. Kā veļiem varēja piedēvēt šādu milzīgu varu pār „augšzemes“ dzīvi un likteņiem, ja taču viņi ir pazīstami kā dragātas, nīkstošas dzīves dzīvotāji? M. Bruņinieks šo problēmu ir mēģinājis atrisināt, uzskatīdams par visa senlatviešu „pasaules uzskata“ pamatideju dvēseli kā „...aktīvu dzīvības spēku — enerģiju,“ kas „...panteistiski salejas ar visumu kā radītājs spēks un pie tam ir... saistīta ar skaistumu.“¹²³⁾ Tā dievaines svinēja tūlīt pēc apļāvībām, tā arī šis mīrušo dvēseles varēja pabalstīt un vairot cilvēku dzīvības rezerves un sekmes. Ka veļu vara bez tam parasti ir domāta kā dzīvības dragātāja, to Bruņinieks noklusē; to viņš arī nevar pielaist, jo viņa tēlojumā šie veļi ir mīlie senči, kas tikai gādā un rūpējas par dzīvajiem. Nerunājot vairāk par šo nepareizību, jāceļ vēl otrs iebildums: dvēseles priekšstati latviešu tradīcijā ir

¹²³⁾ Br. pas. uzsk. 8. u. 10. lpp.

ieviesušies tikai vēlākos laikos. Senajai pārlicībai par nemirstību — kā pašā sākumā sīki esam pierādījuši — tie bija vēl sveši un tās pamatā nav dvēseles ideja, bet priekšstats par totalā cilvēka salauzto attēlu — veli. Bet cik nepareizs arī izskaidrojums nebūtu, tik pareizi tomēr ir tvērta problēma.

No zemes reliģiskās nozīmes viedokļa šī problēma būs vieglāki atrisināma. Šī nesaprotamā veļa vara nepiemīt pašam velim kā tādām, bet tā ir aizgūta no viņa piederības vietas, no veļu valsts. Kā šis valsts nāves reprezentantes — Veļu mātes — pavalstnieks velis atrodas nāves varā un ir — sevišķi ja viņu sadusmo — dzīvības dragātājs. Šo priekšstatu grupu jau esam iztīrījuši. Interpretējot veļu mielošanas ierašus, Einhorn raksta: „Denn wenn im nehest folgenden Jahr ein solcher Miszwachs eingefallen, haben sie es den Seelen beygemessen, dieselben weren nicht wohl gespeiset worden, worüber sie erzürnt, die Rockensaat zertreten und solchen Miszwachs eingeführet.“¹²⁴)

Kā viņsaules iemītnieks un tās dzīvības reprezentantes Zemes mātes padotais velis var arī veicināt dzīvo cilvēku labklājību un vairot labības ražu. Tādā nozīmē arī sekošas tautas dziesmas min mirušo palīdzību:

Dēliņš tēvu vadīdams, / Salmiem ceļu sakaisija,
Lai tētiņš novēlēja / Dēlam labu labību.

J. E. T. dz. X 4644.

Māsa brāli vadīdama, / Skujām taku pakaisija,
Lai brālītis novēlēja / Māsai labu dzīvošanu.

Turpat variants.

¹²⁴) Mh. 488. lpp.

SKOLA UN PEDAGOĢIJA

Prof. E. Zicāns

Rokas grāmata ticības mācības skolotājiem.

Grāmatas*) priekšvārdus un pēcvārdus parakstījusi Ev.-lut. Baznīcas virsvalde. Še nospraustas pamatlinijas grāmatas autoru darbam. Grāmata negrib dot gatavus stundu paraugus, bet grib sagādāt ticības mācības stundām nepieciešamo materialu: papildu vielu, jēdzienu paskaidrojumus, vielas pamatdomas un dot metodiska satura aizrādījumus. Bibeles vielas izvēlē grāmata seko šīs vielas sakārtojumam 1936. g. ticības mācību programā, kas ievērots arī skolas grāmatā „Ticības mācība I daļa, I pakāpes pamatskolas kurss“ 2. pārlab. izd. 1937. g. Tā saucamā papildu viela sniegta grāmatā bagātīgā mērā, bez tam pēcvārdā norādīts uz izdevumiem, kur būtu atrodami vēl šīs vielas papildinājumi. Priekšvārdos Baznīcas virsvalde uzstāda par idealu no pedagoģiskā viedokļa ļoti simpatisko tezi, ka „katrai ticības mācības stundai būtu jābūt kautkam pilnīgi savdabīgam un neatkārtojamam“. No tā dabīgi izriet pēcvārdos atzīmētais aizrādījums, ka grāmatā dotie padomi uzskatāmi vienīgi par materialu ierosmei, ar piezīmi, ka izdevēji būtu savu nolūku sasnieguši, „ja ticības mācības skolotāji šos ierosinājumus padziļinātu, izveidotu vispusīgāk“.

Grāmata iedalas divās daļās: teoretiskajā (5.—34. lp.) un praktiskajā (35.—275. lp.). Jau katras daļas apmēri rāda, ka grāmatas galvenais nolūks nav teoretiski pamatot, bet praktiski aizrādīt. Neraugoties uz to, pirmā daļa principiāli atzīstama par svarīgāko, jo no teoretiskajiem atzinumiem izriet praktiskie secinājumi, ko atzīst arī grāmatas izdevēji, aizrā-

*) Pamatskolas kurss I pakāpe (I—IV kl.). Ev.-lut. Baznīcas virsvaldes uzdevumā sastādījusi skolotāju kopa, rediģējis māc. A. Voitkus, Ev.-lut. baznīcas ģimnazijas direktors. Rīgā, 1938. g., Ev.-lut. Baznīcas virsvaldes izdevums.

dīdami priekšvārdos, ka autori turējušies savā darbā pie noteiktiem principiēm, kas „deklareti grāmatas teoretiskajā ievadā“. Tādēļ apstāsimies vispirms pie šīs principālās daļas.

Teoretiskajā daļā autori runā: A) par ticības mācības uzdevumiem, B) par vielu, C) par metodi.

Ticības mācības uzdevums formulēts teikumā: „bērna dvēselē attīstīt reliģiski etiskās jūtas un saskaņā ar tām likt bērnam dzīvot un darboties“ (5.). Pret šādu ticības mācības uzdevuma formulējumu nebūtu nekā ko iebilst, nelaime tik tā, ka autors neprot šo tezi pamatot. Pamatojuma vietā autors diezgan plaši izrunājas par mācības grāmatu nenozīmību (5.), par skolotāju uzdevumiem un personību (6. un 7.), nonākdams beidzot pie diezgan šaubīga apgalvojuma, ka iespaids, ko atstājot uz bērniem „topošs“ skolotājs, esot nesalīdzināmi lielāks kā „pašapzinīgais un dažās reliģiski tikumiskās formās sastingušais skolotājs“. Nav īsti skaidri, kas ar pēdējo domāts: „topošajam“ skolotājam pretim būtu jānostāda uzskatos, atziņās un darbā nobriedušais skolotājs. Tikai tādām skolotājam baznīca un valsts varēs uzticēt reliģiski etisko audzināšanu. Apzīmējums „sastingušais“ pie tam ir pilnīgi nevietā: spēku un spēju briedums, kas saistīts ar noteiktu pārliecību un konsekventu pedagoģisko darbību nav ar to identificējams. Mūžīgais meklētājs atzīstams tikai par tik, par cik tas ir arī atradējs. Ja tas sabrūk šaubās un nespēkā, tad tas var būt pat kaitīgs. Liekas, ka autors arī pats pieskaitams šaubu gariem. Uztādīdams ticības mācībām jau minēto uzdevumu, viņš atrunājas, ka ar to „lielu kļūdu“ nedarīšot un pasteidzas šo uzdevumu apzīmēt par „grūti piepildamo“ (5.). Tālāk lasam: „Liekas diezgan saprotami, ja sakam: ticības mācības mērķis ir attīstīt bērnam reliģiski etiskās jūtas un palīdzēt viņam piepildīt viņa ideālo dabu. Bērns jāiemāca (sic!) ticēt augstākai apskaidrotai dzīvei, jo tikai šī ticība absolūti labajam cilvēkam šķir no kustoņa un dara par Dieva bērnu! Un tomēr tie ir tikai skaisti vārdi“ (6.). (Retinājums mans. Rec.). Pēdējais teikums visu iepriekšējo apgāž. Pieņemsim, ka autors to nav gribējis, jo tālāk viņš runā, ka skolotājs „ik uz soļa“ pārprotot nevienu pašu priekšmetu, bet arī tā mērķus skolā, bet tādā gadījumā jākonstatē nespēja

loģiski un sakarīgi izteikt domas. No šādas rokas grāmatas gan varētu gaidīt, lai ticības mācību uzdevums būtu formulets un motivēts noteikti un skaidri. Šaubas, motivācijas trūkums, novirzīšanās no lietas, cirtieni nevietā grāmatām un vienai skolotāju daļai „pašapzinīgajiem un dažās reliģiski tikumiskajās formās sastingušiem“, sk. augšā) var radīt grāmatas lietotājos tikai apjukumu.

Nodaļu par ticības mācību uzdevumiem autors nobeidz ar vārdiem: „Kad ticības mācības mērķis mums ir pietiekoši skaidrs, kad esam izpratuši skolotāja personas lomu šī priekšmeta mācīšanās, tad varam sākt darbu: gatavoties un mācīt. Pirmie jautājumi, kas mūs, protams, interesē, ir: 1) kuras klases bērni mums jā māca, un 2) kas viņiem jā māca, t. i. kāda ir šīs klases programma jeb mācāmā viela.“

Autors šē uzsver vārdu „mācīt“, kaut gan tikko (6.) apgalvojis, ka ticības mācība esot priekšmets, kurā „mācīšanai“ diezgan maza nozīme. Tālāk autors piegriežas diviem jautājumiem. Pirmais no tiem, kas ļoti neveiklā formulējumā skan „Kuras klases bērni mums jā māca“, būs gan jā saprot tā, ka skolotājam ir svarīgs bērnu vecums. Pie šī tiešām svarīgā jautājuma autors gan nemaz neapstājas, bet tūlīņ pāriet uz teoretiskās daļas otro galveno nodalījumu, uz vielas jautājumu.

Nodaļa par mācības vielu ir visīsākā: tikai apm. 1¹/₄ l. p. Par vielu ne no principālā, ne materialā viedokļa arī gandrīz nekas nav teikts. Autors atkal novirzas no temata, runādams par vielas apstrādāšanu. Pēc autora domām visa viela nav vienādi plaši apstrādājama: pie dažiem stāstiem varot pakavēties 5 līdz 6 stundas, citus varot saņemt pa 3 vienā stundā (9). Lai tas būtu iespējams, autors ieteic stāstus apvienot grupās. Piemēram minētas 4 grupas no Vecās derības: lielās personības, ļauni dēli, noziegums un sods, pravieša mūžs un darbi. Jautājums par vielas apstrādāšanas veidu, kā jau teikts, nemaz neattiecas uz vielu, bet uz metodi. Pret grupējumiem nebūtu iebildumu, savādi tikai, ka Salomons pieskaitīts lielajām personībām Vec. derībā (autors šē sekojis vēlākajai jūdu tradīcijai) un grupā „ļauni dēli“ pirmajā vietā minēts Elus un Samuels, kas izklausas tā, it kā šie paši būtu tie ļau-

nie dēli. Visdīvainākais tas, ka autors pēkšņi pāriet uz iedaļumu ciklos un kopās, kur kā piemēri minēti Jāzepa stāsti, Mozus stāsti un baušļi. Paliek neskaidri, vai grupas un cikli jeb kopas ir viens un tas pats vai nē, it sevišķi tādēļ, ka Mozus stāsti minēti abos gadījumos. Atskaitot šīs paviršās piezīmes par vielas grupejumiem Vecajā derībā, nekā vairāk par vielu nav teikts.

Visplašākā teoretiskajā daļā ir nodaļa par metodi (10.—34.). Tomēr arī še nav nekādas principialas skaidrības. Jau pašā sākumā autors par metodiskiem jautājumiem saka: „...katrs ikkurā gadījumā rīkojas savādi. Tādēļ nav un nevar būt sīki izstrādātu priekšrakstu, kā aplūkot svētstāstus“ (10.). Atteikšanos no „priekšrakstiem“ autors še dīvainā kārtā motivē ar to, ka darba praksē esot liela dažādība. Iznāk, ka metodoloģijas pamati būtu meklējami nevis vispārējos principos; bet praksē, kas bieži var būt arī nemākulīga. Autors tomēr savā metodoloģijā grib sniegt „vispārīgus aizrādījumus un piemērus no personīga darba“. Šie aizrādījumi attiecināti uz „svētstāsta, baušļa un dziesmas“ apstrādājumu, kas iedalīts 4 posmos: 1) ievadījumā, 2) pamatvielas pasniegumā, 3) pamatvielas modināto jūtu un atziņu padziļināšanā un nostiprināšanā un 4) praktiskās dabas secinājumā. Tālākajā apcerējumā katrs no minētajiem posmiem aplūkots atsevišķi.

Praktiska darba darītājam stundas gaitas jautājums varbūt svarīgāks kā teoretisks metodu iztirzājums, tādēļ sekojam ar interesi autora aizrādījumiem. Sākumā liekas viss kārtībā. Labi attēlota situācija klasē pirms stundas sākuma un motīveta „ievadījuma“ nepieciešamība. Tāpat neko nevar iebilst pret iepriekšējās vielas izmantošanu, kā arī stundas ievadīšanu ar gleznu aplūkošanu, muziku, dziesmu vai lirisku dzejoli, piemērojot šos materialus attiecīgiem gadījumiem. Šaubīgāki jau ir, kad autors ieteic pirms paša stāsta izskaidrot skolēnam svešus vai neskaidrus jēdzienus, resp. svešus vārdus, kas stāstā būs sastopami. Jēdzienu izskaidrošana maziem bērniem ir vispār visnepateicīgākais uzdevums. Atsevišķi no stāsta tas nemaz nav veicams, drīzāk gan stāstīšanas laikā vai vislabāk sekojošās sarunās, kad pati stāsta viela, attēlotās situācijas var tuvināt bērnu jēdzienu izpratnei. No

piemēriem, kurus autors min savas domas paskaidrošanai, gan var secināt, ka autors domā par priekšstatiem, kas jāatjauno bērna apziņā vai jārada jaunās vielas apersepcijai. Šāds apersepcijas sagatavošanas bez šaubām ir katra ievadījuma svarīgākā daļa, bet par to autors gandrīz nemaz nerunā. Tāpat uzmanības koncentrācija tikai garamejot pieminēta (12.), bet bez tās taču nav iespējama nekāda jaunās vielas uzņemšana, tādēļ arī šim jautājumam būtu piegriežama lielāka vērība kā autors to dara, pārrunājot starp citu arī mērķa uzstādīšanas jautājumu jaunās vielas pasniegumam, par ko autors nemaz nerunā. Ja neievēro apersepcijas sagatavošanu un uzmanības koncentrēšanu, tad ievadījuma jēdziens tā tiek atšķaidīts, ka to var izstiept uz vienu vai divām stundām (11.). Bez šaubām viena stunda var būt otras sagatavošanas vai tiešs turpinājums, bet tādā gadījumā katrai stundai būs nepieciešams šāds vai tāds savs ievadījums. Še tad arī būs darīšana ar vairākiem sakarīgiem stāstiem vai tematiem, jo grūti būtu iedomāties, kā viena stāsta vai temata apstrādāšanu ar maziem bērniem varētu izstiept uz vairāk stundām.

Ievadījuma aplūkojumam jāseko pasnieguma aplūkojums, bet še gluži negaidot autors liek virsrakstā „Svētstāstu apstrādājums“. Autors aizmirst, ka viņš pats svētstāstu apstrādājumam pieskaitījis kā ievadījumu, kas jau aplūkots, tā arī pasniegumam sekojošo padziļināšanu un praktiskos secinājumus, par ko runā vēlāk īpašos nodaļumos. No otras puses svētstāsta jēdziens uztverts pārāk plaši, jo apakšnodaļumos mēs atrodam arī pārspriedumu vielu, bībeles pantus, baušļus un makarismus un garīgās dziesmas.

Iztirzājuma sākumā autors īsi uzskaita pasnieguma pamēmienu (13. un 14.). Tālāk konstatēts, ka svētstāsta apskatīšanas metodi nosakot divi faktori: bērna vecums un stāsta saturs. Bez šaubām pareizi, ka jāņem vērā bērns un viela, bet ne gluži tā, kā autors domā. Nevar jaunākajās klasēs ignorēt intelektu, tāpat kā vecākajās klasēs jūtas. Ja runā par bērnu vecumu, tad gan jāņem vērā bērnu psiholoģiskās dotības, viņu interešu aploks, viņu garīgās spējas, īpatnības u. t. t., kam skolotājam jāpiemērojas, lai viņš varētu realizēt savus pedagoģiskos nolūkus. Arī vielas satura iedalījums jūtu

norisēs, prāta norisēs, notikumos un notikumu aktualajā izteiksmē ir tāds, ka ar to nekas nav iesākams. Autors pats turpat ir spiests atzīt, ka šie dažādie elementi saistīti viens ar otru, nemaz nerunājot par to, ka dalījums pats par sevi ir neloģisks. Tomēr uz šāda dalījuma pamata autors tālāk runā par lirisko svētstāstu apceri, dramatisko svētstāstu apceri, episko svētstāstu aplūkojumu, pārspriedumu, vielas apstrādājumu, par bibeles pantu vietu ticības mācībā, par baušļiem un makarismiem, par garīgām dziesmām. Vairākās vietās autors piemin gan Paula tēlojamo, gan citas metodes, bet pie principālas skaidrības nekur netiek. Attiecībā uz tīri praktisko pusi autors izsaka arī vienu otru pareizu domu, piem., ka tēlojums jāstāsta, nevis jālasa, kā tas izteiksmīgi jāceļ priekšā (17.), ka bērnam nedrīkst neko uzdot iemācīties, ka viņš pilnīgi nesaprot to, kas nav pārrunāts (18.), ka abstraktās vielas pasniegšanā jāizmanto papildviela (19. sek.), ka bibeles panti katrā ziņā jāpiesaista vai nu bibeles stāstam vai katkisma vielai (22.), ka baušļu vai makarismu pamatdomas ietveramas kādā konkrētā tēlā, ka garīgā dziesma jāsaskaņo ar bibeles vielu (23.) u. t. t. Tomēr visas šīs un tām līdzīgās labās domas nespēj dot visas nodaļā aplūkotās skolotāju darbības jēgu, kas rokas grāmatā būtu nepieciešami svarīgi.

Arī nākošajā nodaļā, kur runā par stundā modināto jūtu un atziņu padziļināšanu un nostiprināšanu ir vērojama praktiskā darbā iegūtā pedagoģiskās pieredzes bagātība. Autors pareizi konstatē, ka padziļināšanas pamatā ir psihes asociatīvā darbība, bet nostiprināšana panākama ar atkārtotu percepciju (24. un 25.). Šim nolūkam uzrādīts bagāts materials: bibeles panti, garīgas dziesmas, literariski sacerējumi, vērojumi apkārtnes dzīvē, paša bērna piedzīvojumi, gleznas, muzika, lūgšanas, ekskursijas, skolēnu darba burtnīcas. Katras vielas praktisko nozīmi autors prot pareizi novērtēt un sniedz arī vērtīgus padomus vielas izmantošanā. Tāpat vielas iegau-mēšana un skolēnu atbildes pareizi nostādītas.

Citāda aina atklājas 4. nodalījumā: svētstāsta secinājums — reals darijums. Še vielas apstrādājuma posma nozīmi autors gan apzinas. Viņš raksta: „Ne zināšanas, ne ideāli, ne domas, ne jūtas nav padarījušas savu darbu, iekam tās nav

izteikušās darbībā, un tādēļ visa mūsu skolas darba gala mērķis ir novest bērnu līdz realam darijumam“ (23.). Tomēr autors nerāda, kā to panākt, atrunādamies ar to, ka tādā gadījumā jāpievēršoties vispārējās pedagoģijas jautājumam: kā bērni audzinami. Jautājuma iztirzājuma vietā autors citē virkni pedagoģisku aksiomu (33. sek.). Jāatzīmē, ka autora uzdevums nav rakstīt visp. pedagoģiju, bet viņš nevar paiet garam jautājumam, kā izmantojama reliģijas mācība reliģiski etiskajā audzināšanā. Reliģijas mācība ir varens ierocis kā atsevišķa bērna, tā arī visas skolas dzīves un līdz ar to sabiedriskās dzīves veidošanā. Ja līdz šim tas ir par maz ievērots, tad tas noticis tādēļ, ka jautājumā trūkst teoretiskās skaidrības un arī prakse labākā gadījumā ir apstājusies pie jūtu pārdzīvojumiem un dažādām atziņām, t. i. stāvokli, kuru pats autors apzīmē par netikumu (33.). Lai tā nebūtu, lai reliģijas mācība iekarotu skolā un dzīvē to vietu, kāda tām pēc būtības pienākas, ir jārāda, kā izmantojams viss iepriekšējās vielas apstrādājuma posmos darītais darbs, lai disciplinētu gribu, veidotu raksturu un visu skolēnu dzīvi, liekot pamatus reliģiski etiskiem ieradumiem. Nedrīkst aizmirst, ka mums vajadzīgi nevis nevarīgi sapņotāji, darba nespējīgi prātotāji, bet garā stipri un darbīgi cilvēki. Ja tam paiet garam, tad tas lieku reizi pierāda, ka rokas grāmatas teoretiskā daļa nerasniedz savu mērķi.

Grāmatas samērā īsajai teoretiskajai daļai seko plaša praktiskā daļa (35.—175.). Še savākts plašs materials, galvenā kārtā tā saucamā papildu viela, jo bibeles viela jau paredzēta skolēnu mācības grāmatās. Viela sakārtota pēc klasēm (I—IV kl.) un sagrupēta pēc programās un mācības grāmatās paredzētās ticības mācības vielas izņemšanas kārtības. Šāds sakārtojums atvieglo skolotājam orientēšanos plašajā materiālā. Pa starpām doti metodiski aizrādījumi un vairāk vai mazāk plaši izstrādāti stundu konspekti. Būtu par plašu analizēt katru gabalu par sevi, lai gan arī še būtu daudz kas sakams, tādēļ jāaprobežojas ar dažām vispārīgām piezīmēm.

Teoretiskajos ievados redzama tā pati neskaidrība vai, labāki sakot, palikšana pusceļā, kas atzīmēta jau grāmatas teoretiskajā daļā. Ievadā pirmās klases kursam teikts, ka še

galvenais svars esot liekams uz etisko jūtu stiprināšanu. Blakus tam runā arī par tikumības prasību noskaidrošanu, kaut gan turpat konstatets, ka bērna domāšana šinī vecumā vēl tikai veidojoties (35.). Tālāk par jūtām un prātu neiet arī nākošajā klasēs (sal. 148.). Kad runā par darbību, tad gribas moments un gribu ietekmējošas jūtas tiek it kā aizmirstas un „praktiskās dabas secinājumus“ grib dibināt vienīgi vai uz atziņas. Ierosmei tad nu cits nekas neatliek, kā skolotāja paraugs (35., sal. 6. sek. teoretiskajā daļā). Par pēdējā nozīmi gan neviens nešaubīsies, bet, kas notiks, ja skolēns tādu paraugu nesaskatis. Stāvoklis kļūtu vēl bīstamāks, ja skolotājs mēģinātu „spīdēt“ skolēnu priekšā. Vietām prasītas tīri neiedomājamas lietas, piem., lai būtu saprotama Jāņa Kristītāja darbība un Jēzus kristība, bērni (IV kl.) ievadami tā laikmeta laicīgās un garīgās dzīves izpratnē (149.). Ar to varētu salīdzināt vietu teoretiskajā ievadā (11.), kur autors ieteic Mozus bērniības stāstu ievadā (III kl.) pakavēties pie jēdzieniem faraons, eģiptiešu celtnes, Nīla, krokodīli, t. i. izņemt gabalus no Eģiptes vēstures un ģeografijas, vai arī kādu citu (15.), kur Paula tēlojamā metode, tā saprasta, ka jāceļ pamatskolas jaunāko klašu skolēniem priekšā tālo zemju un senlaiku dzīves ģeogrāfiskas vēsturiskās gleznas.

Lai būtu kā būdams, praktiskās daļas spēks tomēr pastāv materialu krājumā un izmantošanā. Materialu bagātība bez šaubām viena no grāmatas stiprajām pusēm. Ar to būs stipri pakalpots praktiska darba darītājiem. Bažas var rasties tik, ka, ņemot vērā principālo neskaidrību, papildu viela dažos gadījumos nenosmacē bibeles vielu. Domājams, ka piedzīvojis skolotājs no tā mācēs izvairīties. Stundu konspektus gan viscaur nav iespējams atzīt par pareiziem, kam atkal par iemeslu ir teoretiskās neskaidrības un viengabalainības trūkums. Tomēr ir arī labi paraugi, kā, piem., baušļu apstrādājumi pamatskolas II klasē u. c., kurus, kā redzams, rakstijusi piedzīvojuša skolotāja roka. Visumā praktiskā daļa var dot dažu labu ierosmi praktiskajā darbā. Jācer, ka pedagoģiskā ziņā smalkjūtīgais skolotājs atradīs viņā pareizo ceļu un tā izlīdzinās teoretiskās daļas trūkumus. Tomēr šai grāmatai jābūt katra ticības mācības skolotāja grāmatu plauktā.

GRĀMATU APSKATS

Degsme — **Dr. Kārļa Ulmaņa** atziņas, norādījumi, aicinājumi un vēlējumi. Sakārtojis Līgonis. A. Gulbja izdevumā, 516 lpp.

Ir grāmatas, kurām piemīt gaišs spēks cilvēku vadīt labos ceļos un spodrināt viņa dzīves idealus. Ir grāmatas, kas stiprina un mierina grūtos brīžos, neziņā un nespēkā. Ir grāmatas, kas modina cilvēkos pienākuma apziņu un atbildības sajūtu, kas rokās ieliek darbu, svētītu darbu. Ir grāmatas, kas iededzina sirdīs idealismu: dzīvot pilnvērtīgu dzīvi, kalpot nesavtīgi tautai un valstij, neaizmirst tuvāko ģimenē un sabiedrībā. Ir grāmatas, kas deg kā gaiša lāpa.

Ne tikai viena no tādām ir šī jaunā grāmata „Degsme“, bet vēl lielāka un labāka, vēl gaišāka un dedzīgāka. Tā līdzinama varenai maizes klētij ar daudziem apcirkņiem, kas visi līdz malai pilni ar pilnvērtīgiem, skaistiem un labiem graudiem. Un nevien tikai labu graudu klēts; vēl vairāk: pār šīs grāmatas lapas pusēm lido gars, kas to paaugstina sējēja lomā. Šī grāmata sēj labu sēklu un mēs varam tikai vēlēties, lai tā nestu simtkārtīgus augļus.

Šī grāmata ietver atziņas, norādījumus, aicinājumus un vēlējumus, ko savās runās un rakstos izteicis mūsu Vadonis, kas „grib savu tautu padarīt vīrišķīgu, varonīgu, drošsirdīgu, spējīgu uz lieliem upuriem, padarīt par garā lielu, misionāru, izredzētu tautu, kurai augstas vēsturiskas un kulturalas problēmas“ (16.).

Ļoti zīmīgi ir sakārtotājs iekārtotais grāmatas pirmo lapas pusi. Tur vispirms lasams Kronvalda Ata rakstītais pravietojums: „Un ticiet tiešām, kamēr tik latviešu tauta vēl dzemdēs un izaudzēs vienu krietnu, raženu tautas dēlu, tamēr šis viens cīnīsies, strādās un gādās līdz nāvei par savas tautas godu un labklājību.“ Tam seko atbilde: „Dr. Kārlis Ulmanis — latviešu tautas modinātājs un vienotājs, neatkarīgās, patstāvīgās Latvijas valsts nodibinātājs, atjaunotājs un izveidotājs, latviešu tautas Vadonis, Valsts un Ministru Prezidents, piedzima 1877. g. 4. septembrī Bērzumuižas Pikšās.“

Grāmatas vārds „Degsme“ izvēlēts no paša Prezidenta runām. Jau 1922. gadā viņš rakstījis: „Še ir ieguvumu un panākumu atslēga: dzelzs griba, degsme un pašpaļāvība.“ Un 1937. gadā viņš saka: „Tikai vienu nedrīkst zaudēt — savu sirds dedzību, savu sirds degsmi, šo dvēseles skati, šo viziju par nākotnes mirdzumu un varenību; ja tā paliks dzīva, tad tauta varēs uzvarēt visās grūtībās, tauta paliks dzīva un dzīvos mūžīgi.“ Šis vārds ir laimīgi izvēlēts par virsrakstu Prezidenta atziņu krājumam, jo izteic tieši būtisko viņa personībā. Pilnā mērā jāpiekrīt sakārtotāja atzinumam: „Šī iekšējā uguns, šī iekšējā kvēle, kas mudināt mudina cilvēku darboties un augt lieliem un cildeniem darbiem pašiem sev, savai tautai

un savai valstij, šī iekšējā uguns dvēselē, kas nebeidz liesmot par savu tautu un valsti, par savu tēvu zemi, viņas godu un viņas nākotni, — tā ir tā degsme, kuru min Prezidents savās runās un rakstos. Tas ir viņa radīts vārds, viņa atziņu vislabāk izteicošais vārds“ (42.).

Prezidenta atziņas, norādījumus, aicinājumus un vēlējumus sakārtojās sadalījis pa septiņām nodaļām. To daudzpusību un dažādību īsumā nav iespējams nemaz aprakstīt. Katrs šie atradis kādu atbildi uz dažādām problemām dzīves jēgas un mērķu, tautas un valsts dzīves laukā. Prezidenta atziņas slēpj filozofiskās un etiskās, reliģijas filozofiskās un patriotiskās, socioloģiskās un psiholoģiskās domāšanas dziļumus un plašumus.

Šī grāmata nedrīkstētu trūkt nevienā grāmatu plauktā, sevišķi mācītāja un skolotāja bibliotēkā.

Alb. Freijs.

J. Auškāps — **Zinātnei un Tēvijai.** Runas un sabiedriskie raksti 1933.—1937. 1938., izdevniecība „Pagalms“. 282. lapp.

„Ja mēs dzirdam mūsu lepnā dziesmā, ka Latvija ir pērle, kas no dzelmēm iznirusi, tad dārgakmeņiem un pērlēm jābūt arī latviešu grāmatām,“ saka profesors J. Auškāps kādā vietā šajā runu un apceru krājumā. Kā daudzplākšņains dārgakmens sevī uzņemto gaismu met atpakaļ cēlā mirdzumā, tā arī šī grāmata lietas un parādības paceļ augstā skatījumā un vērtējumā. Būdams dabas zinātnieks, autors tai pašā laikā ir tik plaši orientēts gara zinātnēs, ka spēj suvereni rīkoties abu šo zinātņu nozarojumu atziņām. Vēl vairāk, viņš izlīdzina gadu simteņiem veco antagonismu šo zinātņu starpā, un apliecina, ka kulturas iedalījumam gara un materiālajā kulturā piešķirama vienīgi klasifikācijas nozīme. Šādā izpratnē visu caurstrāvo gars, un materijs vairs ir tikai gara tvertne civilizācijas procesā. No tā tālāk kā dabīga konsekvence izriet autoram raksturīgā dzīves apliecināšana un atzišana, kurai tik bezgala tālu stāv katra apšaubīšana, noliegšana, noraidīšana, kaut kura veida negativisms vispār. Varētu teikt, ka autora pasaules uzskatā raksturīgākais ir sinteze un pozitīvisms.

Modernā zinātne noārda pēdējos, savā laikā nepārkāpjamos žogus, kas norobežoja dabas un gara pasaules pētīšanu. Fizikis, ķīmiķis vai astronoms šodien savu pētījumu rezultātiem vairs nepavelk švītru, lai līdz zināmā robežai nonācis, strupi noraidītu tālāko pētīšanu sadarbībā ar gara zinātnieku. Cilvēka pētītājam garam vairs nav asi novilkta horizonta — debesis, kas izplešas pār cilvēku, saplūst ar zemi, uz kuras viņš stāv. Un tā arī J. Auškāpa izpratnē zinātnes pētījumi savā galīgā konsekvencē ir Dieva meklēšana (249. lapp.). Zinātne tiecas atklāt un saprast mūžīgos likumus, kas nav cilvēku doti, bet pašā Dieva rakstīti pasaules nemītīgi mainīgās kārtības norisei (turpat). „Šodien,“ saka prof. J. Auškāps, „fizikis un biologs vairs nav reliģijas apkarotāji, bet var tikpat neliekuļoti un dziļas aizgrābtības pilni zēmoties mūžam mirdzošā Golgatas krusta priekšā“ (83.—84.).

Dabas zinātnēm saplūstot ar gara zinātnēm, pasaules centrā nostājas dzīvības vaiņagojums, makrokosma un mikrokosma apvienotājs cil-

vēks. Viņa dzīvē līdz ar transcendentu ienāk etoss, un Dievs viņam uzliek pienākumu: „Sevi veidojot līdz visaugstākai pilnībai izpildīt pasaules jēgu un līdz ar to pasaules Radītāja gribu“ (103.). Šodien cilvēks var teikt: „Ja morales likumi mums šķiet esam mūžīgi, tad tas nozīmē, ka šie likumi tiešām ļoti tuvi vai pilnīgi atbilst dabas un bioloģijas likumiem“ (250.). Augstākais tikums autora uztverē ir darba tikums. Darbam viņš piešķir lielu etisku nozīmi, tajā pašā laikā uzsvērdams, ka darbs cilvēkam ir vienīgais īstās un paliekamās laimes avots. Protams, darbs, ko cilvēks strādā priekā, degsmē. „Nākotnes bauslis skanēs: „tu darbu strādāsi priekā!“ (42.), saka prof. J. Auškāps. „Ilgstošas labklājības, zelta laikmeta, zemes paradīzes mīkla ir šāda: radīt tādus apstākļus, lai kviena dzīves sturs būtu viņa darba prieks“ (70.). „Visgrūtākais darbs veicams tā, ka tam cauri skan kā zvana skaņas visaugstākais, ko cilvēkam lemts sasniegt zemes virsū — radīšanas prieks. To izjūtot cilvēks pieskaras mūžīgajam un dievišķīgajam“ (183.). Darba tikums ir dziļi latvisks tikums. Latvietis — kura zemē nav ne dārgakmeņu, ne metala rūdu, ne akmeņogļu, un kurā var pastāvēt tikai ar neatlaidīgu darbu — ir spējis dievišķīgajam darba tikumam apvīt nevīstošu vainagu savās gara mantās — tautas dziesmās par darbu, kur etiskais un estētiskais, viens otru caurstrāvodami, liek visspožāk atmirdzēt latvieša dvēseles zeltam. Ar šo tikumu latvietis ir pastāvējis līdz šim, un tikai ar to pastāvēs arī nākotnē. „Atdzimušais latvietis tīs darbu puķu smaržā,“ saka J. Auškāps, „darinās tam altari un prasīs, kur pielikt manus spēkus?“ (117.).

Darba socialā jēga ir strādāšana savai tēvzemei. Šīs grāmatas autors ievadvārdos apliecina, ka viņš vienmēr meklējis ceļus un līdzekļus, kā sava darba augļus vispilnīgāk atdot valstij un tautai. Ikviens, kas būs izlasījis šo grāmatu, atzīs, cik pilnu tiesību autors viņas virsrakstā varējis likt mūsu universitātes augsto un cēlo devīzi. Grāmatā sakopotām 35 runām un apcerēm ir ļoti plaša tematika un daudz atšķirību raksturā. Līdzās akadēmiskai runai stāv priekšlasījums zemniekiem un uzruna karavīriem. Tomēr mūsu priekšā ir organiski vesels, vienots darbs, jo to saliedē sintezes un pozitīvā meklēšana un atrašana, bet par visām lietām — ticība Dievam, cilvēkam, labajam un skaistajam, ko pauž ikviena šīs grāmatas lappuse. „Zinātnei un Tēvijai“ ir grāmata, kas noliekama plauktā līdzās mūsu Prezidenta rakstu sējumiem.

R. S k r ā b ā n s.

Fr. B ā r d a — **Kopoti raksti.** I sējums. 378 lp. Valtera un Rapas apgāds.

Fr. Bārdas cienītāji, literatūras draugi un reliģiskie domātāji un meklētāji tagad var no sirds apsveikt Valtera un Rapas apgāda pasākumu — šī dzejnieka kopoto rakstu izdevumu. Ir vispāri lietderīgi un labi, ka viena cilvēka raksti atrodami vienkopus, un sevišķi ja tagad vienkopus būs mums pieejami Fr. Bārdas dzejas, raksti un apceres. Šo kopoto rakstu sakārtojuma rūpīgumam garantiju dod Pētera Ermāņa vārds, kurā redakcijā tie tiek klajā laisti. Ja šis savdabīgais

dzejnieks un ar lielām zināšanām un erudīciju apbalvotais kritiķis stājas pie lietas kārtošanas, tad nav ko šaubīties, ka tā tiks nokārtota pēc labākās sirdsapziņas (sal. piezīmes 376. sek. lp.).

Pirmā sējumā uzņemti Fr. Bārdas filozofiskie un mākslas teoretiskie raksti un recenzijas. No viņa rakstiem mūsu interešu loku saista vispirms raksts: „Domas par reliģiju“. Šī raksta sākumā Fr. Bārda pilnīgi pareizi šķir teoloģiju no reliģijas un dod šādu reliģijas raksturojumu: „Reliģija turpretim tīri subjektīvs stipri sarežģīts un dziļi īpatnējs emocionāla rakstura iekšējs pārdzīvojums“ (136.). Mums jāatzīst, ka nevien Bārdas dzeja apliecina viņa reliģijas būtības un struktūras īstenu izjūtu, bet arī šis „domājums“ dod liecību par tās pareizo izprašanu. Šinī rakstā Fr. Bārda galvenā kārtā noskaidro iemeslus, kādēļ latviešu inteliģencē aug indiferento skaits pret reliģiju, un kritizē ateistisku uzskatu avotus: materialistisko pasaules uzskatu un zinātnisko un filozofisko racionalismu. Viņš dažā vietā izsaka arī nozīmīgas domas. Lai minam tikai tādu domu: „Bet par visām lietām, kā pats galvenais: mums zūd nešaubīga ticība uz prāta absolūto visspēcību, un mūsu acīs tas, kā Bergsons skaisti saka, vairs nav visvarenā saule, bet maza, kaut gan ļoti vērtīga, praktiskās dzīves laterniņa. Un vai mums nepalīktu kauns, ja mēs varētu savu Dievu ar šo laterniņu pamatīgi apgaismot un izpētīt, kā kupcis ēnainā pagrabā apskata savus miltu maisus! Kas tas gan būtu par Dievu!“ (155.).

Citos rakstos Fr. Bārda skaidro romantismu kā mākslas un pasaules uzskata centralproblemu, pieskaras mīlestības un nāves sakarības problemai; tāpat viņš iedziļinas un skaidro mākslas un estētikas, zinātnes un filozofijas sakarību. Vairākos rakstos viņš iztirzā etiskus jautājumus; sevišķi rakstā: „Sievietes tikumiskā personība“. Šur un tur pazīst pa raksturīgai reliģiskai filozofiskai domai vai ievēriības cēlonīgam etiskam vērtējumam. Tā piemēram! Renesansi viņš raksturo kā tādu vēstures posmu, „kur kristīgās baznīcas vienpusīgi izstīdžēto un viņpasaules idejās izbālušo garu apņēmis silts spēcīgs asins vilnis un sapin skaistām liesmaini sarkanām rožu vītņiem kopā zemi un debesi“ (25.). Var manīt, ka viņš ir Kristus draugs un kristīgās baznīcas atzinējs, bet tas netraucē viņu pārmet angļu misionāriem „andelēšanu“ (183.), un pat ironiskā tonī apstāties pie paradīzes stāsta un Ievu apzīmēt par „ziņkārīgu madamiņu“ (88.). Svarīgs atzinums, ka „visintensīvākais, vistiešākais mūsu apziņā ir jūtas“ (27.), tomēr tas pavēdina viņu uz nepilnīgu spriedumu par ateismu un reliģiozitati (40.). Atzīmējama arī šī dzejnieka pārlicība: „Mūsu attīstība iet no dzīvnieku uz Dievu. Garu nekāda vara nenomāks“ (62.). Tā ir raksturīga atziņa, bet ar to, ja grib, var polemizēt. Spēcīgi viņš polemizē pret „vegetatīviem seksualistiem“ (75.). Starp citu viņš izteic domu, ko tagadne dažreiz negrib saprast, ka „bērns nav vis mīlestības mērķis, bet sekas“ (76.).

Arī Fr. Bārdas recenzijās, kas rakstītas spraigā uztverē, un kurās

nereti sastopamies ar drastiskiem izteicieniem, atrodams dažs labs atziņas grauds. Te pazib arī reliģiskas lietas (piem., 190., 230.). Te teikti cildeni vārdi latviešu šievietei (291.). Jāuzsver, ka jau Fr. Bārda ir mēģinājis izcelt latviešu rakstnieku dzejā reliģiskos momentus (Annas Brigaderes — 295., A. Ķeniņa — 302.) un arī etiskos (K. Skalbes rakstos — 315.). Viņš iespaidīgi kritizē A. Ķeniņa reliģiozitati (302.) un pareizi vērtē Skalbes etisko uztveri (316. sek.).

Ir arī dažs labs pārspilējums, piem., A. Bergsonu viņš sauc par ģenialāku cilvēku kopš Platona un Jēzus Kristus (134.).

Pirmo sējumu ievada Zentas Mauriņas apceres: „Dzīve un personība“ un „Literarais mantojums“.

Pirmais sējums atvieglos Fr. Bārdas pētņiekus viņu turpmākos pētījumos, bet tas arī nebūs garlaicīgs katram nopietnas un spraigas domas cienītājam.

Alb. Freijs.

Iss pārskats par jauniznākušām grāmatām.

Baznīcas virsvaldes izdevumā:

1. A. Veinbergs — **Jēzus zem ziedošās ābeles.** „Rakstu avota“ 6. num.; 32 lp. Grāmatiņā pieci īsi apcerējumi par Jēzu cilvēku dzīves ceļos un uzskatu mijkrēšļos; tanīs izskan Rīgas Jaunās Ģertrūdes baznīcas altara gleznas (kam autors dod nosaukumu: „Jēzus zem ziedošās ābeles“) noskaņa. Te atrodam silti uzrakstītas lapas puses (sevišķi 6. sek. un 25. sek.), vietām arī zīmīgas domas (piem., 11. lp. par pazudušo Jēzu viņš saka: „Vecāki viņu pazaudēja, lai cilvēce viņu iegūtu“). Autora izkopto, noteiktā liniņā ieturēto, pārlicību un cerību izteic šie viņa vārdi: „Evangēliskā baznīca ir un nākotnē būs arvien vairāk latvju tautas kristīgā evangēliskā baznīca, kura pretī uzbrukumiem, sevī arvien šķīstīdama un sevī augdama stādīs miera pilno Dieva dēlu, kas no debesīm nokāpis, pa ziedošo latvju zemi staigādams to svētīs...“ (24.).

2. P. Gulbis — **Cauri restotiem logiem.** II „Rakstu avota“ 7. num.; 24 lp. Dvēseļu kopēji (arī psiholoģijai simpatizējošie) izlasis to ar interesi, jo šie autors ļauj „dažiem noziedznieku tipiēm slīdēt garām mūsu gara acīm“ (3.). Iespaidīga ir kāda uz nāvi notiesātā vēstule (20. sek.).

3. K. Beldavs — **Dziedat tam Kungam jaunu dziesmu.** I, Vēsturiski skati mūsu dziesmu grāmatā. „Rakstu avota“ 8./9. num.; 80 lp. Šinī grāmatiņā viņš izseko garīgās dziesmas attīstībai kopš tās parādīšanās Jaunajā derībā līdz trīsdesmit gadu karam. Tā galvenā kārtā, kā autors uzsver priekšvārdā, domāta ticības mācības skolotājiem. Grāmatiņa nav tīri vēsturiska; tanī vēsturiski dati sajaukti ar celsmes elementiem (piem., 25., 46., 80. u. c.), polemiskiem teikumiem (piem., 3., 52. u. c.), personīgām atmiņām (piem., 49.). Ja to mērojam ar stingri

zinātnisku mērauklu, tad rodas daži iebildumi un kritiskas piezīmes, bet par tiem še nerunāsim. Tas arī nav un negrib būt zinātnisks pētījums, kā vienīgi pacilāt „mūsu tautas sirdis uz Dievu, vairodams slavu Dievam un īstu dievbijību tautiešos“ (4).

4. A. Veids — **Kalngales mācītājs**. Stāstu serijas 4. num.; 72 lp. Baznīcas Virsvalde stāstu sacensībā šo stāstu godalgojusi. Br. J.

A. Gulbja izdevumā:

1. **Tautas vēsturei**. Veltījums profesoram Arvedam Švābem. Rediģējuši B. Ābers, T. Zeids, T. Zemzaris. 398 lp. Šinī veltījuma grāmatā prof. A. Tentelis raksta par A. Švābi kā vēsturnieku, Jānis Grīns par viņa daiļliterāriem darbiem, J. A. Jansons par viņa darbu latviešu folkloras laukā un tad 24 autori par dažādiem vēsturiskiem tematiem. Reliģijas vēsturnieku var interesēt Ed. Šturma raksts „Kroniku un senrakstu ziņas par baltu tautu bēru parašām 13. un 14. g. s.“ Rakstu autori seko A. Švābes atziņai: „Latvju vēstures zinātnes uzdevums — atdot latvju tautai viņas zaudēto pagātņi“ (grāmatas motto). Ievērojams izdevums.

2. Prof. P. Dāle — **Vai Ilga K. spēj lasīt domas?** 118 lp. Šinī grāmatā publicēti eksperimentu materiāli un iegūtie slēdzieni par latviešu „brīnumbērnu“ Ilgu K., kas savā laikā ļoti ieinteresēja zinātniekus un plašākas sabiedrības aprindas. Komisijas galā slēdziens ir tāds: „Nav pamata pieņemt, ka Ilgas K. šķietamām „domu lasīšanas spējām“ piemīt kaut kas paranormāls vai pārdabisks. Pēc komisijas atzinuma šīs spējas dibinās uz meitenes īpatnēji ievirzītas dzirdes un arī redzes funkcijas un raidītāju sniegtās palīdzības, pie kam zināma loma pienākas arī Ilgas un raidītāju kontaktam, kas, mātei raidot, izrādās par visciešāko“ (69.). Ilgai K. nav parapsiholoģisku spēju. Viņa „lasa domas“ uz dzirdēšanas pamata.

3. Senators K. Ducmanis — **Kara un miera jautājumi pēc veclaiku un jaunlaiku starptautiskām tiesībām**. 78. lp. Interesanti sešās nodaļās autors iztirzā jautājumus par starptautiskās sabiedrības pamatstruktūru, taisnu un netaisnu karu, nelikumīgu karu, cīņu starp vecām un jaunām starptautiskām tiesībām un miera garantijām. Autors izteic savas domas, paturot acīs Tautu Savienības krīzi. Tagadējos laikos, kur ārpus mūsu zemes robežām daudzi grib karot, šī grāmatiņa ir aktuāla. Tā liecina par strauju grimšanu lejup starptautiskā etikā un solidaritātē. Autors to vērtē: „tas ir vēsturē neredzēts gadijums...“ (48.).

4. Ansis Gulbis — **Kopoti raksti**. Trešais sējums. 372 lp. Trešā sējumā uzņemts romāns „Fantasti“, kas sarakstīts 1923. g. un skar „Latvijas neseno pagātņi“. Tas ir romāns par tiem, kas fantastiski ticējuši Latvijai, latviešu tautas brīvībai un valstij. Te ir daudzas lapas puses (piem., 265 sek.), kas liecina par lielo pašaieliedzību, uzņēmību un tēvzemes mīlestību, kas izpaudusies Latvijas tapšanas dienās. Šis romāns noderīgs palīgīdzeklis patriotiskā audzināšanā.

5. Viljams Šekspirs — **Darbi**. Rud. Egles redakcijā. I sēj.; 614 lp. Pie šī darba pasākuma jāatzīmē A. Gulbja apgāda (īpašn. A. Māliša) lielā uzņēmība un cēlais nolūks sagādāt latviešu tautai Viljama Šekspira kopotos rakstus. V. Šekspiram klasiķa vietu neviens nevar atņemt. Viņš izaug cauri gadu simteņiem un viņa balss neapklus. Patiess ir priekšvārdā izteiktais uzskats, ka „vairāk kā jeb kurš cits pagātnes dramatiķis viņš saviem vispārcilvēcīgiem tēliem devis izteiksmi, kas neatkarīgi no skatuviskā atveida paliek par neizsmelamu ierosmes avotu lasītājam, domātājam, pētniekam“. Viņa dzejā parādīts konkrētais cilvēks ar visām sajūtām, dziņām un kaislībām un tādā veidā tā ir bagāts avots psiholoģiskiem cilvēka pētījumiem un saprašānai. Pirmā sējumā ietilpst vispirms R. Egles sarakstīta biogrāfija un V. Metjūsa — apcere: „Šekspira darbi“, kurā viņš noskaidro darbu kronoloģiju. Tad uzņemtas šādas dramatas: Ričards III, Divi Veronieši, Veltas pūles milā, Maldu komedija, Spītnieces pārmācība. Sējumu noslēdz komentāri. Šis monumentalais darbs (paredzami seši sējumi) pelna ievēribu un tas droši ieņems savu vietu mūsu mājas bibliotēkā.

6. Henriks Ibsēns — **Brands**. Tulkojis J. Akuraters. 138 lp. Šis klasiskais darbs tagad parādas trešā iespaidumā. Alb. F.

Valtera un Rapas izdevumā:

1. Prof. K. Kundziņš — **Ap lielo dzīves mīklu**. Apcerējumi. Otrs, papildināts iespaidums. 1938., 210 lp. Atzīmējama lielā atsaucība šai grāmatā, kuras pirmais iespaidums izgājis tautā viena gada laikā. Jaunais iespaidums papildināts ar rakstu „Vērtību krustceļos“, kurā autors noraida vērtību pārvērtību un aizstāv vērtību absolutismu. Viņš atzīst, ka „vērtības, kā vispārnozīmīgas cilvēku dzīves virzītājas normas un idejas, noenkurotas pārļaicīgā, pāri laiku maiņām esošā sfairā, transcendentā vērtību pasaulē“ (204.). Otram iespaidumam novēlam tikpat strauju gaitu (Prof. J. Rezevska recenzija par pirmo iespaidumu iespiesta „Ceļā“, 1937. g. 1. numurā).

2. M. Eiche — **Mūžības stari**. 74 lp. Šī grāmatiņa satur obligatoriskās garīgās dziesmas un katķisma vielu pirmskolām un pamatskolām.

3. Fr. Balodis — **Ludolfs Liberts**. 55 lp. + 18 lapas ar ilustrācijām. Par L. Libertu viņa apcerētājs saka: „...krietns un izcils teatra dekorators, izcils portretists, apbrīnojams ziedu tēlotājs un smalkjūtīgs ainavu tēlotājs“ (44.). „Viņš nekad nespēj dot tukšu formu, bet gan vienmēr viņam liekas, ka aiz formas čaulas slēpjas dvēsele, slēpjas visa esamā būtība — ideja, domas, jūtas“ (45.). Autors atzīst tik lielas L. Liberta mākslinieku spējas, kas viņu nostāda visas Eiropas gleznotāju un teatru dekoratoru vidū redzamā vietā (16.). Grezns izdevums, kas sagādā lielu prieku visiem mākslas draugiem.

4. **B. Vipers — Jāzeps Grosvalds.** 56 lp. + 19 lapas ar ilustrācijām. Autors Jāzepu Grosvaldu sauc par „jauno latviešu mākslinieku idejisko vadoni” (7.). Viņa mākslā savdabīgi savijas intimi liriskais ar episki monumentālo, aktuālais ar vispārcilvēcisko (8.). Tāpat kā pārējie „Latviešu mākslas” serijas izdevumi, arī šis izdevums ir grezns un patīkams.

5. **Jānis Ozols — Napoleons Bonaparte.** 626 lp. Šai grāmatai autors licis par motto franču filozofa Sijēsa par Napoleonu teiktu atziņu: „Kungi, jums ir īsts vadonis. Šis vīrs zina visu, grib visu un var visu”. Šis motto rāda, kādā virzienā autors ir pētījis Napoleona dzīvi un darbus. Tādu viņš arī to parāda. Bet vai tas ir viss? Vienīgā vieta plašajā grāmatā, kas liecina par Napoleona reliģiozitāti, ir šī: „Kad pēc to laiku parašas daži lieli zinātnieki ņemas apgalvot, ka Dieva nemaz neesot, Napoleons, naktī uz kuģa klāja ar šiem kungiem (t. i. zinātniekiem) sarunādamies, pacēla roku un, uz zvaigžņu mirdzumā brīnišķīgi skaisto debesu velvi norādīdams, jautāja: „Bet kas tad, kungi, šis mirdzošās pasaules ir radijs?” (238.). Grāmata lasāma ar interesi.

6. **N. Šachovskaja — Kapteiņa Skota pēdējais ceļojums;** tulk. K. Jirgens; 200 lp. Grāmata sarakstīta izmantojot dienvidpola pētnieka R. Skota dienas-grāmatu un pārējo ekspedīcijas dalībnieku atzīmes. Tā iespazīstina lasītāju gan ar Antarktīdas skaistumu (piem. 47, 48.), gan ar briesmām, kas draud pētniekam plašajos ledus laukos (piem. 74., 150. sek.). Atzīmējama ir ekspedīcijas dalībnieku lielā izturība un uzpurēšanās citu labā līdz pat nāvei (166., 168.). E. F.

Zemnieka domas — izdevumā:

1. **Vilis Veldre — Dzīve pie jūras.** Pirmā grāmata: No Nidas ciema līdz Kolkai. 196 lp. Šī grāmata satur vērojumus Latvijas jūrmalas zvejniekiem. Tā ir grāmata par tiem, kam jūra ir maizes klēts, kas par sevi domā: „Lai tam zvejniekam iet kā iedams, viņš ir neatkarīgs un brīvs vīrs” (119.). Ieskaņā autors zīmīgi saka: „Katrā vietā, kur satiekas jūra un zeme, tur nekad nav miera, tur nekad nav dusas. Jūra cīnās ar zemi un zeme cīnās ar jūru. Tur notiek nemītīga dabas varu cīņa, un cilvēkam vajaga daudz drosmes un izmaņas, lai bezbailīgi mestos lielo dabas varu virpulī un karotu par savu likteni, par savu dzīves tiesu, ko Dievs tam nolēmis.” Šī grāmata ļoti uzskatāmi rāda mūsu zvejnieku dzīvi un darbu, viņu ārējās dzīves īpatnības un savdabības. Autors pie viņiem staigājis: „ar nopietnu godbijību pret visu, kas labs, un ar skumīgu nožēlu par visu, kas nelāgs, kaut gan mēs allaž centāties turēt gaišu smaidu...” (195.). Vērtējumā jā-saka, ka autors gan min daudzas un dažādas zvejnieku īpatnības, bet, šķiet, ir pagājis garām viņu reliģiskai dzīvei. Viņš gan ir iegriezies pie miroņiem kapsētā, bet nevienu reizi nav iegriezies zvejnieku baznīcīņā un tur vērojis ļaudis. Viņš gan min, ka jūrmalnieki ir ļoti dievticīgi

cilvēki (39.), bet neparāda šīs dievticības dziļumu. Tā autors neparāda zvejnieku dvēseles lielāko un svarīgāko pusi. Tas ir viens liels trūkums, ko grāmata nes sevī (vispāri gan autors zvejnieka dvēseles dzīves īpatnībām nemil pieskarties, viņš vairāk nododas motorlaivu skaitīšanai). Nav atzīstams autora viedoklis 70. lapas pusē, kas pieļauj domu, ka trešais bauslis nebūtu jāievēro. Ļoti naivs attiecīgā sarakstā ir autora jautājums: „Vai patiesi cilvēks var nogrēkoties, kad viņš ko labu mācās?“ 138. lapas pusē viņš saka: „kapu zīmes kā pirms kristianisma.“ Interesanti būtu zināt: kādas tad ir šīs zīmes? Liekas, ka šīs teikums ir tikai autora pārspīlēta fraze, kas lasītājam neko tomēr nedod. — Grāmatā ir daudz atzīstamu lietu, ka darba slavināšana, stipru un godīgu vīru teikšana, kopdarbības ieteikšana un tamlīdzīgas lietas. Glīts izdevums, kas dara godu izdevniecībai.

2. E. Brastiņš — **Samulsuma pārspēšana.** Pareizības filozofijas pamatdomas. Recenzija nāk. numurā. A I b. F.

Divas grāmatas reliģijas filozofijā.

Joh. Hessen — **Die Werte des Heiligen.** Regensburg. 1938.
E. Eller — **Das Gebet.** Paderborn. 1937.

Vācijas protestantiskās teoloģijas rakstniecībā tīrās zinātnes virzienā vērojams pagurums. Tas ir saprotams, jo diskusijas centrā izvirzītas tās problēmas, kas izriet no nacionalās apziņas pastiprināšanās un kristietības pretstata. Tādēļ tie teoloģiskie kompleksi, kuriem vairāk ir vispārīga nozīme, atvirzas otrā plāksnē. To nevar teikt par katoļu teoloģiju. Še ieprojam teoloģiskā pētniecība ir palikusi mazāk laikmeta un situācijas ietekmēta, tādēļ arī tanī parādās arvien jauni darbi, kuru problēmu uzstādījums un iztirzājums var interesēt katru domātāju cilvēku.

J. Hesens tagadnes katoļu reliģijas filozofu saimē ir viens no izcilākajiem pārstāvjiem, kura vārds minams blakus E. Przyvara's un T. Hekera vārdiem. Ja šie pēdējie pazīstami kā pārliecināti tomisma, pareizāk, jaantomisma pārstāvji, tad Hesens vairāk savos domājumos nosliecas uz Augustina pusi. Blakus Augustīnam Hesens savas atziņas smēļ arī no jaunāko laiku vērtības filozofijas. Viņš ne tikai starp katoļu, bet arī protestantu domātājiem ir pats ievērojamākais reliģijas filozofs, kas mēģina svētā jēdzienu saistīt ar vērtību pārdzīvojumu. Kas pazīst viņa iepriekšējo darbu — Wertphilosophie, tam nevar būt šaubu par Hesena īpatnējo spēju problēmu asajā uztverē un ļoti skaidrajā un precīzajā atziņu formulējumā. Jaunā grāmata — Die Werte des Heiligen, ir ne tikai nopietns zinātnisks, bet arī programatisks dabas darbs. Hesens zina, ka reliģiskās problēmas līdz šim reliģijas filozofijā ir apskatītas vairāk no „intellektuālā un pasaules uzskata puses“, bet, ka tagad vairāk jāskatās no „dzīves puses“ (5.). Tagadnes dzīvi apliecinātājas tendences „var padziļināt tikai tad, ja pierāda, ka

relīģija, kuru tik bieži nozaimo kā dzīvei naidīgu, ir istā dzīve, dzīve pilnībā, augstākā un bagātākā vērtību dzīve" (5.). Hesens zina, ka liekot grāmatas virsrakstā vārdus — reliģijas filozofija, tā jau ir nolemta nelasīšanai. Tas esot izskaidrojams ar to īpatnējo veidu kā līdzšinējie reliģijas filozofi piegājuši savam priekšmetam. Viņu priekšmeta apcere „paliek par daudz formalajā, abstraktajā, metafiziskajā" (11.). Reliģijas filozofijai ne tikai jānoskaidro reliģijas būtība un patiesība, bet jādod „ieskats reliģijas brīnumu dārzā" (13.). Šinī ziņā tā tad Hesens grib iet jaunu ceļu, prasīdams no zinātniska darba arī praktisku reliģisku nozīmi. Viņš sevi ierindo tanī filozofijas virzienā, kas etikā izteikts pie Šēlera un Hartmaņa, bet ko pirmo reizi reliģijas filozofijā gribot rādīt viņš. Esot jāuzrāda „kāda vērtību pilnība ir apslēpta svētajā" (14.). Viņš skaidri pasaka, kā šis darbs iezīmējot „jaunu virzienu reliģijas filozofijas laukā, kas dabīgi atdursies uz visām tām pretešķībām, ar ko jaunajam jācinās" (16.).

No darba sīka satura apskata ir jāatsakās, jo tas prasītu savas īpatnējās uzbūves dēļ plašāku raksturojumu. Varam norādīt tikai dažas vadītājas līnijas. Darbs iedalīts trijās daļās. Pirmajā daļā viņš apskata garīgās vērtības vispār un pārliecinoši polimizē pret vērtību relativismu un skepticismu, uzrādīdams to iekšējās pretrunas. Viņu teze, ka nav objektīvu vērtību vai viņu argumenti, ka dažādi subjekti par vienu un to pašu vērtību izteic dažādus spriedumus, ir pretrunīgi (27.). Tālāk viņš uzrāda trīs „svēto" noteicējus momentus — transcendenci, īstenību un vērtību raksturu. Hesens nemaz nerunā par svētā personālo momentu. To viņš atvasina netieši. Personība neizteicot neko citu ka vērtību īstenību. Tādēļ augšējos trijos momentos jau implicite ir ietverts arī personības moments. Viņš tālāk stingri norobežo svēto no patiesā, labā un skaistā, bet arī labi rāda to organisko sakaru.

Otrā, plašākajā darba daļā, Hesens apskata svētā vērtības, tās sakārtōdams trijās grupās, kas tvertas ļoti īpatnēji: pasaulei pievērstās vērtības, cilvēkam pievērstās vērtības un iekšķīgi dvēselīgās vērtības. Šinī trejdaļijumā ietilpst visi pazīstamie teoloģiskie jēdzieni: radīšana, uzturēšana, atklāsmē, pestīšana, brīnumi u. t. t. Starp daudzām šē ļoti zīmīgi izteiktām atziņām der apstāties pie mīlestības jēdziena. Viņš to apskata ka iekšķīgi dvēselīgo vērtību un to kā aktu nostāda blakus pielūgšanai un ticībai. Te viņš mīlestību (amor) skaidro kā pretstatu Platona erosam. Mīlestības zemākā pakāpe ir Dieva ilgas, kas pieaug līdz apziņai, ka Dievs ir tapis par cilvēku īpašumu. „Cilvēka dvēseles dziļās ilgas ir pierādījums, ka cilvēks ir Dieva attieksmē, uz Dievu ievirzīta būtne" (173.). Trešā augstākā mīlestības pakāpe ir pretmīlestība Dieva mīlestībai. Šī pakāpe ir sasniegta kristietībā, kas šīm attiecībām devusi jaunu vārdu — agape (179.). Otrreiz Hesens mīlestību (caritas) apskata kā pārdzīvojumu un to nostāda blakus ne vairs pielūgšanai un ticībai, bet priekam un mieram. „No Dieva milēts, Dievu

un brāļus mīlēt — tas ir, visīsāki izteikts, kristīgās mīlestības idejas saturs“ (227.). Tā ir specifiski kristīga vērtība (228.).

* Trešo darba daļu varētu īsti apzīmēt par reliģiski filozofisko. Še viņš noskaidro, kā cilvēks tiek pie svētā vērtības. Ir trīs ceļi: pārdzīvojums, jūtu lauks un skatīšana. Te vēlreiz izpaužas Hesena sintetiskais viedoklis. Darba beigās viņš īsi apskata līdzšinējās nepareizās teorijas reliģijas filozofiskajā pamatojumā (Comte, Feuerbach), un dod pozitīvu reliģijas filozofisko pamatojumu no psiholoģiski-antropoloģiskā, gnozeoloģiskā un ontoloģiskā viedokļa.

Darbs ir precīzs un domu bagāts. Ja gribētu kritizēt, tad varētu vietām atzīmēt nepieņemamo īpatnējo katolisko viedokli sakarā ar plūgšanu (146.), nožēlu (185.) u. c. Taču jāatzīst, ka katoliskais viedoklis nekādā gadījumā nav pārāk pasvītots un tas netraucē. Hesens labprāt atzīmē un balstās arī uz protestantiskiem autoriem. Hesena darbs sevišķs ieguvums būs studētājai jaunatnei, kas līdz šim strādādama ar Šolca un Jelkes smago zinātnisko aparātu, Hesena darbu atradīs kā patiesu atvieglojumu. Grāmata sirsnīgi ieteicama katram, kas domā par savu un citu reliģisko uzskatu kopšanu.

Ellera vārdam neiet līdzī tā skaņa, kas Hesenam. Taču viņa grāmata par plūgšanu ir savdabīga. Kaut gan satura ziņā tā vairāk ietilpst reliģijas psiholoģijā, taču īpatnējā Ellera metode, apskatīt dažādi tagadnes filozofisko sistemu sakaru ar plūgšanu, to pietuvina reliģijas filozofijai. Tiesību runāt par plūgšanu dod tas, ka „neapšaubāmi virs zemes ir cilvēki, kas lūdz“ (7.). Plūgšanas pamats ir „cilvēku reliģiskās attiecības ar savu Dievu“ (8.). Praktiski visnoderīgāka būs tā darba daļa, kas uzrāda jaunākos filozofiskos uzskatus par plūgšanu (Huserls, Šēlers, Rikerts, Heidegers, Jaspers, Šveicers u. c.). Cik man zināms, tad šis ir vienīgais darbs tādā virzienā. Tik pat svarīga tīri informatīvā, ne tik daudz problematiskā ziņā, ir tā daļa, kurā Ellers apskata plūgšanas sakaru ar dažādām reliģiskām sistemām (politeisti, budisti, muhamedāņi, panteisti, teozofi u. c.). Tālāk viņš apskata plūgšanas sakaru ar dažādām cilvēka psihiskām spējām (priekšstatīšanu, saprātu, jūtām, gribu u. t. t.) un viņu dzimumu, rasi, amatu.

Grāmatas informatīvā viela ir plaša un blakus Underhill'aš un Heilera darbiem tai būs sava nozīme. Taču tai trūkst tā zinātniskās apdares, kas ir Hesena grāmatai. Vietām ir apšaubāmi spriedumi, tā starp citu, ka vērtību filozofija mācot, ka jūtas rada vērtības (114.), principlais dalījums starp plūgšanu (subst.) un plūgšanu (verb.) (12.) u. c. Vietām nepanesams ir katoliskā viedokļa pasvītrojums, ka īsta plūgšana ir tikai katoļu baznīcā (199.), sakramentalisms (92.) u. c.

Kam zinātniskajā vai praktiskajā darbā nāksies kavēties pie plūgšanas problēmas, tas labprāt šo grāmatu paņems rokā un tanī atradīs daudz pārdomu ierosinātāju elementu.

H. Biezais.

Walther Köhler — **Dogmengeschichte als Geschichte des christlichen Selbstbewusstseins**. Zürich, Niehans Verlag. 1938. VIII. 373 lpp.

Emiritetais Cīriches baznīcas vēsturnieks Kēlers sarakstījis dogmatu vēsturi, kas nepretendē būt par mācības grāmatu, bet grib populārā veidā ievadīt studentu un izglītoto lasītāju kristīgo dogmatu pasaulē. Tādēļ tur nav jaunu vēsturisku pētījumu, bet īpatna ir vieļas apdare — vēstures fakti nobīdīti otrā plānā, dodot galveno vietu ideju vēstures un vēstures filozofijas skatei. Tā tad uztvere ir sistematiska, atgādina dogmatu vēsturei sākotnē raksturīgo lokalmetodi, tikai vairāk izcelts savstarpējais sakars un dinamiskais attīstības gājienā.

Dogmata jēdzienā autoram ir plašāks skats. Dogmatu vēsturei viņš dod šādu definīciju: Geschichte des christlichen Bewusstseins, das zur Erkenntnis seiner selbst kommt. Tādēļ dogmatu vēsture neizbeidzas ar Vatikana koncilu, Konkordijas grāmatu un Dōrdrehtas sinodi, bet tās beigas būs tikai ar pēdējā kristīgā domātāja nāvi. Diemžēl, apstākļi autoram nav ļāvuši savu darbu veikt šādā garā, jo pēc samērā plaši izstrādātā seno dogmatu apskata, kas grupēts sistematiski (teoloģija, antropoloģija, kristoloģija, soterioloģija u. t. t.), autors ar scholastiku un tās lielām sistemām tiek jau ātrāk galā, bet reformācijas laikmeta dogmatiskie formulējumi (pie tam aprobežoties tikai ar Lutera personu), apskatīti četrpadsmit lappusēs kā epilogs, izskaņa iepriekšējam.

Viscaur Kēlers izceļ kolektīvo, laikmeta ideju; viņam dogmatu vēsture nav lielo kristīgo personību, bet domātājas kristīgās apziņas vēsture. Tādēļ biogrāfiskām piezīmēm nav vietas un tikai izņēmuma kārtā atsevišķas personas īpaši izceltas vai apskatītas kā laikmeta ceļrādītāji.

Kēlera grāmata sarakstīta vienkārši un pārskātami. Tādēļ tā būs patīkama katram, kas grib atkārtot vai noskaidrot dogmatu attīstības gaitu galvenās līnijas, bez lielā faktū materiala. E. Kīplok.

The Hibbert Journal. A quarterly Review of Religion, Theology and Philosophy. Edited by L. P. Jacks & G. D. Hicks. London.

Šis žurnāls uzskatāms par vienu no redzamākajiem populāri zinātniskajiem angļu periodiskajiem izdevumiem. Tas — acīm redzot sekojams sava dibinātāja, ievērojamā angļu darbinieka un mecenāta sera H. F. Hibberta nospraustajiem principiem, izveidojies par centru, ap kuru pulcējas liels skaits zinātnieku un kultūras darbinieku, kam kaut kas svarīgs sakāms tagadnes gara un sabiedriskās dzīves jautājumos. Žurnāls iznāk jau 36 gadus, 4 reiz gadā, 10—12 iespiedlōkšņu biežās burtnīcās.

Par plašajiem apvāršņiem, ko šis izdevums cenšas aptvert, kā arī par notpietnību, ar kādu tas pieiet dzīves problematikai, liecina līdzstrādnieku izvēle un rakstu saturs. Rakstu autoru starpā, bez pazīstamiem angļu teoloģijas un filozofijas pārstāvjiem, sastopam tādus

vārdus, kā Rud. Oto, H. Bergsonu, Alb. Šveiceru, no katoļu baznīcas aizgājušo kritisko franču teologu Luazī (Loisy), rakstnieku K. M. Rilki, zviedru teologu Aulēnu un c. Par satura daudzvērtību dabūjam zinamu priekšrakstu, kad pašķirstam pēdējo gada gājumu beigas sējumus. Tur atrodam tematus, kā piem.: Humanisma krīze, Kas ir jaunrealisms, Indijas reliģijas filozofija, Barta krīzes teoloģija, R. Oto priekšlasījumi par kulta reformu, Oksfordas grupu kustība, Kristietība un helenisms, Jezus evaņģelija oriģinalitate, Wordsworth'a reliģija, Teisms un pan-teisms, Ko filozofi saka par ciešanas problemu, Jauni ceļi fizikā un daudz citus. Svarīga vieta, laikam, sakarā ar dibinātāja vēlēšanos, aizvien ierādīta arī audzināšanas jautājumiem. Pēdējos gadu gājumos starp citu tiek aprakstīta skolu sistēma, pedagoģiskās reformu kustības, angļu audzināšanas sistēmas galvenās priekšrocības, līdzsvara un harmonijas nozīme audzināšanā, vai angļu school-boy's ir reliģiozs un d. c. pedagoģiski jautājumi. Katras burtnīcas beigās atrodam ievērojamāko grāmatu recenzijas. Bez tam divreiz gadā žurnals sniedz sumariskus pārskatus par jaunāko teoloģisko un filozofisko literatūru.

Žurnālā, kā to bieži redzam angļu gara dzīves novados (sal. arī māc. Indriksona rakstu par angļu teoloģiju „Ceļa“ š. g. 3. burtnīcā) savienoti divi šķietami pretstati: nelokama turēšanās pie pārbaudītiem vēsturiskiem pamatiem un pārsteidzoši brīva diskusija par visdažādākajiem laikmeta uzskatiem. Lai pieminam tikai, ka vārds tiek dots starp citu nevien pazīstamajam naturalistiski orientētajam angļu filozofam Aleksandram († š. g. septembrī Mančesterā), bet pat tik radikālam autoram kā Francim Kušū (Couchoud), kā arī vairākiem baznīcas dogmu kritiķiem — fiziķiem un matemātiķiem. Tomēr žurnāla vadība, kas atrodas viena teologa un viena filozofa rokās, ar pretrakstiem un fundamentālo rakstu gudro izvēli visus raibos iztīrījums un problemātiku prot vienot ap vienu galveno centru — kristīgo pasaules uzskatu.

Kopiespāids tāds, ka mums šeit darišana ar sekmīgu mēģinājumu, pakļaut mainīgo laikmetisko problemātiku, vienai centralai idejai un saglabāt nesatricinātu kristīgās reliģijas primātu visos laikmeta meklējumos. Ar šo savu sintētisko, ekstremus izlīdzinošo, reizē progresīvo un konservatīvo līniju, žurnals ļoti labi atspoguļo angļu inteliģences garīgo seju vispār. Anglim ļoti liels respekts zinātnes priekšā, bet viņš nepazīst kaislu aizraušanos ar kādu modes teoriju. Par piemēru lai noder fakts, ka ar Špenglera uzskatiem par Vakareiropas bojā iešanu, kas Eiropu saviļņoja jau 20. gadu sākumā The Hibbert Journal, cik varēju konstatēt, iepazīstina savus lasītājus pirmo reizi 1928. gadā, bet par Barta krīzes teoloģiju interese pamodusies tikai pašreiz. Vispār ekstremi angļa garam nav pieņemami. Tomēr tas nenozīmē, ka viņš ar tiem negrib iepazīties. Viņš, piemēram, uzmanīgi seko visradikālākai bībeles kritikai, bet gala iznākumā arī no šķietami pilnīgi negatīvas kritikas prot izlobīt savai vajadzībai kādu ļoti pozitīvu atziņu. Šis lielais, nesatricināmais pozitīvisms, kas savā dzīves gudrībā redz, ka galu

galā „visi ceļi ved uz Romu“, t. i. noved pie reliģijas, ir viena nō vērtīgākām Anglijas vadošo garu īpašībām. Visai raksturīgs šai ziņā kāda Oksfordas filozofijas profesora apcerējuma virsraksts: „Nature's call to say „yes“ — pati daba aicina teikt „ja“. Straujie kalna strauti savā brāzmainā gaitā aiznes sārņus un noskalo vecos gruvežus, bet lielais kalnu masivs, ūdeņiem notekot, stāv kā stāvēdams.

Londonā, 1938. g. rudenī.

K. Kundziņš.

Grāmatas par ekumeniskajām sanāksmēm.

Sakarā ar ekumeniskajām sanāksmēm, kas notika pag. gadā Anglijā, ir publicēts lielāks skaits grāmatu, kur tiek iztirzāti specialie jautājumi, kas atradās konferenču dienas kārtībā vai arī sniegts pārskats par sanāksmju darbu un norisi. Pēdējā gadā ekumenisko grāmatu raža ir bijusi bagāta.

Pārskatu par šiem publicējumiem un arī par agrāko ekumenisko literatūru sniedz Augusts Seno (Senaud) savā bibliografiskajā darbā *Christian unity, a bibliography*, World's Committee of Y. M. C. A's, Geneva, 1937. 173. lpp. Autors ir atzīmējis pavisam 1959 dažādus vienreizējus vai periodiskus izdevumus, kas iztirzā baznīcas apvienošanas problēmu. Viņa rokās ir bijuši ap 7000 dažādu rakstu par šo jautājumu, kas iznākuši pēc 1850. g. Bet šinī sarakstā viņš uzņēmis tikai tādus darbus, kam „ir starptautisks raksturs un kas stāv ciešā sakarā ar tagadnes aktualajām problēmām“. — Sarakstā ir trīs daļas. Pirmajā daļā atzīmēti 943 darbi, kas apskata attieksmes un sakarus starp dažādajām baznīcām starptautiskā mērogā. Atsevišķām baznīcām veltītas 5 apakšnodāļas. Publicējumi pievesti kronoloģiskā un alfabētiskā kārtībā, t. i. ja vienā gadā iznākuši vairāki raksti, autoru uzvārdi sakārtoti pēc viņu sākuma burtu secības alfabētā. Sarakstā redzamas grāmatas ļoti dažādās valodās, kas reprezentē visas kaut cik ievērojamās kristīgās grupas. Skaitliskā pārsvarā dabiski ir angļu un vācu publicējumi. — Otrā daļa sniedz tuvu pie 1000 (atsevišķos novilkumus neskaitot 902) grāmatu un brošuru par dažādām starptautiskajām kristīgajām kustībām un to darbu. Liela daļa šo rakstu stāv sakarā ar abām galvenajām ekumeniskajām kustībām. Trešajā daļā ir uzrādīti 113 laikraksti un žurnali dažādās valodās, kuru mērķis ir sekmēt baznīcas vienību. Šāda bibliografija rāda, cik plašos apmēros pēdējās divās paaudzēs ekumeniskie centieni ir nodarbinājuši kristīgo teologu un baznīcas ļaužu domas. Seno darbs būs vērtīgs palīglīdzeklis ikvienam, kas vēlas iedziļināties pēdējā gadsimta ekumeniskajās diskusijās. Viņa vajadzību un vērtību pienācīgi apgaismo prof. A. Kellera īsie, bet spēcīgie priekšvārdi.

Vispasaules baznīcu sanāksme Oksfordā 1937. g. jūlijā nodarbojās ar aktualiem jautājumiem par baznīcu, tautu un valsti. Svarīgākās problēmas tika iztirzātas un apgaisotas vairākos publicējumos, kas vēlāk noderēja par pieturu pārrunām lielās sanāksmes attiecīgajās sek-

cijās. Centrala nozīme publicēto rakstu vidū ir Nilsa Erenstrēma (Ehrenström) grāmatai par kristīgo ticību un moderno valsti angļu izdevumā „Christian Faith and Modern State“, London, 1937. 240 lpp. Autors ir viens no zviedru ekumenisko darbinieku jaunākās paaudzēs pārstāvjiem un jau vairākus gadus darbojas kustības centrā, Ženevā. Savā darbā viņš vispirms jo spilgtā gaismā nostāda pašu problēmu, kas kļūst aktuāla sevišķi tāpēc, ka vairākas valstis tagadnē izvirza gandrīz neierobežotas prasības. Tālāk autors atrod, ka ekumeniskajām kustībām ir pienākums sniegt kristīgu valsts izpratni un soli pa solim ievada lasītāju galveno kristīgo nogrupējumu — Romas katoļu, austrumu ortodoksās baznīcas, Anglijas baznīcas, luteriešu un kalviniešu valsts izpratnē. Noslēgumā viņš pozitīvi uzrāda valsts funkcijas un tās varas robežas. E. atzīst, ka valsts varai mūsu dienās esot totalitāras tendences arī lādās zemēs, kur nepastāv autoritāra iekārta (215. lpp.) un ka kristīgā valsts izpratne ir ārkārtīgi nevienāda. Viņš jautā, vai arī kristīgie ļaudis politiskās lietās netiek vairāk „ietekmēti no Aristoteļa un Machiavelli, Hegela vai Rušo, vai no visiem kopā, nekā no Jēzus Kristus?“ (218. lpp.). Bet aiz nedrošības un nenoteiktības autors tomēr saskata zināmu līniju, kas vieno visus domājošos baznīcas ļaudis, proti to, ka kristīgā ticība nevar būt vienaldzīga pret valsts dzīves politiskajiem jautājumiem. E. grāmata ar J. H. Oldhema (Oldham) priekšvārdiem sniedz pārskatāmā veidā kristīgās baznīcas galveno nozārojumu teorijas par valsti. Ieinteresētam luterietim sevišķi vērtīgas ir 7. un 8. nod. (98.—174. lpp.), kur ir apskatīti vecāku un jaunāku evaņģelisku domātāju uzskati. Jāpiezīmē, ka autoram nav sveši arī apstākļi mūsu zemē, kur viņš pēdējo reizi uzturējās š. g. martā.

Ekumenisko sanāksmju akti tiks un pa daļai jau ir publicēti galvenajās Eiropas valodās. Par Oksfordas konferenci vācu valodā pagaidām ir iznācis saīsināts izdevums, kur sakopoti visu piecu sekciju atzinumi (plašākā) un ziņojumi (šaurākā veidā). Krājuma virsraksts ir Kirche und Welt in ökumenischer Sicht. Bericht der Weltkirchenkonferenz von Oxford. Genf, 1938. 307. lpp. Pirmajā daļā Dr. Oldhems (Oldham) sniedz pārskatu par sanāksmes sagatavošanu, norisi, darbu, nozīmi un nākotnes izredzēm. Viņš konstatē, ka Oksfordā ir valdījusi neparasta gara vienība, īpaši kopīgajos dievkalpojumos. Otrā daļā (51.—259. lpp.) seko ļoti vērtīgi dokumenti par sanāksmes pieciem galvenajiem tematiem: 1) Baznīca un vispārīgā sabiedriskā dzīve. 2) Baznīca un valsts. 3) Baznīca, tauta un valsts attieksmēs pret saimniecisko iekārtu. 4) Baznīca, tauta un valsts audzināšanas darbā. 5) Kristus baznīca un tautu pasaule. Ja ievēro, ka katra sekcija sastādījās no lietpratējiem, baznīcas un teoloģijas redzamiem pārstāvjiem, tad viņu kopīgi iztirzātie, pārbaudītie un sniegtie atzinumi ir pirmās šķiras materiāls, kas iepazīstina ar tagadnes evaņģelisko domu un uzskatiem šinīs jautājumos. Sekciju ziņojumus iezīmē stingra, nesaudzīga paškritika. Baznīca apzinas savas vainas un trūkumus, vienaldzību un reindenību dzīves netaisnību vidū. Sabiedrisko,

kulturalo un saimniecisko cīņu laikā tā daudzkārt ir atradusies neinteresētās novērotājas lomā vai vienpusīgi pievienojusies to viedoklim, kas no viņas prasījuši mazāk pūļu un viņai solījuši vairāk labumu. Kritiskajā stāvoklī, kādā baznīca daudzās vietās ir nonākusi, var būt sadzirdama Dieva balss, kas aicina mosties un nožēlot grēkus. Aicinājums uz nožēlu, atgriešanos un pozitīvu darbu atskan visos ziņojumos. — Paškritika tiek izdarīta veselīga realisma garā. „Baznīcas nedrīkst iedomāties, ka uzbrukumī, kas viņām jāpanes, būtu vērsti pret Dievu“ (168./9. lpp.). Katrā grāmatas lappusē ir saskatama drosme vērot ikdienišķo īstenību un meklēt ceļus uz labāku stāvokli. Katra sekcija ir izstrādājusi arī pozitīvu programmu šāda stāvokļa sasniegšanai, ko ieteic padarīt par nopietnu studiju priekšmetu un, kur tas iespējams, mēģināt pielietot dzīvē.

Latviešu lasītājam šī grāmata būs vērtīgs papildinājums š. g. sākumā iznākušajam prof. V. Maldoņa darbam „Praktiskā kristietība“ un sniegs sistematiskā veidā lielās sanāksmes galvenos atzinumus. Pilnīgs aktu sakopojums vācu valodā 8 sējumos tiks pakāpeniski publicēts tuvākā nākotnē.

E d g. R u m b a.

K R O N I K A

L a t v i j a

Valsts prezidents **Dr. K. Ulmanis** uz paša lūgumu atbrīvojis no amata izglītības ministru prof. Dr. A. T e n t e l i, un par jauno izglītības ministru aicinājis prof. Dr. J ū l i j u A u š k ā p u.

Prof. J. Auškāps dzimis 1884. gada 2. jūnijā Baižkalnā kā skolotāja dēls. Beidzis Rīgas pilsētas realskolu, Auškāps no 1903.—1910. gadam studē Pēterpils tehnoloģiskā institūtā. Pēc inženiera-technologa grada iegūšanas Auškāps paliek pie instituta sagatavoties zinātniskai darbībai. No 1911. gada viņš strādā kā docents Pēterpils sieviešu politechnikā. 1920. gadā Auškāpu ievēl par Urālu kalnu instituta profesoru Jekaterinburgā. Tajā pašā gadā J. Auškāps atgriežas Latvijā, lai uzņemtos docenta pienākumus jaundibinātajā Latvijas universitatē.

1930 gadā pēc disertācijas aizstāvēšanas J. Auškāpu ievēl par profesoru pie ķīmiskās šķiedrvielu un krāsvielu tehnoloģijas katedras. 1932. gadā seko ievēlēšana rektora amatā, kuru Auškāps izpilda līdz 1937. gadam. Līdztekus zinātniskai darbībai prof. J. Auškāps rosīgi darbojies sabiedriskā darba laukā, jo sevišķi pēc universitātes vadības uzņemšanās. Šajā laikā teiktās runas un publicētie sabiedriskie raksti sakopoti nesen iznākušajā apceru krājumā, kura virsraksts — Zinātnei un Tēvijai — visspilgtāk izteic J. Auškāpa domu un darba virzienu.

*

Rīgas apr. prāvests maģ. theol. Vilhelms Rozenieks 13. augustā nosvinēja 70. mūža gadu atceri. Prāv. V. Rozenieks dzimis Ilzenē 1868. gada 13. augustā. Teoloģiju

studējis Tērbatā, un mācītāju kārtā iesvētīts 1898. gadā. Darbojies kā mācītājs Slokas, Dubultu un Ķemeru draudzēs, līdztekus strādājis pedagoga darbu vairākās ģimnazijās. No 1933. gada maģ. theol. V. Rozenieks ir privatdocents Latvijas universitātes teoloģijas fakultatē.

*

Arķibiskaps Dr. T. Grīnbergs, Dobeles iec. prāv. J. Straumaņa padarbībā 17. septembrī izbrauca uz Lietuvu, lai piedalītos lietuviešu evaņģēlisko teologu konferencē Tauragē. Par brauciena iespajdiem arķibiskaps izteicās, ka Lietuvā visur vērojama rosme un uzplaukums. Evaņģēliski ticīgo Lietuvā ir ap 30.000 un Lietuvas latviešu vairums pieder Eltišķu, Biržu un Būtiņu draudzēm. Sanāksmē pārrunātas arī ciešākas sadarbības iespējāmības starp Latvijas un Lietuvas evaņģēliskām baznīcām. Šajā sakarā tuvākā nākotnē sagaidama Lietuvas baznīcas pārstāvju ierašanās Latvijā, kur kopdarbības sarunas turpināsies.

*

Arķibiskaps Dr. T. Grīnbergs septembra sākumā devās vizitācijas braucienā pa Vidzemes jūrmalas draudzēm.

*

Teoloģijas fakultātes prof. Dr. K. Kundziņš augustā izbrauca uz Zonderhauzenu, kur Lutera akademiā nolasiĶa referātu. No turienes prof. K. Kundziņš devās uz Angliju, kur uzturēsies zinātniskās pētišanas nolikos.

*

Sakarā ar saspilēto starptautisko politisko stāvokli Viduseiropā, ar arķibiskapa T. Grīnberga rīkojumu 18. septembrī visās valsts baznī-

cās aizlūdza par pasaules mieru. Līdzīgu rīkojumu bija devuši arī Romas katoļu baznīcas metropolits A. Springovičs un metropolits Augustins.

*

Svētdien, 14. augustā visā valstī atzīmēja brīvības cīnītāju piemiņas dienu. Gan pilsētās, gan uz laukiem baznīcās un pie kritušo pieminekļiem noturēja piemiņas dievkalpojumus. Rīgas Brāļu kapos dievkalpojumu vadīja armijas māc. pal. A. Liepiņš. Brīvības cīnītāju piemiņas dienā iesvētīja arī divus pieminekļus partizāniem; Balvos, kur pieminekļa atklāšanā bija ieradies kara ministrs ģen. J. Balodis, iesvētīšanu izdarīja armijas māc. P. Apkalns, bet Svētē partizānu pieminekli iesvētīja prof. Dr. V. Maldonis. Šeit svinībās bija ieradies satiksmes ministrs B. Einbergs.

*

Rēzeknes ev.-lut. draudze 7. augustā iesvētīja savu jauncelto dievnamu. Svinības ievadīja atvadu dievkalpojums līdzšinējā lūgšanu telpā — Rēzeknes arodskolā. Jauncelto dievnamu iesvētīja arķibiskaps Dr. T. Grīnbergs, teikdams pateicības vārdus arī Valsts prezidentam Dr. Kārlim Ulmanim un kara ministrim ģen. J. Balodim, kas atbalstījuši baznīcas būvi. Svētrunu teica armijas mācītājs P. Apkalns.

Rēzeknes draudzes māc. Kramiņš paziņoja, ka draudzes padome devusi dievnamam nosaukumu — Svētās vienības baznīca.

*

Alūksnes draudze 7. augustā nosvinēja sava dievnama 150 gadu pastāvēšanas atceri. Svinībās piedalījās prāv. K. Avots, draudzes māc.

Kness-Knezinskis un vairāki mācītāji-viesi.

*

Madlienas - Meņģeles draudze svinēja Madlienas baznīcas 500 gadu pastāvēšanas atceri. Dievkalpojumā piedalījās prof. Dr. V. Maldonis, prāv. V. Rozenieks un draudzes māc. Kugrēns.

*

Rubenes draudze 18. septembrī atzīmēja 730 gadu pastāvēšanas svētkus.

*

Rīgas Jēzus draudze 18. septembrī svinēja draudzes 300 gadu pastāvēšanas svētkus un iesvētīja remontēto dievnamu. Iesvētīšanu izdaria prāv. A. Kundziņš, asistējot māc. V. Šēferam, J. Birgelim, E. Bergam u. c.

*

Rīgas Jaunās Gertrūdes baznīcas draudzes 18. septembrī iesvētīja remontēto baznīcu. To izdaria prāv. A. Kundziņš, piedaloties doc. A. Freijam, māc. K. Freudenfeldam un A. Bīlmanim.

*

24. septembrī Talsu leprozorijā iesvētīja jauncelto baznīcu. To izdaria arķibiskaps Dr. T. Grīnbergs. Svētrunu sacīja doc. A. Freijs. Svinībās ieradās arī tautas labklājības ministrs J. Volonts.

Teologu konference Ogrē.

L. U. krist. stud. b-ba š. g. 22. un 23. augustā sarīkoja Ogrē teologu konferenci kopējai domu izmaiņai un personīgas reliģiskās pārliecības stiprināšanai, ar virstematu „Baznīca un teoloģija“. Konferenci atklāja arķibiskaps prof. Dr. theol. T.

Grīnbergs. Sanāksmes vadītājs Grobiņas māc. Kr. Valters runāja par šādas konferences vajadzību. Kā referenti piedalījās Bazeles univ. profesors Dr. theol. A. Kēberle runājot par „Atklāsmi un baznīcu“ un doc. lic. Edg. Rumba referējot par „Baznīcu reliģiskā izpratnē“. Priekšlasījumiem sekoja dzīvas debātes.

Doc. Ed. Rumba savā priekšlasījumā „Baznīca reliģiskā izpratnē“ deva šādas tezes:

1) Baznīca ir Kristus miesa, inkarnācijas turpinājums, dievišķā loģosa apgarots organisms. 2) Baznīca ir noslēpums, tās istā būtība ir dievišķa misterija. 3) Pozitīvi dotā, redzamā baznīca ir istās, garīgi dotās, baznīcas sakraments, neredzamā satūra redzama zīme. 4) Baznīca — luteriskā un apostoliskuma vērtējumā ir svēto personu un iestādījumu draudze (sanctum communio). 5) Baznīca ir Dieva tādu izredzēto pulks, ko Dievs ir aicinājis, izredzējis un sapulcinājis kā savu tautu. Baznīcas būtība ir absolūti pārdabiska; to spēj uztvert vienīgi ticība. Baznīca ir ticības objekts un var kļūt pielūgšanas objekts. Baznīcas svētums nav atkarīgs no cilvēku svētuma. Svētuma nenodrošina personālais labums, bet piederība pie baznīcas. Sanctorum communio aptver cīnītāju baznīcu. Jaunā Derībā netiek norādīts tikai tas, kas ir baznīca, bet arī viņas piederība. Baznīca ir kaut kas daudz vairāk, kā vārdos var izteikt. Baznīcā turpinās Dieva atklāsmi, Dievs liek izmantīt savu spēku un tuvumu un cilvēki apliecina, ka tic vienai svētai, vispāriņgai baznīcai — credo unam sancta catholicam ecelesiam.

V. E.

Ā r z e m e s

Reliģiju statistika.

Pēc jaunākās statistikas visā pasaulē ir gandrīz 700 miljoni kristiešu, no kuriem apm. 350 miljoni katoļu. Katoļu skaits atsevišķos kontinentos ir šāds: Eiropā 215 miljoni, Dienvidamerikā 60,8 milj., Ziemeļamerikā 47 milj., Australijā (ieskaitot Okeāniju) 10,4 milj., Āzijā 8,2 milj., Āfrikā 6,8 milj. Austrumu pareizticīgai baznīcai ir ap 145 milj. locekļu — Eiropā 110—130 milj. (PSRS vien no 85—100 milj.), Āzijā 8,1 milj., Āfrikā 5,8 milj., Savienotās Valstīs 1,2 milj. Protestantu skaits pasaulē vērtējams uz 200 miljoniem, pieskaitot vēl klāt 35 miljonus anglikaņu (20 milj. Anglijā, 10 kolonijās, 5 Savienotās Valstīs). Ar anglikaņiem kopā Eiropā apm. 120 miljoni, Savienotās Valstīs 100 milj., Āzijā 7 milj., Australijā — 6, Āfrikā — 4, Dienvidamerikā — 1,5 miljoni. Baptistu skaits sasniedz tieši 13 miljonus (bērnus ieskaitot 35 milj.), kongregacionalistu ir 2,5 milj. (ar jaunatni 6—7 milj.), luterāņu 84 miljoni, metodistu 15,4 milj. (ar bērniem 35 milj.), presbiteriešu ir 15,2 milj., reformeto 13,8 milj., kvēkeru 0,5 milj. (no tiem 120.000 Sav. Valstīs un 20.000 Lielbritānijā) un veckatoļu pavisam 0,2 milj. Kanadas apvienotai baznīcai ir 2.100.000 locekļu, poļu nacionālai katoliskai baznīcai Amerikā — 300.000 un Čekoslovākijas baznīcai 85.000.

Visas pasaules iedzīvotāju skaitu vērtē uz 2000 miljoniem (Eiropā 500 milj., Amerikā 250, Āfrikā 150, Australijā (ar salām) 12, Āzijā pāri par 1050 milj.). Islamam pieskaitāmi 270 miljoni (Āzijā 180, Āfrikā vismaz 75, Eiropā 15), hinduismam 250 miljoni,

Mozus ticīgo ir 15 miljoni, budistu, ieskaitot ķīniešu un japāņu reliģijas — 625 miljoni. Šintoismam pieder ap 70 miljoni japāņu. Primitīvām politeistiskām reliģijām pieskaitāmi 75 miljoni un arī neticīgo skaits sasniedz apm. 75 miljonus.

Somija.

Pietisma kustība, kas Somijā uzplauka 1830.—40. gados, pēdējā laikā šķiet pieņemamies. Pietistu sanāksmes atkal apmeklē desmitiem tūkstošu dievlūdzejū. Pietisti uztur arī daudz tautskolu.

Vācija.

„Die Christliche Welt“ savā šī gada 17. numurā pārdrukā žurnala „Die Wartburg“ 1938. g. 7. burtnīcā ievietotu Dr. E. Šuberta rakstu — „Reformācijas nozīme Baltijas piejūras zemēs“. Raksta autors starp citu saka: „Pārskats par Lutera reformācijas panākumiem Baltijas piejūras tautās sniedz pilnīgi skaidru un nepārprotamu ainu. Mare Balticum nedaudz gados kļuva par Mare protestanticum. Kas nekad nav izdevies pie Vidusjūras, to vācu reformācija panāca pie Baltijas jūras — tā ieslēdza dažādas, robežām atdalītas valstis, tautas un valodas vienotā kultūras lokā, — protestantiski ģermaniskā kultūras lokā. Vācieši Baltijā neģermanizēja, neuniformēja, nevaldīja, bet kalpoja, t. i. svešām tautām — latviešiem un igauņiem sniedza reformāciju mātes valodā, līdz ar to liekot pamatus viņu rakstu valodai un visai kulturai. Mums ir tiesības jo-projam šo noslēgto, Lutera noteikto kultūras loku apzīmēt par ģermanis-

ku, jo savu garīgo profilu tas saņēmis no vāciešiem un zviedriem." Arī tagad vēl — tālāk saka raksta autors — latviešu, igauņu un somu kultūra esot saprotama tikai ar abu ģermaņu tautu virziena devēju ietekmi („... von dem richtunggebenden Einfluss der beiden germanischen Völker“). Tālāk šis Šuberts uzstāda jautājumu: vai arī šodien vēl Mare Balticum (autors pievieno iekavās: Germanicum) ir Mare protestanticum? Ar dziļu nožēlu Šuberts konstatē, ka tā vairs neesot. Klūmīgais (unseliger) pasaules kara iznākums un uzvarētāju valstu muļķība (Torheit) esot nožēlojami (jämmerlich) saplosījuši slēgto ģermaniski protestantisko kulturas loku. Kādreizējo četru valstu vietā pie Baltijas jūras tagad esot deviņas, ieskaitot Dancigu — desmit. Vācu evaņģeliskiem teologiem un baznīcai tad nu paceļoties jautājums, vai tie vēl apzinas vēsturiski nosacīto vadītāja lomu Baltijas jūras telpā, vai arī šeit tie izpilda savu pienākumu cīņā pret... lielniecismu(!).

Red. piezīme. Šī raksta nepareizais redzes viedoklis saprotams bez komentāriem.

*

„Allgemeine Evangelisch-Lutherische Kirchenzeitung“ savā šī gada 27. burtnīcā ievietojuši ziņojumu par āpspriedēm starp Anglijas un Latvijas evaņģelisko baznīcu pārstāvjiem, kas notika Rīgā no 18.—21. jūnijam. Žurnāls atrefereja latviešu preses balsis par šo sarunu nozīmi un noslēgumā uzstāda jautājumu: „Un kur paliek luterisms?“ („Und wo bleibt das Luthertum?“).

*

Laikrakstā „Deutscher Sonntag“ ievietots šāds vācu dziesmu grāmatas novērtējums: „Pietiek ielūkoties līdzšinējās dziesmu grāmatās, lai pārliecinātos par radikālas reformas nepieciešamību. Jāpazūd, piemēram, visām tām dziesmām, kas runā par grēku, elles sodu un taml., kā arī tām dziesmām, kurās ir hebrieju vārdi un priekšstati. Bet tāpat jānoraida viss tas, ko aizgājušie laiki atstājuši salkanā muzikalā ietērpā, piem. nespēcīgās pietisma laikmeta melodijas. Baznīcas muzikai jāatmet sastingušais gars, kristīgam vācietim jādzied spēcīgi un priecīgi.“ Pēc autora domām neesot pieņemamas arī Mārtiņa Lutera dziesmas, jo, piem., Dieva pielīdzināšana stiprai pilij esot tipisks judaistisks priekšstats.

*

Teoloģijas studentu skaits Vācijas universitatēs pēdējā laikā samazinājas. Tā pagājušā semestrī Berlīnes universitatē bija 133 teoloģijas studenti (iepr. māc. gada 2. semestrī 247), Vīnē 79 (iepr. g. 105), Tībingā 348 (387), Getingā 74 (112), Minsterā 38 (72).

*

Statistiskie dati par kremāciju Vācijā liecina, ka tā pamazām ieviešas aizvien vairāk. 1901. gadā kremācija notikusi 602 gadījumos, t. i. 0,06% no visu apbedīto skaita; 1910. gadā 6084 gadījumos = 0,6%; 1920. gadā 16.188 = 1,8¹/₂; 1933. gadā 63.671 = 8,6% un 1936. gadā — 75.808 gadījumos, t. i. 9,3%. 1901. gadā Vācijā bija 36 krematorijas, 1920. g. — 53, 1933. g. — 107 un 1936. gadā — 144.

Anglija.

Apakšnamā pirmā lasījumā ar 165 pret 134 balsīm pieņemts likums, kas ārzemniekiem aizliedz Anglijā nodarboties ar ateistisku propagandu un vispār nonākt pretrunā ar Anglijas reliģiskām tradīcijām. Šim likumam sevišķa nozīme sakarā ar Londonā projektēto bezdievju konferenci.

Francija.

Francijā nodibinājusies plaša katoliska organizācija, kura spraudusi par mērķi Spānijas pilsoņu karā sagrauto baznīcu, slimnīcu un patversmju atjaunošanu. Jaunās organizācijas — Association française pour la restauration des sanctuaires, hopitaux et orphelinats d'Espagne — projektrise ir maršala Žofra atraitne un goda priekšsēdētājs Pols Klodels.

Padomju Savienība.

Ar 1938./39. māc. gadu visās padomju skolās kā obligatorisks mācībaš priekšmets ieviesta ateisma mācība. Šīs nozares skolotāju sagatavošanai nodibināts sevišķs pedagoģisks instituts ateisma skolotāju izglītošanai.

PSRS bezdievju savienības priekšsēdētājs Jaroslavskis kādā runā deklarējis, ka padomju ateisma cīņa ar reliģiju ieejot savā pēdējā posmā. 1942. gads — Pad. Savienības jubilejas gads būšot arī padomju bezdievju uzvaras gads. Kad 1967. gadā Pad. Savienība svinēšot 50 gadu pa-

stāvēšanas atceri, visi 230 miljoni Savienības iedzīvotāju būšot pilnīgi ateisti, un katedrales un baznīcas vairs būšot tikai pagājušo laiku atmiņas.

Vācu laikraksti ziņo, ka Maskavā slēgta pēdējā ev.-lut. baznīca — vācu Pētera-Pāvila baznīca. Dievkalpojumi baznīcā bija aizliegti jau agrāk, bet baznīcā klusiem apceres brīžiem pulcējās gan vācu, gan citu tautību ev.-lut. ticīgie.

Nolēmts Pad. Savienībā slēgt pretreliģiskās propagandas muzejus. Izrādījies, ka muzeji apmeklētajos nevis modina naidu pret reliģiju, bet gluži otrādi — ieinteresē un liek tai pievērsties.

Mazā kronika.

Norvēģijas parlamentā pieņemts likums, kas garīdznieka amatā pieļauj sievietes.

Rumānijas jaunajā satversmē par valsts baznīcu noteikta austrumu pareizticīgā baznīca.

Pēc Austrijas pievienošanas Vācijai, Vīnē no katoļu baznīcas izstājušās 46.000 personas. Tās galvenokārt pārgājušas evaņģeliskā baznīcā.

Savienotās Valstīs evaņģeliskai-luteriskai baznīcai ir 544.437 locekļi, kas apvienoti 2022 draudzēs. Tās apkalpo 1355 garīdznieki. Ev.-lut. ticīgie galvenokārt dzīvo Ohaio štatā.

Atbild. redaktors: Doc. Dr. **Alb. Freijs.**

Redakcijas koleģija: prof. Dr. **K. Kundziņš**, prof. Dr. **V. Maldonis**,
prof. Dr. **L. Bērziņš**, māc. **G. Šaurums**,
māc. **P. Detlavs.**

Izdevēja: **Latvijas Ev.-lut. Baznīcas Virsvalde.**